

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

27

MĂREȚELE TREPTE

(Paginile 12-13)

PLENARA COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

Stimați tovarăși,

Plenara Comitetului Central al Partidului a analizat și aprobat, în unanimitate, propunerile Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central cu privire la creșterea retribuției întregului personal muncitor, precum și a pensiilor. Prin aceste măsuri se asigură realizarea unor hotărâri importante ale Congresului al XIII-lea și ale Conferinței Naționale ale partidului privind creșterea nivelului de trai material și spiritual al întregului popor — țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România. **(Aplauze puternice, prelungite).**

După cum s-a văzut din materialele studiate și aprobate, se va majora cu 10 la sută retribuția întregului personal muncitor, de aproape 7 900 000 de persoane. În acest cadru, retribuția tarifară se măsoară cu 8 la sută, iar retribuția variabilă cu 2 la sută. Am pus, și de data aceasta, accentul pe majorarea în mod deosebit a retribuției tarifare, pentru a asigura în acest fel o stabilitate și garanție a veniturilor reale obținute prin muncă și crearea condițiilor pentru aplicarea fermă a acordului global. Retribuția medie nominală va crește de la 2 980 la 3 285 lei.

Trebuie subliniată în mod deosebit creșterea retribuției tarifare minime, de la 1 500 lei lunar la 2 000 lei lunar, cu un spor de 33 la sută. Se poate spune că, de fapt, este cea mai mare creștere a retribuției din anii socializării — și aceasta este în strinsă concordanță cu politica generală a partidului nostru, de a asigura o creștere echilibrată a veniturilor tuturor oamenilor muncii și, în primul rând, a celor cu venituri mici. **(Aplauze puternice, prelungite).** De această majorare vor beneficia, începând de la 1 august până la 1 octombrie, peste 2 500 000 de persoane. După cum pe drept cuvânt s-a subliniat și în plenară, aceasta se referă îndeosebi la personalul muncitor tânăr, aflat în primii ani de activitate în producție, sau în diferite alte sectoare.

În același timp, creșterea retribuției nu va duce la creșterea chiriilor, sau la diminuarea alocațiilor pentru copii, pentru personalul muncitor care beneficiază de majorarea retribuției. Mărirea retribuției se va realiza, până la sfârșitul anului, pentru 4 470 000 de oameni ai muncii, care reprezintă aproape 60 la sută din întregul personal muncitor.

Pentru restul personalului, majorarea retribuției se va face în mod esalonat, începând de la 1 martie 1989 și se va încheia la 1 august 1989. Astfel, în a doua parte a anului 1989, întregul personal muncitor va primi retribuția majorată.

Prin majorarea mai accentuată a retribuțiilor mici, raportul dintre retribuția minimă și maximă, pe economie, va fi de 1 la 4,70, față de 1 la 5,35 în prezent, și față de aproape 1 la 10, în 1965.

Aceasta corespunde pe deplin principiilor eticii și echității socialiste, asigurând, în același timp, coexistența materială și diferențierea necesară între retribuția minimă și maximă, între diferite sectoare de activitate.

O dată cu majorarea retribuțiilor are loc majorarea pensiilor de asigurări sociale de stat pentru muncă și limită de vîrstă, până la 3 000 lei lunar, în medie cu 8 la sută. De această majorare a pensiilor vor beneficia 97 la sută din totalul pensionarilor din această categorie, circa 1 350 000 de persoane. În acest cadru, pensia pentru limita de vîrstă, cu vechime de muncă integrală, va ajunge la media de 2 000 lei, iar pensia minimă la această categorie va crește cu 22 la sută, de la 900 lei, lunar, la 1 100 lei, lunar.

Pentru pensionarii cu vechimea în muncă incompletă, dar care au cel puțin 10 ani de muncă, pensia minimă crește cu 45 la sută, de la 550 lei, lunar la 800 lei, lunar. De asemenea, pensia minimă pentru gardul II de invaliditate se măsoară cu 33 la sută — de la 600 lei, la 800 lei, lunar. În același timp se măsoară pensiile invalizilor de război — mai mici de 3 000 lei, lunar — în medie cu circa 17 la sută, iar pensia minimă, cu 45 la sută, de la 550 lei lunar, la 800 lei lunar.

Măsurile de creștere a retribuțiilor și a pensiilor au un caracter profund social și umanitar, oglindind justetea politicii partidului nostru, a României socialiste, care pune în centrul activității sale omul, bunăstarea și fericirea sa. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Prin majorarea retribuțiilor, în anul 1990, cînd în-

regul personal muncitor va primi retribuția nouă, majorată, fondul de retribuție va crește cu peste 29 miliarde lei anual. Merită, deci, subliniat faptul că în 1965 fondul de retribuție total reprezenta circa 57 miliarde lei, iar în urma majorării retribuției va ajunge la peste 300 miliarde lei — ceea ce reprezintă o creștere de 5 ori și jumătate a fondului general de retribuție. Dacă mai adăugăm la aceasta și cele aproape 48 miliarde lei impozitat pe retribuție care se suportă în prezent de întreprinderi, atunci înțelegem și mai bine uriașă creștere a fondului de retribuție, a venitului general al oamenilor muncii din retribuție, ca urmare a activității depuse.

În același timp, prin aplicarea majorării pensiilor, fondurile necesare pentru un an, la această majorare, sînt de circa 2 miliarde lei, iar fondul total pentru pensii depășește 35 miliarde lei, față de 3,8 miliarde lei în 1965, ceea ce reprezintă o creștere de aproape 9 ori. Este bine să subliniem toate acestea, pentru că ele reflectă în mod pregnant justetea politicii generale a partidului nostru, de dezvoltare puternică a forțelor de producție — singura cale de a asigura făurirea cu succes a socializării și de ridicare continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului.

Noua majorare a veniturilor din retribuții și pensii demonstrează cu putere forța orînduirii noastre, caracterul profund umanist și democratic al orînduirii noastre socialiste. Această majorare generală a retribuțiilor și pensiilor are loc în condițiile menținerii stabilității prețurilor la bunurile de consum și la serviciile și, în general, a prețurilor, la toate produsele.

Merită de subliniat faptul că în luna iunie a acestui an, indicii prețurilor la o serie de produse agricole, vegetale și animale, pe piață, au fost cu aproape 10 la sută mai mici față de aceeași perioadă a anului trecut. Luînd ca bază indicii 100 în 1987, în luna iunie a acestui an indicii prețurilor a fost de 90 la sută. Aceasta demonstrează cu putere justetea politicii partidului nostru, de dezvoltare a agriculturii, a producției alimentare și a bunurilor de consum, de stabilitate și menținere sub control a prețurilor. Aceasta, de altfel, este singura cale pentru a asigura ca majorarea retribuțiilor și pensiilor să se reflecte în mod corespunzător în veniturile oamenilor muncii, în ridicarea puterii lor de cumpărare, a bunăstării întregii națiuni. **(Aplauze puternice, prelungite).**

(Continuare în pagina 2)

CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

(Urmare din pag. 1)

Toate acestea au devenit posibile ca urmare a faptului că, în prima jumătate a actualului cincinal, am obținut rezultate importante — așa cum am menționat în expunerile precedente — în dezvoltarea economico-socială a patriei noastre.

Mai avem, însă, o jumătate de cincinal — doi ani și jumătate din cel de-al 8-lea cincinal — și se impun măsuri hotărâte, în toate domeniile de activitate, pentru îndeplinirea în bune condiții a planului pe acest an, a planului cincinal, pentru a asigura îndeplinirea obiectivelor strategice de trecere a patriei noastre la un nou stadiu de dezvoltare, de îndeplinire cu succes a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

În întreaga țară se desfășoară o largă dezbateri în partid și cu întregul popor a Tezelor Comitetului Politic Executiv din 29 aprilie, care urmează să facă obiectul unei plenary speciale a Comitetului Central al Partidului.

Este necesar ca, pînă la plenară, să acționăm în toate sectoarele pentru îndeplinirea măsurilor stabilite de Comitetul Politic Executiv în ce privește realizarea în viață a celor mai importante prevederi, de modernizare, de perfecționare a activității economico-sociale, de creștere a rolului conducător al partidului în toate domeniile de activitate. Astfel, la plenară să nu discutăm ce trebuie să facem, ci să facem bilanțul realizării în viață a prevederilor privind perfecționarea și modernizarea întregii noastre activități și să aprobăm noile măsuri, pentru întregul cincinal, privind dezvoltarea intensivă și la un nivel tehnic și științific superior a întregii activități economico-sociale, de ridicare a României pe noi culmi de progres și civilizație. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Ați luat cunoștință de schimbul de scrisori dintre Comitetul Central al Partidului Comunist Român și Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar. Așa cum ați reținut, Comitetul Central al partidului nostru a considerat că este necesar să se adreseze Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar pentru a atrage atenția asupra înrăutățirii relațiilor dintre partidele și țările noastre, asupra unor manifestări, articole din presă și chiar declarații ale unor persoane oficiale, ostile României și construcției socialiste în patria noastră, care reprezintă un amestec inadmisibil în treburile noastre interne, vin în contradicție cu Tratatul de prietenie și alte acorduri și înțelegeri între cele două țări, dăunează grav relațiilor și intereselor celor două popoare vecine, contravin principiilor generale ale relațiilor dintre state, ale politicii de pace.

Am propus — după cum ați reținut — o întâlnire a delegațiilor Comitetelor Centrale ale celor două partide, pentru a discuta această situație și a stabili măsurile pentru lichidarea stărilor de lucruri negative, precum și căile pentru dezvoltarea colaborării și a relațiilor dintre partidele și popoarele noastre.

După o lună și jumătate, am primit scrisoarea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, ca răspuns la scrisoarea noastră. Ați auzit conținutul acestei scrisori; unii tovarăși care au luat cuvîntul l-au și caracterizat. Nu doresc să mă opresc asupra acestei scrisori.

În Comitetul Politic Executiv am reținut însă faptul că, pînă la urmă, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar declară că înțelege și consideră că problemele din România trebuie soluționate numai de Partidul Comunist

Român. Ne-am așteptat să se tragă concluziile din această declarație.

Am reținut, de asemenea, faptul că tovarășii unguri se declară de acord pentru realizarea unor întâlniri, în mai multe etape, în vederea discuțiilor problemelor dintre cele două partide și țări. Dar, din păcate, nu au trecut prea multe zile de la primirea scrisorii și au apărut noi manifestări cu caracter șovinist, naționalist, antiromânesc și antisocialist, iar în cursul zilei de ieri s-a organizat o nouă manifestare cu acordul — și, după cum spun chiar unele informații din Ungaria — sub patronajul organelor oficiale de partid și de stat din Ungaria.

Este îndreptățită întrebarea care s-a pus aici și cu privire la faptul dacă sînt condiții necesare pentru buna funcționare a ambasadei române la Budapesta. Vom analiza cele propuse, în raport și de poziția ce va fi adoptată, în continuare, de conducerea de partid și de stat a Republicii Populare Ungare.

Este bine cunoscut că Partidul Comunist Român, Republica Socialistă România au acționat întotdeauna pentru realizarea unei largi colaborări între partidele și popoarele noastre, vecine. Am pornit de la faptul că problemele care au apărut, unilateral, ca urmare a încălcării acordurilor și înțelegerilor dintre cele două partide și țări, trebuie soluționate numai prin discuții, în spirit de egalitate, de respect și de neamestec în treburile interne ale uneia sau alteia din țări.

Sînt, fără nici o îndoială, multe probleme de soluționat atît în România, cit și în Ungaria. Pot exista păreri diferite, și există deosebiri de păreri în ce privește căile de dezvoltare a construcției socialiste. Dar noi am pornit întotdeauna de la faptul că fiecare partid, fiecare popor trebuie să-și aleagă în mod independent și liber calea construcției socialiste. Singurul judecător suprem este poporul din fiecare țară, este realitatea, viața, care demonstrează cel mai bine dacă o cale sau alta a corespunde sau corespunde intereselor unui popor, legităților generale, principiilor socialismului științific.

Înțelegem bine multe probleme grave care au apărut în țara vecină. Înțelegem preocupările oamenilor muncii din Ungaria, dar nu putem înțelege în nici un fel preocupările unor cercuri șoviniste, naționaliste, care, pentru a abate atenția de la realitățile și problemele ce trebuie soluționate, apelează la vechile practici, depășind — și afirm cu toată răspunderea — ceea ce nici horthyștii nu au îndrăznit să facă!

Trăind de multe, multe secole ca vecini, oamenii muncii români, maghiari au trăit și muncit împreună, au luptat de multe ori împotriva asupririi. Și tot viața, realitatea au demonstrat că, atunci cînd nu au înțeles să nu se lase angajați pe calea șovinismului, s-a ajuns la înfringerea revoluțiilor din 1848. Nu este locul să facem, acum, istorie. Doresc, numai, să subliniez că poporul român, în spiritul tradiției sale politice de bună vecinătate, de prietenie, nu-țeste sentimente de prietenie față de poporul vecin, ungar, și ne exprimăm speranța că se vor depăși problemele apărute și se va asigura dezvoltarea, pe calea socialistă, a ridicării bunăstării.

Popoarele română și ungar, vecine — ca rezultat al dezvoltării istorice —, vor continua să trăiască și în continuare ca vecini, și au datorită să concluzeze cit mai strîns pentru progresul lor economic și social, pentru dezvoltarea socialistă și independentă, iar partidele și conducerea celor două partide și țări au răspunderea în fața popoarelor lor, a istoriei, a omenirii, de a da glas năzuințelor de colaborare, de bună vecinătate între popoarele noastre. **(Vii și puternice aplauze).**

În ce ne privește, doresc să asigur plenara Comitetului Central, întregul nostru popor că vom face totul pentru dezvoltarea relațiilor dintre cele două partide, dintre

Republica Socialistă România și Republica Populară Ungară, în interesul celor două popoare, al cauzei socialismului și păcii, dar respingem în mod ferm orice încercare de amestec în treburile noastre interne. Problemele construcției socialiste, problemele României le rezolvăm noi, cu întregul popor și pentru popor, în spiritul democrației muncitorești revoluționare, și nu admitem nimănu amestecul în treburile noastre interne, sub nici o formă! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Mă voi referi, foarte pe scurt, la unele probleme internaționale, avînd în vedere că situația mondială continuă să se mențină gravă. Pașii înregistrați spre destindere sînt încă mici. Inclusiv Acordul dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite privind rachetele cu rază medie de acțiune reprezintă numai un pas. Continuă să rămînă uriașe cantități de arme nucleare, se produc noi asemenea arme, continuă experiențele nucleare. De aceea pericolul războiului nuclear rămîne. Pericolul distrugerii omenirii, a inșeși vieții pe planeta noastră, rămîne. Trebuie să facem totul pentru a pune capăt acestei situații, pentru dezarmare, în primul rînd pentru eliminarea totală a armelor nucleare, pentru o politică de pace și de colaborare egală între toate națiunile lumii. **(Aplauze prelungite).**

Preocuparea tot mai activă a multor state, a tuturor popoarelor, s-ar putea spune, față de situația internațională actuală, face să se întrevadă posibilitatea opririi agravării cursului periculos al evenimentelor, schimbarea acestui curs spre o nouă politică internațională democratică. Pentru aceasta, este necesară o nouă gîndire și o nouă politică internațională, care să pună capăt cu desăvîrșire politicii de forță și dictat, de amestec în treburile interne ale altor state. În același timp, trebuie subliniat că problemele complexe ale lumii contemporane nu se pot soluționa numai de cîteva țări, oricît de mari ar fi ele. Pentru a se ajunge la dezarmare, la pace, la noi relații democratice, este necesară angajarea cu toată fermitatea, a tuturor statelor și popoarelor, în marea luptă pentru o nouă politică internațională, de pace și colaborare.

Cu cîteva zile în urmă, s-a încheiat sesiunea specială a Organizației Națiunilor Unite consacrată dezarmării. Timp de cîteva săptămîni, reprezentanții tuturor statelor au prezentat numeroase propuneri și au insistat pentru adoptarea de hotărîri în legătură cu dezarmarea. Cu toate acestea, după cum cred că știți, sesiunea s-a încheiat fără adoptarea unei hotărîri în această privință, ignorîndu-se voința mării majorității a popoarelor lumii. Aceasta, datorită cîtorva țări și, în primul rînd, Statelor Unite ale Americii, care s-au opus adoptării unei hotărîri în această problemă. Dar, și fără adoptarea unei hotărîri speciale, sesiunea a evidențiat cu putere voința statelor și popoarelor lumii, inclusiv a poporului american, de a se pune capăt actualei politici de înarmare — care poate duce, inevitabil, la un nou război mondial, la o catastrofă nucleară —, de a se acționa pentru o politică de pace, de colaborare între toate națiunile lumii.

Dăm o înaltă apreciere poziției marii majorități a țărilor lumii la această conferință și ne exprimăm speranța că — în activitatea viitoare pe plan internațional — se va ține seama de dezbaterile ample care au avut loc la sesiunea specială a Organizației Națiunilor Unite.

De asemenea, sîntem profund preocupati de situația economică mondială, care continuă să se înrăutățească, de agravarea situației țărilor în curs de dezvoltare, ale căror datorii externe depășesc 1 trilion de dolari.

Întîlnirea de la Toronto a celor 7 țări industrializate s-a încheiat — după cum este, de asemenea,

cunoscut — fără hotărîri deosebite. De altfel, problemele economiei mondiale nu pot fi rezolvate numai de cîteva țări, oricît de dezvoltate ar fi acestea.

Pentru a se ajunge la depășirea crizei economice mondiale, la reluarea generală a activității economice și soluționarea problemelor complexe economico-financiare și sociale ale lumii contemporane este necesară o conferință internațională pe problemele economiei mondiale și, îndeosebi, pentru problemele subdezvoltării, pentru realizarea noii ordini economice mondiale.

România este ferm hotărîtă să contribuie activ, împreună cu toate țările în curs de dezvoltare, cu alte state ale lumii, la soluționarea tuturor acestor probleme, considerînd că acestea, împreună cu dezarmarea și pacea, constituie factori hotărîtori pentru noi relații internaționale, pentru progresul fiecărei națiuni, pentru realizarea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Deși situația mondială, pe ansamblu, este destul de complexă și gravă, avem convingerea că popoarele, forțele politice progresiste dispun de capacitatea necesară pentru a schimba cursul evenimentelor, pentru a asigura și impune dezarmarea, pacea, o nouă ordine economică mondială. Vom fi, întotdeauna, în primele rînduri ale luptei acestor popoare — pentru pace, pentru o colaborare egală între toate națiunile lumii! **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceaulescu — P.C.R.!", „Ceaulescu — pace!“).**

Stimați tovarăși,

Este necesar ca toate organele și organizațiile de partid, Comitetul nostru Central, toate organele democrației muncitorești revoluționare, organele de stat, întregul popor să acționeze cu mai multă hotărîre și în deplină unitate pentru îndeplinirea neabătută, la toți indicatorii, a planului pe acest an — în industrie, în construcții — să se acorde o atenție deosebită realizării în cele mai bune condiții a producției și exportului.

În agricultură, să acționăm pentru stringerea la timp și fără pierderi a recoltei de vară, pentru predarea și depozitarea, în mod corespunzător, a recoltei, pentru executarea lucrărilor de îngrijire a culturilor, pentru recolta de toamnă. Să facem astfel, încît și în agricultură, anul acesta să obținem o recoltă superioară celei din cei doi ani precedenți, să avem o recoltă mai bună — și condițiile ne dau garanția că, dacă vom munci bine, vom avea o asemenea recoltă! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Să acționăm în așa fel încît să venim la viitoarea plenară a Comitetului Central — pe care, probabil, o vom ține în toamnă — cu rezultate tot mai bune. Pînă atunci, să acționăm, așa cum am menționat mai înainte, pentru realizarea în viață a celor stabilite în Tezele Comitetului Politic Executiv din aprilie. Să ne prezentăm la plenară cu rezultate bune în toate domeniile, pentru a putea da o nouă perspectivă înaintării patriei pe calea bunăstării și fericirii, a întăririi independenței și suveranității țării noastre, a construcției comunismului în România! **(Urale și aplauze puternice; se scandează îndelung: „Ceaulescu — P.C.R.!", „Ceaulescu și poporul!“).**

Declar închise lucrările plenarei și vă urez, tuturor, succese în întreaga activitate! **(Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceaulescu — P.C.R.!", „Ceaulescu și poporul!", „Ceaulescu, România — stîmna noastră și mindria!“). Toți cei prezenți în sală se ridică în picioare și ovaționează îndelung pentru Partidul Comunist Român, pentru secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaulescu).**

Plenara Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste

CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

Stimați tovarăși și prieteni.

Plenara Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste — organismul politic larg democratic al societății noastre socialiste — a dezbătut problemele înscrise la ordinea de zi, îndeosebi activitatea și contribuția organizațiilor membre ale Frontului, în vederea realizării programelor și planurilor de dezvoltare economico-socială a României, de ridicare continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregii noastre națiuni — țelul suprem al politicii partidului nostru, al societății socialiste multilateral dezvoltate, pe care o edificăm cu succes în România. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

În unanimitate, plenara a adoptat propunerile privind majorarea retribuițiilor și a pensiilor, care urmează să fie prezentate Marii Adunări Naționale. Majorarea retribuiției tuturor oamenilor muncii, începând îndeosebi cu majorarea retribuițiilor mici, precum și a pensiilor, începând, de asemenea, cu majorarea pensiilor mici, reprezintă o expresie a înaltului umanism și democratism al orînduirii noastre socialiste, a faptului că, în realizarea noli orînduirii sociale — în care poporul este adevăratul stăpîn al destinului său, făuritorul conștient al prezentului și viitorului său luminos, liber și independent — toate măsurile și întreaga activitate au drept scop de a asigura creșterea continuă a bunăstării poporului.

De fapt, au rămas în afara creșterii retribuiției un singur grup de oameni. Nu am vorbit la plenara Comitetului Central al Partidului — dar doresc să arăt acum, la plenara Consiliului Național al Frontului Democrației — că aceasta se referă la cadrele conducătoare ale partidului și statului, începând de la miniștrii secretari de stat, pînă la președintele Republicii Socialiste România. Nu am considerat necesar să acordăm un spor și acestei categorii de oameni ai muncii, deoarece am acționat și acționăm în spiritul principiilor eticii și echității socialiste și ne-am preocupat, în primul rînd, de majorarea, în mod deosebit, cu 33 la sută, a retribuițiilor mici, iar a unor pensii mici cu peste 40 la sută. Aceasta, tocmai pentru a asigura unei mari categorii de oameni, condiții din cele mai bune de viață, cu atât mai mult, cu cît aceasta se referă, în primul rînd, la tineretul care intră, în primii ani, în activitatea

din diferite domenii. **(Aplauze puternice).**

Ați studiat materialele, de aceea nu doresc acum să mă opresc asupra lor. Este, însă, necesar să avem permanent în vedere că am putut adopta aceste hotărîri în condițiile actuale ale crizei economice mondiale, datorită faptului că în prima jumătate a acestui cincinal, — cu toate greutățile pe care le-am avut și le avem — am reușit să obținem o dezvoltare importantă a economiei noastre, să ridicăm nivelul general de dezvoltare economico-socială. Am putut să înfăptuim toate acestea, ca rezultat, însă, al întregii politici din anii construcției socialiste și, mai cu seamă, în anii de după Congresul al IX-lea al partidului, cînd am alocat circa o treime din venitul național pentru dezvoltarea forțelor de producție, a industriei, agriculturii, a științei, învățămîntului, culturii, a tuturor sectoarelor de activitate.

Am aplicat ferm orientarea stabilită încă de Congresul al IX-lea și de Conferința Națională din 1967 cu privire la reorganizarea teritorial-administrativă și la sistematizarea localităților, la dezvoltarea industriei, în toate regiunile țării. Așa au apărut sutele de noi centre industriale, aproape 100 de noi orașe. Așa a fost posibil să asigurăm condiții de muncă și viață în deplină egalitate pentru toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, pentru întregul nostru popor! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Prin adoptarea măsurilor privind creșterea retribuițiilor și pensiilor, practic în toate familiile de oameni ai muncii se vor reflecta creșterea veniturilor, ridicarea nivelului de trai material și spiritual. Nu am înaintat pe un drum neted — și m-am referit de multe ori la aceasta. Dimpotrivă, am mers pe un drum greu, cu multe obstacole, am învins multe greutăți. Dar am mers ferm înainte, avînd încrederea deplină în justetea cauzelor construcției socialiste, în forța poporului nostru, liber și stăpîn pe destinele sale. **(Aplauze puternice îndelungate).**

Fără îndoială, o politică generală justă este esențială pentru a asigura mersul înainte, dar aceasta reprezintă numai începutul. Rolul hotărîtor îl au clasa muncitoare, fărănimea, intelectualitatea, întregul popor! Iată de ce, doresc — și la plenara Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste — să aduc un omagiu

activității întregii noastre națiuni, întregului popor, care este adevăratul făuritor al socialismului, al bunăstării și fericirii, al independenței României! **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceaușescu și poporul!“).**

Teza construirii socialismului cu poporul și pentru popor nu reprezintă o noțiune abstractă, generală, ci o realitate a democrației noastre muncitorești-revoluționare, a faptului că toți cetățenii patriei, indiferent de naționalitate, de convingeri, acționează în deplină unitate, spre binele și bunăstarea întregii națiuni, spre înflorirea continuă a civilizației și întărirea independenței patriei noastre. Aceasta constituie cea mai puternică forță pe care o reprezintă astăzi națiunea noastră, statul nostru — România! **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceaușescu, România — stima noastră și mindria!“).**

Orice om de bună credință apreciază înfăptuirile României — și trebuie să declar și de această dată că, în numeroasele întâlniri, și în străinătate, și în țară, de la mulți vizitatori, ascult declarații de prețuire și aprecieri deosebite privind munca și realizările poporului român. Și aceste aprecieri nu sînt de complezență, sînt rezultatul constatărilor pe care oameni de diferite convingeri politice le fac cu privire la munca poporului nostru, prețuind activitatea sa, politica sa de pace și de colaborare internațională. Aceasta constituie un factor care ne întărește încrederea în justetea politicii noastre, convingerea că trebuie să întărim colaborarea internațională, de pace, cu toate națiunile și statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Acum, este necesar ca toate organizațiile componente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste să acționeze cu întregă răspundere — fiecare în domeniul său de activitate — pentru înfăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială, pentru perfecționarea și modernizarea întregii activități, pentru dezvoltarea continuă a democrației muncitorești-revoluționare, pentru buna funcționare a noilor organisme democratice și conlucrarea lor tot mai strînsă cu organele de stat, ca una din condițiile de importanță deosebită pentru buna desfășurare a întregii noastre activități.

În perioada premergătoare plenarei noastre, în organizațiile com-

ponente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste s-au dezbătut pe larg problemele pe care le-am discutat și astăzi. Ieri, în consiliile oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană, s-au dezbătut, de asemenea, aceste probleme. În dimineața aceasta, programele au fost dezbătute în cadrul Organizației Democrației și Unității Socialiste, care îi cuprinde pe cetățenii ce nu sînt membri ai Partidului Comunist Român — peste 4 milioane de membri — și care, în deplină unitate, sub conducerea partidului nostru comunist, forța politică conducătoare a societății, acționează în mod ferm, aducînd o contribuție importantă la toate realizările ce se înfăptuiesc în România.

De fapt, toate organizațiile și organisme, toți participanții la Frontul Democrației și Unității Socialiste — într-o formă sau alta, corespunzătoare activității lor — contribuie și au un rol activ la dezvoltarea generală a patriei noastre.

De altfel, istoria de peste două milenii a poporului nostru este plină de multe și multe învățăminte. Întotdeauna, oamenii care au fost legați de popor, de glie și au dorit să asigure dezvoltarea limbii române, a națiunii române, a culturii și formarea statului național român, și-au făcut, într-o formă sau alta, datoria. Și, după cum se spune, cînd a fost nevoie, au pus la o parte orice fel de instrumente și au luat în mînă sabia pentru a-și apăra glia, independența patriei, pentru a lupta împotriva dominației străine.

Trăim, desigur, în alte împrejurări. Acum trebuie să punem mîna să muncim cu toții, indiferent unde am fi, să ridicăm patria pe noi culmi de progres și civilizație, să asigurăm un loc demn, liber, națiunii noastre în rîndul națiunilor libere ale lumii. Să lăsăm la o parte totul și să acționăm pentru pace, pentru colaborare, pentru dezarmare, pentru că numai în condiții de pace asigurăm viitorul națiunii noastre, viitorul tuturor popoarelor și națiunilor lumii! **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează: „Ceaușescu — pace!“).**

Stimați tovarăși și prieteni,

Republica Socialistă România a dezvoltat și dezvoltă larg relațiile sale cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

(Continuare în pagina 4)

CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

(Urmare din pagina 3)

Participăm și vom participa activ și în viitor la soluționarea gravelor și complexelor probleme ale lumii contemporane, în interesul tuturor națiunilor, al independenței și suveranității lor, al păcii și progresului economic și social al fiecărei națiuni.

În acest cadru, aș dori să mă refer foarte succint la schimbul de scrisori dintre Comitetul Central al Partidului Comunist Român și Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar. Am vorbit puțin mai larg despre aceasta în plenara Comitetului Central, de aceea nu doresc să reiau aceste lucruri.

Am pornit, cînd am adresat scrisoarea conducerii Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, de la necesitatea de a se ajunge la discuții între delegațiile celor două partide, în vederea stabilirii, de comun acord, a renunțării la orice activitate îndreptată împotriva României socialiste, de a se pune capăt activității șoviniste, naționaliste și de dezinformare sistematică a poporului ungar cu privire la realitățile din țara noastră. Am primit răspunsul spre sfîrșitul lunii iunie, prin care conducerea Partidului Muncitoresc Socialist Ungar se declara de acord să se înceapă discuții, în diferite etape.

Am considerat că este un pas important în această problemă, dar, din păcate, nu au trecut prea multe zile, și în Ungaria au continuat să se facă declarații, să se publice tot felul de materiale cu privire la politica României, cu caracter naționalist-sovin, iar ieri în problema aceasta, s-a organizat o demonstrație în fața ambasadei noastre. Este greu de înțeles de la ce judecată au pornit organizatorii acestei demonstrații. Se pare că lipsa unei demascări ferme a politicii horthyste, mai mult chiar, admirația unor cercuri din Ungaria pentru politica horthystă, constituie o sursă de inspirație pentru acei care sînt pătrunși de ură față de mărețele realizări ale poporului român, față de programele de dezvoltare socialistă a patriei noastre.

Nu este un secret pentru nimeni că, în edificarea socialismului,

există deosebiri de abordare a problemelor. Dar noi am pornit și pornim de la faptul că realizarea socialismului se înfăptuiește într-o diversitate de condiții, de la o țară la alta, de la o etapă la alta, și că fiecare partid și popor își alege calea dezvoltării pe care o crede cea mai corespunzătoare. Adevăratul judecător trebuie să fie poporul din fiecare țară, realitatea, viața care demonstrează și vor demonstra în ce măsură o cale sau alta au răspuns realităților și năzuințelor de bunăstare, de libertate ale poporului.

Nu dorim în nici un fel să ne amestecăm în treburile altor state și, deci, nici ale Ungariei vecine. Problemele actuale din această țară trebuie să le soluționeze forțele conducătoare, poporul ungar, iar pornind de la aceasta, nu putem admite în nici un fel, nimănui, să se amestece în treburile noastre interne, să considere că este bine sau nu este bine ca o problemă să se soluționeze într-un fel sau altul. Și noi avem multe păreri desorece se întîmplă în lume și în diferite țări, inclusiv în Ungaria. Dar nu considerăm că trebuie să ne referim la acestea, să ne amestecăm în treburile interne ale altor state. Dar, mai cu seamă, nu putem admite să se declare din nou într-o comisie a parlamentului ungar că politica constantă a Ungariei este ca toți cetățenii din alte țări care au strămosi cit de îndepărtați de origine ungară să aparțină națiunii ungare și că Ungaria își asumă răspunderea de a se ocupa de ei și de a le dirija activitatea.

Este o concepție străină dreptului internațional, pe care nici Horthy nu a îndrăznit s-o formuleze. Dar se pare că s-au găsit oameni care vor să depășească tot ceea ce a fost mai rău în istoria omenirii, în acest domeniu.

De problemele cetățenilor români — indiferent care a fost originea părinților lor — se ocupă partidul și statul nostru. De altfel, practic, este foarte greu să identificăm ce s-a întîmplat de veacuri. Un lucru este clar, că poporul român s-a născut pe aceste meleaguri, și-a cucerit independența, s-a format ca națiune în luptă, a conlucrat cu

vecinii, inclusiv cu oamenii înaintați din rindurile națiunii ungare. Pe aceste meleaguri au conlucrat și oamenii muncii români, și maghiari, și de altă naționalitate. Tot ceea ce s-a realizat în România reprezintă munca comună, iar toți cei ce locuiesc în România sînt cetățeni români, cu aceleași drepturi, dar și cu aceleași obligații! Nimeni din afară nu poate emite pretenția de a se ocupa de un grup sau altul de cetățeni români! De toți cetățenii patriei noastre se ocupă conducerea statului și partidului nostru, societatea noastră, se ocupă poporul nostru însuși, care, în mod democratic, își hotărăște dezvoltarea sa, viitorul socialist și comunist! (Aplauze puternice, urale prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul!“).

Sperăm și dorim să se renunțe cît mai grabnic la asemenea manifestări și concepții și să se înțeleagă că interesul poporului român și poporului ungar este de a trăi în bună vecinătate, de a conlucra activ în toate domeniile, pentru construcția socialismului, pentru ridicarea nivelului lor de viață, pentru asigurarea independenței fiecărei națiuni. Așa se vor servi în cele mai bune condiții interesele, atît ale națiunii române, cît și ale națiunii ungare, interesele păcii și colaborării internaționale. (Aplauze și urale puternice, prelungite).

Sînt multe probleme internaționale grele. Sîntem profund preocupati de situația gravă economică existentă în lume, de agravarea situației țărilor în curs de dezvoltare. Ne pronunțăm ferm pentru o nouă ordine economică mondială, pentru asigurarea condițiilor necesare progresului economico-social al țărilor în curs de dezvoltare, pentru dezvoltarea echilibrată a economiei mondiale, pentru relații noi, de deplină egalitate, între toate națiunile, bazate pe respectul independenței, suveranității și neamestecului în treburile interne, pe respectul dreptului fiecărui popor de a-și alege calea dezvoltării pe care o dorește, fără nici un amestec din afară. (Aplauze puternice, prelungite).

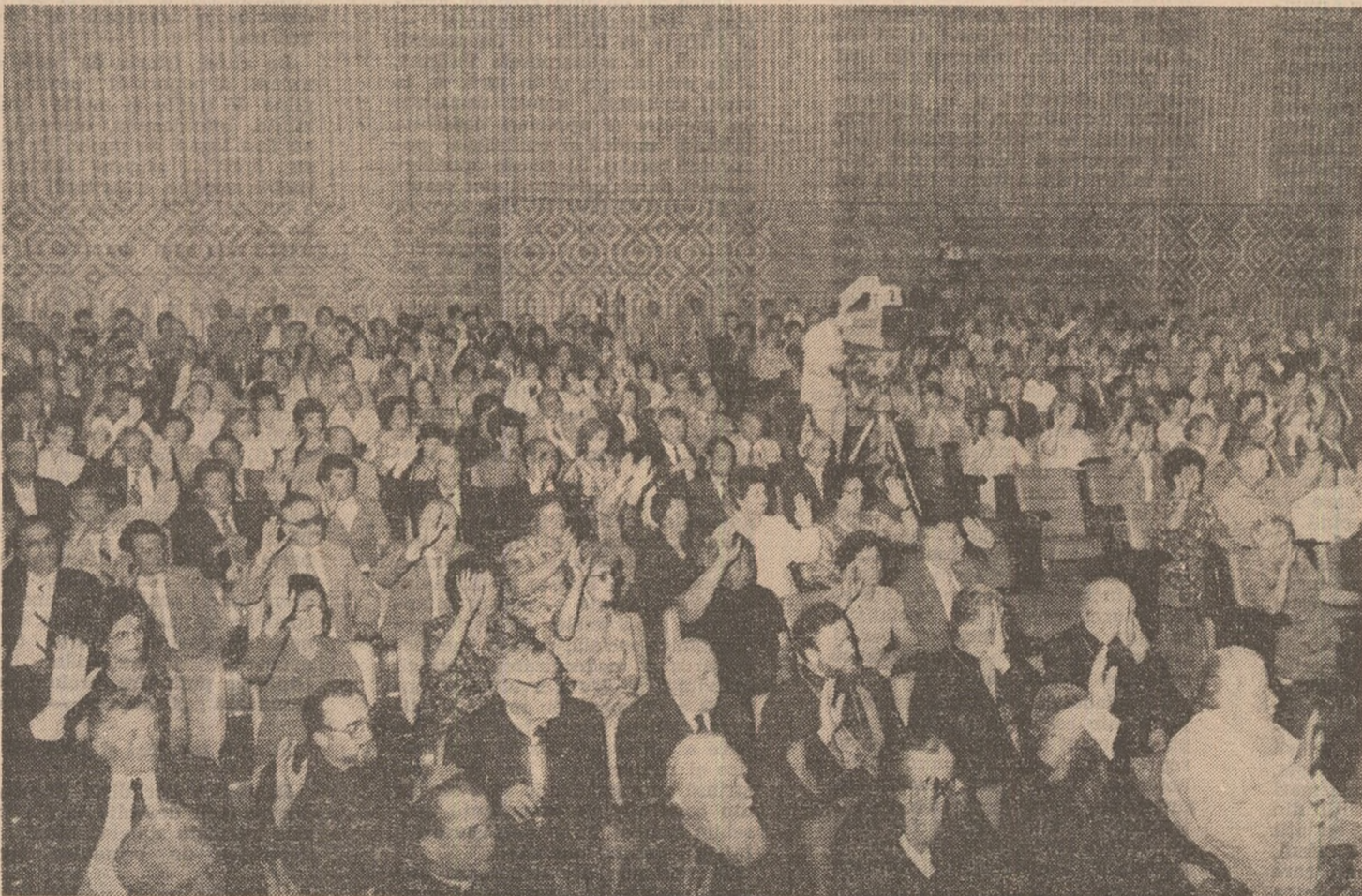
Sîntem ferm hotărîți să partici-

păm și în viitor, cu toate forțele, la dezvoltarea prieteniei și colaborării cu toate popoarele și forțele progresiste, cu toți cei care se pronunță pentru pace, pentru libertate, pentru dezarmare, pentru independența fiecărei națiuni. Avem convingerea că, acționînd unite, forțele progresiste, popoarele de pretutindeni dispun de forța necesară și vor impune, pînă la urmă — chiar dacă vor fi necesare lupte grele — o nouă gîndire, o nouă politică, vor impune dezarmarea, vor asigura realizarea unei lumi a păcii și colaborării, fără arme și războaie! Pentru această lume trebuie să acționăm cu toții, cu toată hotărîrea! (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceașescu, România — pacea și prietenia!“).

Stimați tovarăși și prieteni,

Acum este necesar să ne întoarcem fiecare la locurile de muncă cu hotărîrea fermă de a acționa cu toate forțele, în deplină unitate, în vederea înfăptuirii planului pe acest an, pentru realizarea în cele mai bune condiții a cincinalului actual, asigurînd astfel înfăptuirea obiectivelor strategice de trecere a patriei noastre la un nou stadiu de dezvoltare, de ridicare a României pe noi culmi de progres și civilizație. (Aplauze puternice, prelungite).

Doresc să adresez tuturor organizațiilor și organismelor Frontului Democrației și Unității Socialiste, Consiliului Național, întregului nostru popor cele mai bune urări de noi și noi realizări, de noi succese în toate domeniile, multă sănătate și fericire! (Urale și aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul!“ „Ceașescu, România — stîmna noastră și mindria!“). Se intonează „E scris pe Tricolor unire“. Într-o puternică unitate toți cei prezenți în sală se ridică în picioare și aclamă îndelung pentru Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a națiunii noastre —, pentru secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceașescu).

VAST PROGRAM DE ACȚIUNE REVOLUȚIONARĂ

LATURĂ hotărâtoare a procesului complex de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, activitatea ideologică, ridicarea nivelului politico-educativ, creșterea spiritului revoluționar capătă în actuala etapă istorică de dezvoltare a țării noastre o însemnată deosebită, relevându-se ca veritabilă forță motrice a înaintării și progresului în toate domeniile vieții. Funcția esențială a întregii activități ideologice și a muncii politico-educative constă în mobilizarea plenară a energiilor poporului, în dinamizarea și orientarea lor către îndeplinirea marilor obiective prevăzute în planurile și programele adoptate de partid în vederea ridicării necontenite a patriei pe noi trepte de civilizație, a asigurării viitorului luminos al națiunii noastre socialiste. Așa cum se sublinia în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, „Cu privire la perfecționarea activității organizatorice, ideologice și politico-educative, în vederea creșterii rolului conducător al partidului în întreaga viață economico-socială”, adoptată ca program de muncă și luptă al partidului, al întregului popor, „este necesar să înțelegem că ne găsim într-o asemenea etapă de dezvoltare, în care activitatea ideologică, politico-educativă, nivelul general de cultură reprezintă un factor de importanță deosebită pentru întreaga noastră activitate de partid și de stat, pentru însăși opera de făurire cu succes a societății socialiste”.

FORMAREA unei conștiințe înaintate, revoluționare, situate la nivelul cel mai înalt al înțelegerii exigențelor contemporaneității constituie chezașia participării însuflețite a întregului popor la edificarea neabătută a societății socialiste multilateral dezvoltate. Stimularea mindriei patriotice pentru excepționalele realizări obținute în anii socialismului, îndeosebi în perioada marcată de istoricul Congres al IX-lea al partidului, eveniment deschizător de nouă eră, dobândirea unei imagini clare și cuprinzătoare asupra întregii problematice, în continuă transformare, a construcției socialiste, formarea unei conștiințe avansate a responsabilităților și îndatoririlor, precum și a unei noi etici a muncii colective și individuale, delimitarea celor mai eficiente modalități și forme de acțiune revoluționară reprezintă direcții majore ale activității ideologice și politico-educative. În acest fel se asigură întărirea necontenită a unității politico-organizatorice și ideologice a partidului, forța politică conducătoare a societății noastre, centrul vital al întregii națiuni. „Numai un partid cu o înaltă conștiință revoluționară, cu o unitate deplină — arăta în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu — își poate îndeplini misiunea istorică de a conduce întreaga națiune pe cele mai înalte culmi de progres și de civilizație. Partidul nostru este o uniune de oameni liberi, cu o înaltă conștiință revoluționară, care se unesc și intră de bunăvoie în partid — ca să mă exprim așa — și se angajează să lupte în deplină unitate pentru idealul de dreptate și libertate, pentru socialism și comunism, pentru fericirea poporului, pentru independența și suveranitatea României! Partidul reprezintă centrul vital al întregii națiuni, de la care radiază energia și căldura revoluționară, care dinamizează întreaga activitate economico-socială. Este bine cunoscut că fără energia și căldura soarelui nu poate exista viața pe Pământ. Tot așa, fără un partid revoluționar nu pot să existe transformări progresiste, nu se pot făuri cu succes socialismul și comunismul — visul de aur al omenirii”. Creșterea rolului conducător al partidului, legitate fundamentala a concepției promovate cu consecvență revoluționară de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, constituie dimensiunea semnificativ esențială a întregii activități ideologice și politico-educative desfășurate în patria noastră.

CERINȚELE și obiectivele perfecționării muncii ideologice și politico-educative decurg din însăși desfășurarea neîntreruptă a procesului revoluționar. Partidul nostru pornește de la teza de excepțională însemnată teoretică și practică formulată de tovarășul Nicolae Ceaușescu în virtutea căreia principiile revoluționare ale socialismului științific nu au fost elaborate o dată pentru totdeauna, că ele trebuie im-

bunătățite în permanență pe baza noilor cuceriri ale cunoașterii, ale științei, ale practicii sociale, ale experienței fiecărui partid, demonstrându-se astfel că socialismul nu se construiește după șabloane și modele, ci aplicându-se creator legile obiective, diferit de la o țară la alta, de la o etapă de dezvoltare la alta. Justețea acestei politici este elocvent validată de rezultatele obținute de țara noastră pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Continuitatea procesului de transformări revoluționare constituie factorul determinant al tuturor măsurilor întreprinse în vederea perfecționării activității ideologice și politico-educative. Marile prefaceri care au loc pretutindeni în lume solicită o viziune cuprinzătoare și o înțelegere științifică aprofundată. „În acest cadru — se subliniază în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu —, activitatea ideologică, teoretică, din domeniul științelor sociale, dar și activitatea politico-educativă au un rol de importanță deosebită pentru înțelegerea noilor realități, în vederea stabilirii strategiei revoluționare pentru viitor. Să avem permanent în vedere și să nu uităm niciodată că procesul revoluționar nu s-a încheiat și nu se va încheia, că avem obligația, ca revoluționari, să asigurăm conducerea și dezvoltarea conștientă a transformărilor revoluționare! Să pornim permanent de la materialismul dialectic și istoric, concepția revoluționară despre lume, de la socialismul științific, dar și de la noile cuceriri ale științei și tehnicii, care îmbogățesc și vor îmbogăți continuu concepția revoluționară despre lume și viață, cunoașterea umană, în general. Numai așa vom acționa ca adevărați revoluționari și comuniști! Numai așa întreaga activitate ideologică și politico-educativă va constitui o puternică forță materială de transformare a societății, de asigurare a victoriei socialismului și comunismului în patria noastră!”

ÎN ACEST cadru amplu, de vaste coordonate, se jalonează cuprinzător obiectivele și direcțiile de acțiune specifice activității ideologice și muncii politico-educative, o importanță deosebită revine întregului proces de formare a omului nou, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de ridicare a nivelului cultural și științific. Fiind construit cu poporul și pentru popor, socialismul determină participarea conștientă a întregii colectivități la marile transformări care au loc în societate, la îndeplinirea cerințelor dezvoltării economice și sociale. Angajarea deplină în făurirea operei de edificare a socialismului este legată indisolubil de cunoașterea și înțelegerea celor mai noi cuceriri ale științei și culturii, de dobândirea unei conștiințe noi, înaintate, capabile să mobilizeze resursele creatoare ale poporului. „Numai un om educat și stăpîn pe cele mai înalte cunoștințe din toate domeniile poate înțelege legile obiective, cerințele dezvoltării economico-sociale, poate sesiza la timp schimbările care au loc în societate, poate sesiza ceea ce este vechi și nu mai corespunde noii etape a progresului, poate sesiza noul care se va dezvolta și care reprezintă viitorul. Numai un asemenea om, în înțeleșul științific, poate fi un om cu adevărat liber!” — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu. Învățămîntul, cultura, arta sint domenii a căror contribuție la formarea conștiinței revoluționare urmează să fie sporită, pornindu-se de la necesitatea științifică fundamentată a ridicării nivelului general de cultură și cunoaștere. Îmbogățirea orizontului spiritual al poporului, deschiderea către nou, valorificarea potențialului creator al națiunii noastre socialiste, făurirea de noi opere literare, plastice, muzicale și dramatice, reprezentative pentru stadiul atins de societatea noastră constituie o preocupare de prim ordin pentru toți oamenii de cultură și artă din România socialistă. Însușitorul îndemn al secretarului general al partidului — „Am convingerea că oamenii de creație din toate sectoarele vor înțelege că ne aflăm într-un asemenea moment al dezvoltării societății românești încît trebuie să se angajeze, cu mai multă hotărîre, de a lucra zi și noapte pentru a contribui, pe calea creației lor, la ridicarea generală a nivelului de cultură al poporului” — reprezintă pentru toți creatorii din patria noastră temelii unei nobile angajări de a transpune în faptă creatoare de înaltă valoare artistică sentimentul realizării socialismului, secretarul general al partidului a subliniat cu putere necesitatea sporirii rolului partidelor, al forțelor politice revoluționare, progresiste și democratice în lupta pentru soluționarea problemelor cu care este confruntată omenirea, arătându-se că „Este necesară, cu adevărat, o nouă revoluție în gândire. Aceasta se poate realiza nu prin întoarcere la concepții vechi, care și-au trăit traiul, ci privind înainte, făcînd loc cu hotărîre noilor cuceriri ale științei, tehnicii, ale cunoașterii umane în general”, în acest spirit de promovare consecventă a principiilor de pace și colaborare înscriindu-se și lucrările Plenarei C.C. al P.C.R. din 28 iunie.

NOUA revoluție în gândire, preconizată în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, include în chip definitiv și activitatea politică internațională a partidului și statului nostru, a cărei justețe este demonstrată cu putere de viață și realitate. Pornindu-se de la complexitatea și gravitatea situației internaționale, de la menținerea pericolului unui cataclism nuclear, de la încercările unor forțe și cercuri interesate să dezbină și să denigreze realizările socialismului, secretarul general al partidului a subliniat cu putere necesitatea sporirii rolului partidelor, al forțelor politice revoluționare, progresiste și democratice în lupta pentru soluționarea problemelor cu care este confruntată omenirea, arătându-se că „Este necesară, cu adevărat, o nouă revoluție în gândire. Aceasta se poate realiza nu prin întoarcere la concepții vechi, care și-au trăit traiul, ci privind înainte, făcînd loc cu hotărîre noilor cuceriri ale științei, tehnicii, ale cunoașterii umane în general”, în acest spirit de promovare consecventă a principiilor de pace și colaborare înscriindu-se și lucrările Plenarei C.C. al P.C.R. din 28 iunie.

AFLETE în dezbaterea largă a partidului și a poporului, tezele, aprecierile și orientările cuprinse în Expunerea secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, vast program de acțiune revoluționară, vor asigura dezvoltarea puternică a întregii activități de organizare și conducere a vieții economico-sociale, a muncii organizatorice, ideologice și politico-educative de creștere continuă a conștiinței socialiste și formarea omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în patria noastră. Este o certitudine, ea însăși mobilizatoare.

„România literară”

OMAGIU de Eugen Palade

„O puternică dezvoltare au cunoscut știința, învățămîntul, cultura, activitatea politico-educativă de formare a omului nou. Putem afirma cu îndreptățită mindrie că, în această perioadă istorică scurtă, știința românească, învățămîntul, cultura au devenit o puternică forță a progresului general al societății noastre. Activitatea politico-educativă a avut un rol important în ridicarea conștiinței revoluționare și unirea eforturilor tuturor oamenilor muncii, a întregii noastre națiuni în lupta pentru lichidarea vechilor stări de lucruri și făurirea noii orînduirii a socialismului — a societății care asigură adevărata dreptate socială și națională, adevăratele condiții pentru creșterea continuă a nivelului de trai material și spiritual al întregului nostru popor, țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România.

Am acordat o atenție deosebită perfecționării continue a conducerii societății noastre socialiste, în raport cu realitățile din patria noastră, și am dezvoltat puternic democrația muncitorească-revoluționară, realizînd un nou sistem democratic de conducere, unic în felul său, care asigură participarea maselor muncitoare, a întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, la elaborarea și îndeplinirea politicii interne și externe, la făurirea socialismului cu poporul și pentru popor, considerînd că această teză științifică, revoluționară trebuie să stea întotdeauna la baza activității de conducere, la baza democrației noastre muncitorești-revoluționare”.

„Avem nevoie — și dăm o înaltă apreciere creațiilor literare și artistice, din toate domeniile, dar societatea noastră are nevoie de noi și noi opere de artă, care să-l reprezinte pe omul de astăzi, realizările sale. Avem nevoie de noi romane, de noi poezii, de noi piese de teatru, de lucrări în domeniul artei plastice, de noi lucrări muzicale. Sint, multe, bune. Dar avem nevoie încă de unele și mai bune, în toate sectoarele. Am convingerea că oamenii de creație din toate sectoarele vor înțelege că ne aflăm într-un asemenea moment al dezvoltării societății românești încît trebuie să se angajeze, cu mai multă hotărîre, de a lucra zi și noapte pentru a contribui, pe calea creației lor, la ridicarea generală a nivelului de cultură al poporului”.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Expunerea cu privire la perfecționarea activității organizatorice, ideologice și politico-educative, în vederea creșterii rolului conducător al partidului în întreaga viață economico-socială)

Sonet de laudă

Nimic mai omenească nu e sub soare,
Nici mai cinstită bogăție încă
Decît în palme freamătul de muncă
Și timpla-nrourată de sudoare.

Cel aplecat cu dragoste adîncă
Peste unelte-n zilnică dogoară
De rod e purtător, precum o floare,
Și neclintit la gînd, precum o stîncă.

Ce laudă mai dreaptă se cuvîne
Acestor frunți bogate-n stăruință
La inflorita viselor ființă —

Cu toate cîte sint de trebuință
Pe drumul către vremea care vine —
Decît cuvîntul doritor de bine.

George Țârnea

Măsura faptelor

LITERATURA, cu menirea și indubitabila ei putere de penetrație în conștiințe, literatura care fecundează idei și sentimente, apelând la tot ce are mai sensibil și mai înălțător sufletul omenesc, joacă, prin natura sa, un rol important în modelarea caracterelor, alături de celelalte arte.

Pe măsură ce socialismul a înaintat impetuos pe drumurile deschise de revoluție, cucerindu-și autoritatea, angajând în marea sa operă masele muncitoare, integrându-le în vasta operă de edificare a țării, oamenii au căpătat viziunea amploarei, creșterii și consolidării patriei în parametrii acestor vremuri definitorii.

În fața exigențelor epocii, a dezvoltării extraordinare a științei și tehnicii, constructorul societății socialiste românești, făuritorul de bunuri materiale și spirituale, și-a pus legitima chestiune a răspunderii, a pregătirii sale, pentru propășirea patriei. Trăim un alt ritm decât cel din trecut, la un cu totul alt nivel al dezvoltării; intră în funcție linia tehnologică conduse de către muncitori tot mai specializați. Epoca procesoarelor, a computerelor, a automatizării, a calculatoarelor electronice, a robotizării într-o uzină modernă implică pe omul format la școli tehnice în vederea acestui proces, iar aportul său neîntrerupt de imaginație și ingeniozitate este precumpănitor. Cerințele esențiale ale produselor, calitatea și competitivitatea impun o serioasă rigoare în acest mare șantier care este Țara.

Structura omului nou, conștient de opera grandioasă la care participă, cuprinde toate virtuțile specifice, necesare unui vast orizont ideologic, științific, cultural. El, omul nou, răspunde prin conștiința sa înalte calificării de care are nevoie acest moment, receptiv la toate ecuațiile cunoașterii.

Emoția artistică, dragostea pentru frumos, optimismul creator găsesc pe constructorul noii orânduiri cu privirile ațintite către viitor. Tânărul format la școala socialismului deschide un tratat de știință, o revistă de specialitate, plin de înțelegere pentru grelele probleme ce preocupă evoluția actuală a omnirii, care coincide cu un moment revoluționar pe toate meridianele, în întreaga lume, dispunând totodată de o pasiune specială și pentru cartea beletristică, pentru poezie, proză, teatru, îmbogățindu-și conștiința,

perfecționându-se. O carte bună, o carte scrisă cu har și cu profunzime trezește interesul generației tinere, mai ales dacă înfățișează în paginile sale aspecte ale vieții contemporane, frământările și problematica extrem de complexă a existenței de fiecare zi și-i relevă eroismul cotidian, din care au izvorât și izvorăsc permanent viguroasele realizări ale epocii.

Un erou iluminat de idei avansate, o întru-chipare artistică a unui tânăr dotat cu merite neîndoite al cărui randament în muncă și în afirmarea personalității sale sînt reprezentative, va atrage continuu pe cititor și-l va înrui pozitiv, îi va da o perspectivă și mai largă asupra conștiinței proprii, o va înarma cu o și mai mare putere de luptă și creativitate, angajându-l în marea luptă pentru propășirea binelui și mai binelui.

Cu asemenea eroi comuniști desprînși din cărți ca niște ființe vii, purtate în suflet precum niște simboluri, tinerii se vor simți înaripați și înobilizați cu aspirații și înalte sentimente față de realitățile socialismului de unde și-au tras vigoarea.

Ciți tineri ai vremii noastre efervescente, prin calitățile lor, prin combativitatea și puritatea morală ce le sînt caracteristice nu pot deveni eroi în cărțile scriitorilor noștri, în reportajele scrise la fața locului pe marile șantiere de construcții, în miezul fierbinte al realității! Presa, așa cum se desprinde din Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în fața activității și cadrelor de bază din domeniile muncii organizatorice, de partid și politico-ideologice, are rolul de a pune în lumină asemenea fapte de eroism cotidian, pentru ca pilda acestor fruntași să furnizeze exemple, influențând conștiințele.

DE BUNĂ seamă că epoca ce poartă numele Marelui său cititor ne-a obișnuit cu alte dimensiuni decât cele anterioare. Congresului al IX-lea al P.C.R. Ființea de atunci în întreaga viață a patriei un spirit revoluționar, care s-a imprimat în sufletul acestui popor harnic, dăruit unei opere inegalabile pe țărîmurile noastre.

Toți cei ce au pus sufletul, brațele și gândirea să urnească din loc prea multele inerii acumulate, să le abolească, iar România să intre pe făgașul țărîlor cu

dezvoltare medie, conform programului celui de al XIII-lea Congres al P.C.R., pot fi considerați potențiali eroi ai literaturii. Oricînd, activitatea și efortul colectiv sau individual pe acest drum greu dar luminos pot stimula fantezia creatorilor noștri de romane, nuvele, piese de teatru sau poezie. Conflictelor inerente acestei vieți trepidante pot constitui oricînd substanța unei cărți de calitate, capabilă să mobilizeze interesul lectorului de orice vîrstă, dar în special al tînărului, aducîndu-l în față o oglindă în care să-și regăsească profilul, existența și idealul.

La Consfătuirea de lucru cu activul și cadrele de bază din domeniile muncii organizatorice de partid și politico-ideologice, tovarășul Nicolae Ceaușescu a spus: „Am parcurs un drum lung, de luptă politică, ideologică. Am desfășurat o intensă activitate de construcție economico-socială, de dezvoltare generală a patriei, în lupta hotărîtă împotriva dogmatismului, imobilismului, a șabonismului și — aș sublinia, în mod deosebit — a cursului foarte periculos, care-și făcuse loc la un moment dat, chiar în negarea trecutului și istoriei milenare a poporului nostru, a caracteristicilor limbii române, de nihilism, de cosmopolitism, de ploconire față de tot ce era străin, de servilism, de lipsă de patriotism și spirit revoluționar”. Aceste aprecieri sînt de o mare importanță în acțiunea literaturii de a înfățișa într-o lumină convingătoare lupta comuniștilor pentru înlăturarea unor asemenea greșeli, pentru lichidarea unor influențe nocive și punerea în evidență a valorilor naționale, a tradiției, pentru restabilirea adevărurilor istoriei noastre. Redobîndirea demnității unui popor străvechi, pașnic, loial și conciliant cu toate neamurile din contextul balcanic și est-european, a însemnat o mare izbîndă a partidului comuniștilor români, instaurînd o nouă viziune politică asupra legăturilor internaționale ale României.

Lupta împotriva dogmatismului și a nihilismului, aplicarea creatoare a învățăturilor socialismului științific la condițiile specifice țării noastre constituie de asemenea o sursă inepuizabilă de inspirație,

care poate fecunda forța creatorilor de valori artistice.

De cîțiva ani, mă aflu periodic în legătură cu un mare colectiv de muncitori, tehnicieni și ingineri aparținînd întreprinderii de prefabricate „Granitul”, una dintre unitățile de profil bine cotate în domeniul respectiv. Acolo am avut ocazia să trăiesc ceasuri de confesie prietenească, deosebită. Am cules mărturiile directe de la acești constructori ai blocurilor din Capitală și din țară. Acești oameni sirguincioși, prin factura muncii și gândirii lor, sînt niște împătimiti ai cărților, achiziționate din fonduri proprii, așezate pe rafturi, într-una dintre cele mai frumoase și încăpătoare săli din corpul clădirii centrale. După orele de program, își fac timp și frecventează cu regularitate biblioteca lor, care cuprinde mii de volume de literatură tehnică și beletristică. Întregul mecanism al bibliotecilor este condus cu pricepere de către experimantul activist cultural Constantin Crăciun. Nenumărate acțiuni literar-artistice, legate și de profesiunea lor de constructori, au avut loc în incinta bibliotecii și a sălii de festivități învecinate. Acolo, cititorii din fabrică au realizat întâlniri dintre cele mai izbutite cu scriitorii, cu cineștii, cu actorii, cu reprezentanții ai presei, cu economiștii, juristii și profesorii. De fiecare dată săliile au fost arhipline, comuniunea de idei a fost scintiletoare și benefică, setea de cunoaștere neostoiată. Aici, la „Granitul”, creațiilor literare ale scriitorilor români contemporani li se acordă o atenție specială. Tineretele betoniste Marilona Tudoran, Teodora Badea sau mașinistul Constantin Petre au discutat cu invitații lor, despre probleme ce-i preocupă; au vorbit cu o mare căldură despre aspirațiile lor.

În această ambianță de familie muncitorească, se formează caracterele celor tineri, se consolidează acele legături durabile de înțelegere dintre oamenii muncii, creatorii de bunuri materiale, luminată de idealul patriotic al înfloririi României de azi și de mâine.

Eugen Teodoru

În miezul actualității

CONFRUNTAREA cu istoria cred că este singurul criteriu de apreciere a tot ceea ce facem și simțim.

Și aparținem istoriei numai în măsura în care am înțeles-o, ne-am identificat cu ea, am slujit-o cu credință, cu pasiune. Îmi place să cred că filmul documentar românesc, printre al cărui modești slujitori mă număr și eu de peste trei decenii și jumătate, a răspuns cu sirguință acestor înalte comandamente. Cînd se va scrie o carte despre acest adevărat letopiseț modern în imagine și sunete al zilelor noastre, cred că autorul nu va uita că, asemeni multor mijloace de educare a milioanele de oameni, documentarul, oamenii lui, oameni de cultură și de acțiune, legați cu trup și suflet de istoria pămîntului românesc, au înfățișat cu patos și competență, pe milioane de metri de peliculă, atît trecutul glorios al patriei cit și miezul fierbinte al epocii noastre, spectaculoasa epopee a muncii, a devenirii socialiste a României.

Intr-o producție care, datorită grijii permanente acordate de partid, a ajuns la peste 300 de titluri anuale, filmul documentar românesc a adus în fața oamenilor de toate vîrstele, de toate profesiile, pe marele ecran, frumusețea nouă a țării, satele și orașele, șantierele și uzinele, înfățișînd biografii reale de oameni ai muncii, a propus modele de viață și existență luminînd cu unghiulația imaginilor și cu perspectiva panoramicelelor fiecare colț al patriei, toate locurile unde a frămîtat munca și gîndirea, unde au crescut oamenii, unde s-au petrecut mutații revoluționare și s-au afirmat marile fapte în înălțarea României socialiste pe noi culmi de progres și civilizație.

Toate acestea au fost posibile pentru că încă din primele zile ale revoluției de eliberare națională și socială documentariștii români, atîția ciți au fost la începuturile facerii noii noastre lumi, și-au pus profesia și conștiința în slujba istoriei, în slujba patriei. Cei ce au venit după ei, pînă la cei mai tineri documentariști ai zilelor noastre, urmîndu-le exemplul, s-au inspirat, încă de la începuturile afirmării lor profesionale, din izvorul de nesecat al realităților românești, documentarul evoluînd și afirmîndu-se în pas cu evenimentele; a fost presă filmată sau viziune creatoare asupra vieții, a ogîndindu-o în numele unei ideologii înaintate și al unei atitudini de înțelegere a progresului, a mersului înainte cu tot ceea ce viața noastră de toate zilele a avut mai semnificativ. În „Pentru industrializare, pentru socialism”, „Viață nouă” sau „Ultima generație de săraci”, în „4.000 de trepte spre cer”, „Puterea piinii” sau „Seraliștii”, în „Letopisețul de piatră al Dobrogei”, „Sigiliul Romei” sau „Nicolae Titulescu”, în „Impresii din Delta Dună-

rii”, „Eminescu” sau „18 ani — Stop cadru”, în „Timp eroic pe plaiuri de legendă”, „Măria lui Pascu”, sau „Curaj pentru fiecare zi”, în „Un om al pămîntului său — Mircea cel Mare”, „Andrei Găbura și zootehnia” sau „Participare, dezvoltare, pace”, în atîtea sute și sute de pelicule realizate de documentariști aparținînd unor vîrste și stiluri diferite de abordare a realității, recunoaștem o țară, o istorie, însuși destinul poporului român ogîndit cu demnitate, emoționant și mobilizator.

Mărturiile ale unui timp eroic, ale marilor transformări revoluționare pe plaiurile Mioriței, filmele documentare sînt „felii de viață” prin care creatorul angajat exprimă o atitudine, o conștiință artistică. Numeroasele manifestări, concursuri profesionale organizate cu filmul documentar în cadrul generos oferit de Festivalul Național „Cîntarea României” (aș aminti în primul rînd „Contemporania”, ce se desfășoară la Tirgoviște de 13 ani), fructuoasele întâlniri ale realizatorilor de film documentar cu publicul, cu eroii acestor pelicule care înfățișează viața direct, fără intermediul actorilor sau al decorurilor plantate pe platou, diversele confruntări internaționale ale filmului documentar românesc ce a adus acasă prestigioase premii, ne-au oferit posibilitatea unor profunde reflecții asupra muncii noastre, asupra rolului și izvoarelor de inspirație ale filmului documentar. De fiecare dată am constatat că nu trebuie să uităm că numai implantarea documentarului în problematica majoră a epocii noastre, paralel cu improspătarea continuă a mijloacelor de exprimare artistică, pot să păstreze și să ducă mai departe bunul renume al scurt metrajului românesc.

În recenta sa Expunere, mobilizator program ideologic și politic, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia că adevărata inspirație pentru toți creatorii trebuie să fie poporul, realizările societății noastre. Îndemnului de a lucra zi și noapte pentru a contribui la ridicarea generală a nivelului de cultură al poporului trebuie să-i răspundem cu filme documentare de calitate, care să reflecte problemele actualității, inspirate în primul rînd din prezentul fierbinte al patriei dar și din trecutul glorios al pămîntului românesc. Identificîndu-se din punct de vedere tematic cu însăși istoria țării, prezent la marile evenimente ale spiritualității românești, ale devenirii noastre ca țară și ca oameni, filmul documentar își face o datorie de onoare participînd alături de celelalte mijloace de exprimare artistică la formarea omului nou, constructor conștient al socialismului în România.

Pompiliu Gilmeanu

SPIRU CHINTILĂ: Șantier (Din expoziția „Secvențe industriale din columna noului timp al patriei” — Sala Dales)

În vară lumina...

În vară lumina răsare din fructe,
în vară lumina îmbracă armură
de aur. În vară ființa-și aduce
aminte de-nția ei castă făptură.
Și cum izvorăște ea lasă arsura
în fața aceluși fruct, o viitură
de ape să-l vindece. Cum din adîncuri
fișnește, în juru-i materia pură
o lasă mai liberă să urce spre-azur.
În vară lumina are structură
de imn. Și are în sine puterea
de-a crede în lucruri. Și-i fără-de

iubirea ei pentru-nțelesuri. Pe gură
ea poartă întoarcerea-n timp,
iar cuvîntul
sfîlnic și tandru tot sufletu-i fură.
În vară se simte mereu revoluția
venind din trecut și-implinindu-și

matură

ideile. Știu comuniștii ce dură
și grea a fost lupta, și știu

de ce-n noua
și pașnica lume flori albe crescură.
Partidul le-a fost temelie și templu
Și tot ce e drept și cîstît în natură,
și tot adevărul, frumusețea supremă
a vieții, și anii de învățătură
în școala curajului și a muncii,

și toate
ce-au fost, care sînt și vor fi se adună
acum, se-mpietesc într-o grea țesătură.
În vară lumina răsare din noi
și crește întruna fiind trăsătură
a firii. Partidul e forța fîntinii
de-a fi veșnic limpede, perfectă sudură
între oameni și patrie. De-aceia

poetul
ii dăruie această, de foc, scriitură.

Ion Popescu

Spre Centenar

GH. D. ANGHEL : Eminescu

DESI, calendaristic, ar mai fi un răgaz până la împlinirea primei sule de ani de la moartea lui Eminescu, practic am intrat sub zodia Centenarului. Numărătoarea inversă dinaintea sfârșitului începuse pentru poet din momentul fugii sale de la Botoșani, în primăvara lui 1888 — o primăvară capricioasă, bintuită de ploie, de frig și de o neliniște generală ce vor fi apăsător în plus sufletul, oricum innegurat, al fugărilor. Părăsea casa (și ocrotirea) surorii sale Harieta, pentru a se lăsa absorbit, o ultimă oară, în pustiitorul vălmășag buco-reștean, la voia întâmplării ori, poate, impulsivitatii în taină de sentimentul inexistenței. Parcă presimțind ceva, la rindul ei, Harieta a agitat, o vreme, lumea din jur, prieteni și cunoștințe, s-a zbatut pentru soarta fratelui mai mare, l-a și căutat în Capitală, dar curind propriile-i nefecciri au copleșit-o într-atit incit, tocmai la ceasul despărțirii din urmă, nu va fi de față. De altminteri, ca apele să se liniștească definitiv, îl era dat ei însăși să-l urmeze în neființă, peste câteva luni doar.

Cind cunoaștem cum viața lui Eminescu, odată revenit la București, se împuțina cu fiecare zi, am vrea să putem întoarce acele ceasornicului până la data sosirii și să reconstituim apoi, clipă cu clipă, curgearea aceluși timp, dilatăndu-l la maximum, pentru a nu scăpa nimic — raporturi personale, fluctuații ale lumii, interferențe —, orice vizează și angajează existența poetului până în pragul deznădămintului știut. Cit de puține lucruri se știu despre intervalul de după aprilie 88! Certe sînt cele două colaborări, pe toamnă, la „România liberă” și adevărul că trup și suflet la elaborarea primelor numere din „Fintina Blanduziei”, inaugurată la 4 decembrie. Se mai consideră de Eminescu editorialul numărului din 1 ianuarie 1889, intitulat *Ziua de mine*. Însă, pentru el, o asemenea zi aproape că înceta să conteze. La începutul lunii viitoare, reîncepea calvarul interațiilor spre a nimeri iarăși la sanatoriul din str. Plantelor, unde-l va găsi fatala dimineață de 15 iunie. Vestea iminentului sfârșit filtrase în presă dinainte, chiar și în provincie, dincolo de munți, astfel că — se poate considera — peste întreaga suflare românească așternutu-s-a, treptat, jalea. Amintirile martorilor coincid în a surprinde unanima durere. Tonul îl dă textul necrolog în *Nirvana*, scris a doua zi după înmormintare de Caragiale și publicat pe aproape întreaga pagină în titlu a oficiosului „Constituțional”. Il vor secunda, în diverse alte locuri. Hasdeu, Vlahuță, Scipione Bădescu, D. Teleor, Ilie Ighel. O autentică trăire emoțională este incontestabilă la fiecare, însă informația proprie zisă rămâne rarefiată, iar în unele privințe, prea puțin sigură. Primează psihologia, caracterologia, în dauna împrejurărilor și situațiilor palpabile. Mișcătoare afectiv, paginile lunecă deasupra circumstanțelor de timp și loc. Evocările ulterioare, ceva mai concrete, ale lui N. Petrașcu, bunăoară, animate de intenții recuperatoare, n-au suflul și nici meticulozitatea cronicărească a mărturiilor prietenului Stefanelli, pentru epoca tinereții. Este un handicap, desigur, dar nu un motiv ca cercetările să nu poată aspira la un contur mai precis al acestui ultim capitol din viața lui Eminescu. Pași profitabili sînt de făcut prin explorarea presei de atunci, cu ochiul globalității și cu tehnicile interdisciplinare actuale acreditate în istorie de practica „Annalelor”.

Ce gest mai firesc decît a redeschide ziare pe care Eminescu, bătut de gândul reuării activității gazetărești la „România liberă”, le va fi avut la dispoziție pe masa redacției din Pasajul Român. Era un post de observație privilegiat, dacă se are în vedere că aparținea grupului junimist, de curind ajuns la putere; Teodor Rosetti, șef al guvernului, P.P. Carp la externe, Maiorescu la instrucția publică — după 12 ani de „vizitat” brătienist de pomină. Schimbarea de circuire (manevrată de la palat) intervenise pe un fundal de agitații politice, cu mișcări populare și reprimare armate indezirabile. Tulburarea generală s-a agravat prin răzmerița țărănească înăbușită brutal de proaspăta guvernare. Probabil că frazele cele mai vehemente le

distribuia „Lupta” lui G. Panu, organ al dizidenței radicale, într-un efort de delimitare atit față de conservatorii ce dădeau tircoale puterii, cit și față de colectivității răsturnați. Titlurile sunau incrincentate chiar în momentul descinderii lui Eminescu în Capitală: *Asasinaturi și torturi* (Const. C. Bacalbașa), *Primăvară tristă* (Const. Mille). Directorul însuși dirija polemica și pentru mai multă forță de convingere lua atitudinea doctrinară într-un serial pe tema rezolvării „chestiilor țărănești”. Se întâmpla ca poetul să-și fi închiriat cameră în imensul imobil unde avea sediul „Lupta” și unde locuia însuși Panu. Acesta a încercat să-l atragă, dar Eminescu a preferat distanța. După indicațiile de pe frontispiciul ziarului, constatăm că imobilul comunica pe două artere: calea Victoriei 34 și strada Academiei 18. Trebuie să fi fost agitație ca de stup în interior, de vreme ce, pe lângă locatarii obișnuiți, (din „Almanahul Bucureștilor” depistăm un avocat, Barbu Gănescu, alt avocat, G. Ștefan Ștefu, un oarecare funcționar C. Sporide), sub același acoperiș coexistau magazinul de coloniale D. Staicovici (cu delicatessuri de la sparașel, ciuperci, bame în sos tomat până la ceai colonial, cafea Rio și Martinica, plus vinuri albe și negre), un salon de confecții pentru doamne, Constantinescu & Comp., ca și prăvălia ceasornicarului și bijutierului D. Friedman. Înainte, fusese aici vestita sală Bossel situată peste drum de Teatrul Național. Cind Ighel povestește că poetul nu prea era de găsit acasă, bănuim o cauză în excesiva zarvă din preajmă. Prefera într-atit colturile retrase incit se ridică întrebarea dacă a găsit de cuviință să fie de față la manifestări publice care îl priveau direct. De pildă, la conferința ținută la Ateneu de tînărul ieșean Eduard Gruber în ziua de marti 19 aprilie 1888, în legătură cu raporturile dintre „stil și gîndire” în creația literară. Conferențiarul s-a slujit copios de exemple din poezia „maestrului”, îmbrăcîndu-le în considerații superlativă. Ar fi putut ca însăși persoana conferențiarului să-l intereseze. Pe lângă faptul că era între cei mai recentii emuli junimiști, devenise ori se pregătea să devină curind ginerele Veronicăi Micle. Cum Veronica Micle l-a adus pe Eminescu la București, cu numai o săptămînă înaintea conferinței, un indemn la participare, din partea ei, pare absolut normal. În schimb, e mai mult ca sigur că a întîmpinat cu indiferență stirea inserată în coloanele „României libere” cu privire la concertul vocal-instrumental programat, sub auspiciile societății Concordia Română, pentru 19 mai, „în folosul poetului Eminescu”. Acest fel de publicitate pe seama suferințelor și nevoilor sale incrincente îi era dezagreabil încă de la Botoșani. Alte știri promiteau să-i umple sufletul de ecouri nostalgice; pe filiera „Tribunei” lui Slavici, de la Sibiu, răzbatea vestea inaugurării unui nou monument între construcțiile recente menite să întregescă falnicul Ring al Vienei. Se desăvîrșea, astfel, un proces arhitectonic de anvergură, la a cărei fază de început asistase pe cind frecventa cursurile universității vieneze. Unde mai pui că în acele împrejurări o cunoscuse și pe Veronica Micle, acum putînd, deci, să cadă împreună în dulci aduceri aminte.

Departe de centrul zgomotos, prea răvășit, Oppler-ul (în str. Izvor 76) reprezentă un refugiu agreabil multora (mai către iarnă, „Națiunea” liberală făcea caz de frecvența fotoliilor goale la Național: „Cind primarele Capitalei și ajutoarele sale dau exemplul petrecerilor cu cîntărețele de la Oppler, de ce să mai cerem să vie lumea la teatru?”. Acuzățile deplasată, lezuitism, de nu vreun „filiu” politic. Un frecventator asiduă al teatrului, ca T. Maiorescu, nu pregeta să însemneze în Jurnal momente de destindere la Oppler.)

DUPĂ temperaturile toride, năucitoare ale lunii lui cuptor, bucurărenții cată să reintre în normal. Prin grija „României libere”, Eminescu e propulsat în atenția generală. La 13 august, un anunț incita spiritele: „Prietenul nostru M. Eminescu a scris un act în versuri care — după cit aflăm — se va juca pe scena Teatrului Național în iarna asta”. Un nou comunicat la 3 sept.: „Drama de care s-a vorbit că o pregătește poetul nostru Eminescu e definitiv terminată. Ea se va citi zilele acestea într-un cerc intim”. Ca să nu fie mai prejos, „Lupta” lansează propria-i nouăte, în ultima zi a lui august: „În editura d-lui V. G. Morțun va apare săptămîna viitoare un volum din operele lui Eminescu”. Se dau detalii despre sumarul inedit conceput și despre proiectul a trei ediții paralele, diferite calitativ, de la 2,50 la 10 lei exemplarul: „Nădăjduim că iubitorii de literatură și-n special admiratorii lui Eminescu se vor grăbi a lua acest volum al marelui nostru poet. Vom anunța ziua apariției”. Într-o scrisoare către Maiorescu, trimisă de la Botoșani în martie, Eminescu pomenea de intențiile editoriale ale lui Morțun. Aveau să fie traduse în practică abia la un an după dispariția poetului. Deci informațiile puse în circulație erau iluzorii. Ca și lucrarea dramatică „definitiv terminată”, dovedită ulterior a fi numai o adaptare. Oricum, Eminescu era prezent pe scenă; o reprezentăție la Național, în 24 septembrie, de-

Dacă n-ar fi fost?

ÎN istoria presei românești din ultima jumătate de secol, George Ivașcu și-a definit profilul unui luptător pentru o cauză a căreia i-a rămas credincios toată viața. În anii infirmității în care intelectualitatea europeană s-a împărțit ireductibil între stînga și dreapta, aceasta din urmă alegînd drept armă predilectă revolverul, la Iași — unde exista și funcționa „Ripa galbenă” — un tînăr gazetar a ales calea democrației.

În scurtă vreme, blajinul moldovean a dovedit că știe să facă o gazetă, nu numai în raporturile trepidante cu linotipul, paginația și rotativa, ci și cu împrejurările, obținînd tot ceea ce se putea obține într-un anume moment. Prezența regulată a lui G. Călinescu în paginile unui săptămînal, într-o vreme cind lucrul acesta nu era dorit, lui i se datorează. Dacă n-ar fi fost Ivașcu, cite n-ar fi fost?

O viață întreagă nu lipsită de vicisitudini, el a stropit cu apă neincepută revistele la care a lucrat, însușindu-le, dînd viață paginii tipărite, izgonind din cuprinsul ei cenușiu. Totul în slujba mereu primejdurilor valori ale umanismului.

George Ivașcu a binemeritat de la cititorii români.

Geo Bogza

buta cu poezia sa *Rămii la mine*. Tocmai se inaugura noua stagiune, prima de cind Caragiale preluase frinele direcției. Între titlurile din repertoriu, o piesă a vienezului Adolf Wilbrandt, șoful Augustei Bau-dius, adrița ilustră de la Burgtheater, căreia pe vremuri Eminescu îi exprimase, în versuri, adorația. Vederea afișului, măcar, i-o fi produs vreo tresărire? Conform spuselor lui N. Petrașcu, poetul se lăsa convins să traverseze calea Victoriei și să asiste din cind în cind la spectacolele primei noastre scene. La ce anume spectacole, omite să pomenească. În afara programărilor curente, în lunile următoare au venit în turneu două vechi glorii ale artei dramatice europene. Mai întii, Sarah Bernhard, într-o suită de reprezentații între 8—17 noiembrie, aproape cu aceleași piese ale faimei de altădată, de la *Dama cu camelii* la *Fedra*, trecînd prin *Adrienne Lecouvreur*, *Frou-Frou*, *Tosca*, *Theodora*. Nelipsit din lojă, în prima seară, ca toată lumea bună, pesemne, Maiorescu strecoară în Jurnal constatări drastice. E posibil ca Eminescu să nu fi dat nici o atenție „evenimentului”, fiindcă această perioadă corespunde tocmai cu intervenția sa în „România liberă” contra lui Al. Beldiman. Subiectul „iconarilor” în dispută nu era deloc ocazional. A angajat politica guvernului pe o lungă durată și relațiile externe ale țării, dacă s-a ajuns la expulzări, la retractări, cu răsfringeri în presa petersburgheză, de unde reverberau îndărăt chiar în zilele agoniei eminesciene. Aproape ca în momentul culminant de la „Curierul de Iași” sau „Timpul”, un instinct sigur al problemelor autentice continua să-i dicteze gazetarului Eminescu alegerea subiectelor. Pe asta mizează, firește, tinerii viitori „blanduziști” cind l-au captat să le patroneze hazardata lor întreprindere. Grupul era eterogen, dar entuziasmul și comuna prețuire pentru poet creau un liant între ei. Cu unii, Eminescu avea mai vechi raporturi; lui Miron Dionisie îi fusese martor la căsătorie, pe Leon Nicolescu îl știa de la Botoșani, F. Robin începuse să-i cultive pe junimiști. Cot la cot cu ei, mergea și în imprimărie să învîrtă la roata tipăriței, totuși pe ceea ce scrie pune doar inițiale. Numai că noii confrăți vroiau să-și facă o mindrie din colaborarea sa, astfel că aranjează să i se divulge identitatea în „Universul” de a doua zi, 5 decembrie 1888: „În fruntea primului număr al ziarului „Fintina Blanduziei” este de semnalat un foarte important articol datorit penci poetului M. Eminescu. Părerea sa va fi cîntărit greu la fixarea profilului publicației. Este de remarcat extremă diversitate a domeniilor: literatură originală și traduceri, cronică științifică, muzicală, artistică, rubrici de actualitate bibliografică, comentarii politice interne și externe, buletin financiar, ecouri din toate zonele țării și în special de la românii ardeleni, varietăți de modă, gospodărie, corespondență cu cititorii, chiar și jocuri de cuvinte, șarade. Efort vizibil spre a cîștiga simpatia publicului larg; obiectivul pare atins dacă ne luăm după lunga listă din nr. 2 a dezlegătorilor jocurilor propuse anterior, răspunsuri prompte din București, Bacău, Birlad, Brăila, Craiova, Caracal, Galați, Iași, Pitești, T. Măgurele, Turnu-Severin. Concizia materialelor și varietatea erau justificate în editorialul numărului 3 semnat de Nicolescu, în termeni ce n-ai fi zis că circula acum o sută de ani: „După munca de zi, din ce în ce mai acaparatoare, pentru generalitatea oamenilor singurul izvor de informație devine ziarul. Omul nu mai are vremea și a și pierdut deprinderea de a citi cărți voluminoase; el vrea ca, ce i se spune, să fie scurt și să înfățișeze un tablou cit de complet al tuturor ramurilor de activitate”.

Era 18 decembrie și veștile „din lume” comunicate priveau iminenta deschidere a expoziției de artă frumoasă în clădirea abia dată în folosință a Ateneului, căsătoria „amicului” I.L. Caragiale cu Alexandrina Burelli, în fine, apariția în broșură a conferinței ținute la Birlad de un oarecare Șt. Sturza (primar) cu privire la poeziile lui Eminescu (tocmai ieșiseră pe piață exemplarele ediției III îngrijită de Maiorescu). O săptămînă mai tîrziu, Eminescu întocmea bilanțul anului scurs, fără

să aibă habar că peste șase luni urma să fie izbăvit de toate dezamăgirile pămîntului. Ba mai arunca priviri către „ziua de mine” în nr. 5 al „Fintinei Blanduziei”, cu care se intra în 1889. Lăsînd, ca totdeauna, pe un plan secundar condiția proprie, căuta să scruteze situația popoarelor și întrevedea o Europă destinată emulației reciproce: „Aproape toate națiunile sînt preocupate de mari probleme politice, economice și sociale, de soluțiunea cărora atrîrnă viitorul lor. Deci le e cu neputință de-a se gîndi la altceva. Apoi necesitatea păcii e aut de mare incit niciun suveran n-ar îndrăzni să ia asupra-și răspunderea de-a deslășura flagelul ingrozitor al războiului”. Chiar în numărul proxim, din 8 ianuarie, săptămînalul își informa cititorii despre un „congres al păcii” desfășurat la Milano. O știre de ordin intern trebuie să fi mingiuit sufletul lui Eminescu: era vorba de amnistierea unora dintre sătenii răsculați iar redacția sugera necesitatea imperioasă de a se extinde „balsamul alinător asupra întregii acestei drame singeroase”. Programatic, desigur, spre a demonstra noblețea de simțire, rafinamentul mentalității țărănești, revista făcea loc în pagina a doua la un mă-nunchi do creații folclorice inedite, cu specificația „din colecția poeziilor populare adunate de dl. M. Eminescu”. Pe aceeași pagină, la rubrica „Din viața de toate zilele” o șchiță a prietenului Nicolescu denunța corupția politicianistă ca sursă de nenorociri în viața unui gazetar. Condiția precară a intelectualului în societatea vremii preocupă constant pe „blanduziști”. La 15 ianuarie era dată publicității o scrisoare de la bătrînul G. Șion, de curind prezent în librării cu *Suvenire contimporane*. „Punga-mi este sleită de sacrificii făcute pentru literatură”, se plîngea el, nemîngiit de absența ecoului scontat. Ironic-amar încerca să facă haz de necaz, cu o întorsătură anecdotică, sfichiuitoare la adresa obtuzității și indiferenței autorităților: „mă văd silit a lăsa cu limbă de moarte ca cărțile mele, după moartea mea, să se ardă într-o piață publică; dar și intru aceasta port temerea că Primăria nu va da permisiunea legală”. Iscălea „cel mai amărit dintre autori”. Un efect de contrast cu starea de la noi producea faptul comentat în numărul de la 5 februarie: „Josué Zorilla, cel mai bătrîn dintre frunțașii poezii moderni ai Spaniei, va fi în scurtă vreme încoronat principe al poezilor... Serbarea se va da în vechiul palat al califilor din Alhambra. Coroana lui Zorilla va fi făurită din aurul cules în albia riului Duero, din provincia Granada, patria poetului”. Promovarea valorilor presupunea un simț critic adecvat, șlefuirea gustului general, pentru care se pleda la 25 martie: „...ar trebui să se facă oamenilor o astfel de educație pentru ca un Macedonski să nu se creadă superior lui Eminescu, nici Iuliu Roșca lui Alecsandri, nici Trușescu lui Bolintineanu”. Altminteri, senzația „anarhiei” în literatură, deprimarea și risipirea forțelor creatoare, deplînsă cu vigoare în fruntea numărului de la 21 mai, cind se și da în vileag drama eminesciană — „Eminescu, marele și maestrul poet, zace, ca să-și sfinșească restul zilelor sale, în trista casă a doctorului Șofu”. La 28 mai era redactat un fel de comunicat: „Iubitul nostru Eminescu, împrejurul căruia ne grupasem toți cei de la Fintina Blanduziei, se află astăzi într-o stare cit se poate de critică... Este dureros a scrie aceste rînduri, dar nu putem tăina adevărul”. La jumătatea lunii următoare, chinurile poetului luau sfîrșit pentru totdeauna. Din partea grupului de discipoli și ultimi confrăți, R. Popea rezuma situația: „Acum din zi în zi tot mai mult se descoperă marea și neprețuita comoară ce el ne-a lăsat, de idei, de limbă și de învăpăiată lubre pentru neamul său... Era un filolog de frunte și un excelent cunoscător al istoriei, cu puterea de judecată a filosofului și afară de aceasta se mișca destul de nejenat și pe alte tărîmuri științifice. Era, cu alte cuvinte, un om universal...” Consolatoare de pierderea omului rămînea credința în steaua urcătoare a genului: „Eminescu n-a fost, ci va fi”.

Geo Șerban

Mihai BENIUC

Inedit

Biruința creației

O AMPLĂ voce lirică, neîntrerupt răsunătoare de peste cincizeci de ani, a amuțit. S-a stins vocea care voia să cînte „cit șapte coruri”, care își făcea un titlu de glorie din faptul de-a fi cîntat „mai tare ca furtuna”.

S-a stins într-adevăr?
Nu, nu s-a stins! Poezia nu moare.

Emitătorul ei, însă, a coborît în lumea subpămînteană. „Bătrînul haiduc” din Munții Apuseni s-a dus la „străbunul” din alt veac, „înfrățit cu Iotrimea”: la străbunul care „la masă, își culca fruntea fierbinte pe bardă / Pînă ce-ncepea barda să ardă”. Pe genele poetului permanent angrenat în timpul istoric a început, de cîteva zile, „ca pe niște strune”, „să cînte veșnicia”.

Știa, natural, că avea să vină momentul acesta. L-a vestit, în versuri, de multe ori, începînd chiar din volumul de debut, **Cinzele de pierzanie**, apărut acum cinci decenii, și cuvîntul „moarte” e, în vocabularul său, unul dintre cele mai frecvente. Niciunde însă, în spațiul operei, acest cuvînt nu comunică un sentiment de teamă. Mai curînd invers. O atitudine jubilară: „...S-or topi răcelile zăpezii / Cînd va fi de-aceia să mă duc. // Și va fi nu peste mult aceasta. / Pomul morții iată c-a-nflorit...”. Avînd fereastra sufletului „deschisă către răsărit”, către „soarele roșu”, așteptînd cu înfrigurare „zorii altei ere”, era în firea lucrurilor ca, înainte de 23 August 1944, Mihai Beniuc să dorească intens moartea lumii vechi, înfățișînd-și-o ca „un apus mare”. Nimic mai normal, și după aceea, decît visul de a-și trece versul „ca plugul”, peste cadavrul trecutului detestat, „cîntîndu-i ultima cîntare”. Dar și gîndindu-se la moartea individuală, și reprezentîndu-și propria „recădere în anorganic”, poetul „trăniciei”, implantatorul de Steaguri o privea fără trac. O secvență din volumul **Azimă** (1956) ni-l arată „stînd la taifas” cu sinistru „erăziasă”, dialogînd cu ea polemic, persiflant: „Am stat cu moartea la taifas / Pe-o noapte tristă și geroasă, / Tînd în mină un plaișas, / Iar dinșă răzimată-n coasă”. Nimic nu-l sperie pe minuitorul „plaișasului” din ceea ce îi cobește purlătoarea de coasă. Avertismentului, bunăoară, că „o să plece” odată și el, „cîci viața, totuși, nu-i eternă”, îl dă replica sfidătoare: „Aștept pe la dușmani să treci, / Să-i culci cu fruntea sus pe pernă”, iar cînd secerătoarea de vieți îl întrebă direct: cînd urmează să-i taie și lui firul zilelor, răspunde, batjocoritor: „Așteaptă, și-ți voi da porunci / Cînd voi putea și-oi avea vreme”. Se poate spune că Mihai Beniuc, pur și simplu, nu credea în moarte. Optînd, în ordinea etică și, implicit, și în cea lirică, pentru dăruirea totală, pentru desăvîrșita integrare în viața colectivă, Mihai Beniuc a ajuns a nu se mai gîndi pe sine însuși, filosofic, decît din perspectiva devenirii umane eterne, a nu gîndi, în genere, individualitatea decît ca parte a întregului nemărginit. De aici afirmația că „nu moare, nu moare nimic”.

O atît de radicală despersonalizare coexistă, totuși, în poezia lui Mihai Beniuc, cu un acut sentiment al eului, și nici un alt poet român nu și-a rîmat de atîtea ori propriul nume. Un laitmotiv al discursului liric revărsat în vreo cincizeci de volume e voința de autoafirmare: „Vreau să fiu și-am să fiu. / Am să fiu ce vreau să fiu”. Constant „flăcăul de pe Crișuri” a vrut să fie numai el însuși — o spune rîspicat în **Intrare** — și niciodată n-a ezitat să-și afișeze semnătura, provocator, în competiție cu nume dintre cele mai prestigioase: „Dacă astăzi Blaga sau Arghezi / Sint mai mult decît Mihai Beniuc...”; „Fii mul-

țumit să fii doar un Horațiu, / La fel cu alte glorii ce se duc, / Ori dacă nu, —rămii Mihai Beniuc”. Acest „Mihai Beniuc” nu este însă, în înțelegerea purtătorului, numele doar al unui poet, fie și deosebit de talentat. E un nume rezumativ. Un nume-stindard. Nu cu talentul său se mîndrește deținătorul „inimii bătrînului Vezuv”. Nu în virtutea doar a talentului își revendică o poziție specială în conceptul liric. Cartea sa de vizită, dătătoare de inegalabilă prestanță, e apartenența la „neamul sărac” al „bieților români ce scormonesc pămîntul”. În calitate de fiu și mesager al acestui neam își rosteste el decizia de a „întra masiv și greu în vreme”, „ca țărănul printru snopi de griu”. Această calitate, calitatea de a NU fi „pui de domn”, îi conferă dreptul de a privi oamenii „în față, drept”, de a „nu-și ridica în față oricui clopuz”. Ca unul ai cărui părinți „dau țării bob din spic”, poetul își permite a nu fi „milog pe la porți domnești”. În nedeslipirea de acei ce i-au dat viață vede Mihai Beniuc și șansa imortalității. Dacă din tot ceea ce va fi scris „va rămînea un rînd”, își spune făuritorul de zeci de mii de versuri, e pentru că în cîntecele sale — „ghiocuri sunătoare [...], galbene, roșii, albastre și albe” — o față va asculta, poate, viitorul, „cu urechea vrăjită”; pentru că verbul său e „gravat în prea multe inimi”. În alți termeni, durabilitatea creației poetice este asigurată de receptori. Veșnic, poporul integrează poezia în care se regăsește propriei sale veșnicii. Aproape parafrazînd pe Coșbuc, lansatorul „cîntecelor de pierzanie” se declară, în cuvinte adresate multimei truditoare „carne [...] din carnea voastră ruptă”. Trăind, în consecință, și după moarte prin umanitatea nemuritoare care l-a generat, poetul va fi și pomenit de acei ce o compun: „Cit despre mine, fosnet de rogoz / Ori tîngă de cocor pierdut în toamnă... / Poate-un țărăn la sărbători voios / Nainte de-a sorbi vinul din cană, // Cîntînd cu alții străsnica recoltă. / Un strop sub masă va turna gîndind / La cei apuși...”. În felul rezumat în aceste versuri sau în alte moduri, diverse, Mihai Beniuc va fi pomenit, cu siguranță. Numele său nu se va șterge niciodată din istoria literaturii române. Iar viitoare istorii complete ale literaturii universale vor consemna, fără îndoială, și contribuția lui „Mihai Beniuc, poet din România”. Căci e un fapt: în contextul universal al poeziei de inspirație socială, de atitudine civică, Mihai Beniuc a introdus un sunet original.

O notă de subtilă originalitate posedă și lirica sa de vibrație intimă, de meditație interiorizată. Dominanta acesteia este melancolia: o melancolie calmă, resemnată — variantă intelectualizată a jalei din poezia populară. Tînd, poetul destăinuia, în cîntecele de dragoste, dezamăgiri și nostalgii, uneori într-o vagă tonalitate simbolistică: „Îndureratul Eros încă, încă / Mai hohotește-n plînsul pe aleea / Trecutului, în silha lui adîncă / În care s-a pierdut fugînd femeia”. La maturitate, fantasma iubitei ideale se intrupează pentru poet într-o fantasmă ce instalează în existența lui „primăveri cu soare” și pe care o cîntă uneori în stihuri de factură eminesciană folclorizantă: „Pică florile de tei, / Pică-n păr și pe alei, / Pică pe nisip mărunț, / Pică-n părul tău cărunt”. Dispariția celei apropiate provoacă un sentiment al absenței, concretizat artistic în strofe de stil neoclasic, în sunorii ce amintesc de Petrarca și de poezia Renașterii: „Că nu mai ești o simț la orice pas, / C-ai fost imi spune ce-ai lăsat în urmă, / Întreagă-n amintire mi-ai rămas / Și dorul că te-ai dus nu se mai curmă”. Cele mai intense lirice dintre accente se găsesc însă în versurile structurate de sentimentul trecerii. Acestea nu transmit simțămîntul însuși al morții, dar îl materializează pe acela al curgerii, al alunecării în timp, — al degradării biologice. Modul obișnuit al comunicării este fie expresia melică („Măr cu foi de aur, măr de lingă drum. / Nu mai sint eu tînd, sint bătrîn de-acum”), fie, mai ales soliloquiul în versuri albe, mediativ, în tonalitate elegiacă, discret rilkeană: „Eu insumi spațiu din spațiu / Delimitat prin trup, dar străpungînd / cu visul nemărginirea. / Eu insumi timp din timp, / Dar scormonînd peste timp / și prin timp nemurirea, / Eu insumi mișcare-n mișcare, / Dar supunînd mișcarea voinței, / Încerc să mă descopăr pe mine / Și descopăr mereu că-s altul. / Dar totuși eu insumi descopăr pe altul din mine / Și un altul pe mine în mine. / Cine sint eu?”.

„Cine sint eu?”. Iată o întrebare căreia istoria literară îi poate răspunde clar, și i-a și răspuns. Meditativ, visător, contemplativ, exultant, jeluitor, mînios, sarcastic, mucalit, haiduc ardelean „chiuitor în căciulă” și „copacul străjă [...] pentru cei de azi”, evocator al eroilor naționali și vestitor de vijelii istorice, izbitor cu barda în stînci și „toboșar al timpurilor noi”, rotunjitor de stihuri clasice și lansator romantic de cuvinte ce sar, „ca gloanțele din flintă”, stîrnitor de fulgere și înălțător de stele, Mihai Beniuc e poetul care, continuînd pe Andrei Mureșanu, Coșbuc, Goga, Cotruș, a cîntat cu o voce nouă „durerea românească”. Poetul care, cîntînd în cursul a peste cinci decenii „pe coardele timpului”, a eternizat în versuri și momente ale timpului interior. Poetul, — și prozatorul, dramaturgul, eseistul — ale cărui pagini vor fi mereu citite, studiate, și la a cărui operă vor fi în continuare, cum sint și azi, raportate multe dintre producțiile scriitorilor din următoarele generații.

Dumitru Micu

Statuia

Trec oșă ca valurile-n vale
Anii mei prin matca văii-n jos,
Luna plină-n aurite zale
S-oglindește-n vadul zgomotos.

Anii se strecoară și prin vad
Tot mai mulți și tot mai grei pe umăr?
Bine știți că nu-i nici rai, nici iad
Și-n zadar tot stau eu și-i tot număr.

Poate că de-acum puțini-s anii
Ca și-n punga omului sărac
Care-și cheltuiește nevrînd banii
Și mereu se-ntreabă: Ce să fac?

Că-s atîtea grijile pe lume,
Dacă trece una, vine alta,
Cînt n-apuci să le spui pe nume,
Cit le-ai doborî mereu cu dalta.

Parcă-i o statuie în cioplire
Care-ți este ție tare dragă,
Anii însă n-au de asta știre
Și statuia nu se mai incheagă.

6 aug. 1986

Petale

Prin heptagon cu treceri
Din scutate fructe
Sub ale vremii seceri
Prin sumbrele conducte
A nopților de veghe
De infinite leghe.

29 mai 1986

Ploaie de vară

Clipește-un fulger, tună ceru-n nouri
Ce vin intunecați ca niște bouri.
Copacii se apleacă speriați
Pe-acoperișuri bate-n tobe ploaie
Vin parcă la atac dinspre Corpați
Armata-n tropot ca niște șuvoaie.

Bulbuci de apă se deschid pe baltă,
Pe drumurile ude apa saltă.
Cu carul umblă poate Sîntilie
Văzînd ce spice-s după-atîta trudă
Și cată cu nădejde la cîmpie
„Hm” tună-n cer și însuși el o udă.

Țărănul, vechi stăpin pe-acest pămînt,
O doină-n prag s-a pomenit cîntînd.

1 iunie 1986

Premergătorii

Imi car în spate anii ca pe-un sac
De optzeci kilograme de porumb.
Sint anii mei aceștia. Ce să fac?
Ii duc, și duc, de-i parcă-un sac
de plumb.

Nu-s vinovat c-am mai îmbătrînit
Și nici că sint ceva-ceva
mai zdravăn —
Mi-i dor numai să dorm la infinit,
Sub un pămînt mai tare
ori mai reavăn.

Dar an de an e sacul tot mai greu,
De parcă sint petroaie ce mă-narcă
Și-mi vine să mă odihnesc mereu —
Dar dau-mi voie treburile parcă?

De cimitir nu locuiesc departe;
Dar pe picioare pot să mă duc?
Iar în sicriu nu-i cine să mă poarte,
Și anii vin ca valul și se duc.

Și rămînem doar noi, cei ingropații
Mereu premergători acestei nații.

27 aug. 1986

Beniuc

Celui ce-i este dat să cînte pin-la
moarte

nu-i trebuie mai împlinită soarte
de-i volbur Mureșul de-i aur dealul
rămîne pururi viu cum e Ardealul
cum sunt flăcăii tineri de pe Crișuri
„cu sufletul în trei inelșuri”:
în roșu, în galben și albastru,

culori
purtate în cuget ca-n fald tricolor
„garioaia roșie” scaldată-n singe
n-a plîns Ardealul nici nu știe plînge
Goga Coșbuc Rebreanu Blaga
ne-au fost hrană
de suflet în vecia transilvană
și-alături de Cotruș, un alt „haiduc”,
vom zice simplu doar atît: Beniuc.

Poetul nu-și dorește altă soarte
decît să-și cînte vatra pin-la moarte.

Tiberiu Utan

Simbătă, 25 iunie 1988

Poezia memoriei

ÎN poezia Constanței Buzea, trăirile, stările, viziunile își arată frontal disconfortul și neînduplecarea. evocând un paroxism al sensibilității și intransigenței, o stare de răscruce și de răscruce în sine pe care nu le pot disimula nici „leșirea din timp”, nici intrarea în priveliște. nici imblinzirea metodică și melodică a sălbăticiilor rânurilor interioare: „ca-n somn / în răscruce mă răsucesc / nervii mi-i zvintă / o ploaie ce nu e umbră / sub norii curgînd [...] cu nervii sunînd a uscate / de apă / căderi” (trupul numelui). Mai mult, cum ne sugerează aceste ultime versuri citate dintr-un poem aflat în *Pietre sălbatice**, „răscrucea în răscruce” e chiar starea existențială definitivă pentru lirismul scriitoarei, ivit dintr-o hipertrofie, a limitelor și delimitărilor, din zbaterea unor ape secate, căci propria condiție e resimțită ca furtună „sunînd a uscate / de apă / căderi”, ca înmărmurire „în revărsarea / flăcării ce-mi spală miinile” (el tu). Cum se explică această întîlnire a paroxismului și tenebrelor cu liniștea și lumina, o „lumină mihnită”, iar nu inocentă? Și de ce e aleasă travestirea patimii în pastel, precum în mai vechiul volum *Pasteluri* ori în acest poem, trecînd în peisajul verii verbal migrator, agresiv și plin de ghimpi al unei vârste interioare: „era o lumină / dar nu o mihnită lumină / era întreg / în setea lui mare / sufletul meu // în aer albine / și cărți garanții tulburătoare / miniaturi în ființă // și vara / verb migrator / agresiv și plină de ghimpi / viorii / mirosind a venin / și țigle / înclinău spre grădini / unde umbra mișca pe pămînt / sub frunzele pure / sub ochii zadarnici // textul ei / straniu ca liniștea / cea din nimic izvorînd” (pastel).

De unde provine senzația de seninătate fiind în piept cataclism, pe care ne-o dau versurile poetei, aburul lor de suferință abstractă și totuși concretă precum o prăpastie vie, confirmînd, la fel ca aburul respirației pe oglindă, prezența vieții prin laconica ei pilpîire. Fiecare imagine pare doar un reflex, o umbră lăsată de cruzimea proximității și fiecare viziune, în metalica, melodică și metodică ei intransigență pare să fi trecut prin filtrul unei ciudate imblinziri, ca și cum rugul existențial n-ar fi decît o privește: „m-appropi de rug / cu speranța că „nă va bea / dar intru-n priveliște / ca-ntr-un tablou plin de nori / de fantome uscate / de foste măceluri de apă”

* Constanța Buzea, *Pietre sălbatice*, Editura Cartea Românească, 1998

(el tu). Intrarea în priveliște e una din căile pe care le alege poezia Constanței Buzea pentru a-și exorciza abisul, aver-siunile, asprimile, aprehensiunile. Intrarea realului în tablou, și a prezentului în „muzeul indescifrabil” e un mod de a transforma martiriul și mărturia propriei dureri în mărturia și martiriul unei ființe din afara ta, pe care doar o vezi, ca și cum rănile identității n-ar hrăni decît paradigma rânirii și săgetării unui Sfînt Sebastian contemplat în rama tabloului deci smuls din cadrul vieții și morții reale. Chiar salvarea e cuprinsă în interdicția adresată existenței: „nu intra / galeria se-nfundă / puțuri s-au adîncit / și trape / mlaștinii s-au ridicat / din pămînt [...] nu intra / un tablou umbliă singur / ca o ființă / lovindu-se-n mers / de pereți [...] săgeți în întuneric / trase din cucure ude / tabloul lovindu-se-n mers / de semeni / de rame / de vid // sfîrșitul cel fără istov / ce poate fi / acest mil fierbinte / ce mi se scurge / pe șira spinării // galeria se-nfundă / un mediu / o ultimă fază a transparenței / transcrieri de urlet / cenușă tixită de vis / secret sebastian în sudorile / morții” (sebastian). De aici senzația de răsturnare a perspectivelor și nevoia lecturii de a restabili tectonica doar în aparență blindă a poemelor. Pentru că tot ce pare să fie semnare și reclusiune în scrisul poetei e în realitate o aprigă dar austeră resuscitare a rânurilor, vechi sau noi, o ofensivă în defensivă a ființei, angajîndu-i acut sensibilitatea și luciditatea, pe cit de vitale pe atît de vulnerabile: „așa cum stai inspiri singurătate / adaugi vieții semnul firii tale / un frig frumos / clădești cu turnuri / în care pe-nțuneric / te petreci” (poemul 7 din ciclul *detalii*). Vorbeam de intransigența acestei sensibilități orgolioase și resemnate, aridă și totuși avidă, ascunzînd în teleologia morală a versurilor sale o nesfîrșită tandrețe. Unul din sensurile *ethosului* era acela de locuință și locuire. Intrarea în priveliște a durerii din poezia Constanței Buzea este chiar *ethos-ul* lirismului ei, locuința și modul de a se „adăposti” existențial pe care-l aleg versurile sale, căutîndu-și certitudinile și vindecările etice în estetic. Acest *ethos* va fi mereu cutremurat și supus unei cumplite tectonice a idealului și visului, simțindu-se demonizat de cunoaștere și de iluzie, precum în poemul *pietre sălbatice*: „de cite ori doamne / dai drumul visului ca unui șarpe / simt un cutremur / și spaima / precum un mal / se prăbușește / peste adăpostul meu / și el rămîne ingropat / și eu // de cite ori /

la numai o clipă de capăt / îmi pui tu la gură / oglinda / și ea se aburește / ce semn / în ce limbă fără cuvinte / mi-arăți // un om insetat privește adînc / această imagine calmă / un om în picioare / solemn / în timp ce pături de mesteceni / dau foșnetul lor / și lumina // și numai de-atunci înainte o apă începe să fie / prin locul din vis / cu pietre sălbatice / care atunci trăiesc taina / și numai de-atunci înainte / vor fi șlefuite // pot spera să rămîn / și setea / și apa / și pot spera / să rămîn și setea și apa / de cite ori doamne / ingerul prăbușirilor / pasărea / vine din tine / și smulge și duce / un mal întreg de pămînt / de parte.”

E momentul să observăm acum cea de-a doua cale de vindecare pe care-o alege poezia, în fond similară cu protejarea de sine prin *ethos*, acel *ethos* înțeles nu doar ca morală ci în sensul original al intrării în locuința lumii, în priveliștea cosmosului. Versurile inchipuie mereu o adăpostire cu întreaga lor alunecare din spre etic spre estetic, dinspre pătimire spre pastel. Recitînd poemele din *Pietre sălbatice*, descinse din ciclul *muzeul indescifrabil* și din poezia memoriei carnivore ce și-a făcut intrarea în opera poetei odată cu remarcabilul volum *Planta memoria* nu se poate să nu remarcăm acea continuă orchestrare de sine, acel melos care transcrie muzical existențialul, suprapunînd peste canoanele etice (acute, intransigente), un canon infinit al eufoniilor, un lamento al sfîșierilor înduplecate prin melos, *Ethos* și melos alcătuiesc astfel spațiul securizant al unui limbaj liric care, dacă nu cere obediență, mai crede încă în decența ascunderii propriilor avataruri, canonizînd tipătul în monodia și chiar monotonia unor rime, alese cîndva voit eminesciene ori bacoviene, ca pentru a impersonaliza ceea ce era atroce și personal. Prin muzică se imblinzesc stridentele cromatice ale vieții, incapabile să se contemple ca soartă. Admirabilele versuri din finalul poeziei *sărutul* definesc și explică ceea ce ni se dezvăluie ca rostire albă și abstractă în lirismul Constanței Buzea, în viziunile ei fugind deopotrivă de întuneric și de strălucire: „soarta / ce nu e întunecată / nici aurie ci pură / cîruntă ca așra”.

Aspra desfășurare morală din versurile poetei, incisivitatea lor acidă care nu se iartă în primul rînd pe sine, se șlefuiască prin muzică și *ethos-ul* devine melos. Inflexibilitatea canonului moral se lasă transcrisă flexibil în canonul unui croma-

tism muzical, nu mai puțin sugestiv, prin agoniile lui orchestrate, prin tensiunea pe care-o presupune întîlnirea dintre supunere și nesupunere, dintre tectonica visului și idealului moral și fiorul unei tandreți al cărei timbru are, la Constanța Buzea, o indestructibilă transparență, o stranie nevoie de „acutele” imaculării. Vindecarea prin muzică e unul din sensurile neîmplătoare ale poeziei sale: „așa începi muzica morții / mult înainte / de-a fi părăsit / născut la ușa muzeului / indescifrabil / în care se pierd lumi întregi / circumscrise sfericei lumi // așa începi muzica / vindecarea / iluzia precum culoarea / infernul ei / de umbrăsc nuanțe / în duhul lor / clipa fragilă încearcă / încearcă și izbutește / o naștere / o ispășire.” (muzică vindecare). În volumele anterioare, muzicalitatea perfectă a versurilor și obstinarea lor încarcerare în formele fixe a putut să pară un exercițiu de virtuozitate. A și fost un exercițiu de virtuozitate. Între timp poezia și-a eliberat propriile experimente și canoane melodice. Tragicul a fost lăsat să se vadă mai liber din melos. Tot astfel cum iubirea, speranța ori taina unei noi nașteri și ispășiri.

Pietre sălbatice pare să fie volumul ce anunță o nouă radicalizare a poeziei Constanței Buzea. O radicalizare în sensul eliberării de propriile incrințări, o răzvrătire a ceea ce este și rămîne sălbatic în ființa poetului, dincolo de orgoliile șlefuirii și domesticirii de sine. Ultima carte a poetei vestește o altă orchestrare a vechilor credințe, fie ele morale ori melodice, plastice ori psihice. Poeta cu siguranță va dezvolta în continuare poezia memoriei feroce din ciclul *muzeul indescifrabil*, stricînd echilibrul clipei fragile. Fragilitatea va lua în stăpînire, precum flautul, toate partiturile celorlalte instrumente, într-un lirism al sufletului și trupului ce nu se mai lasă imblinzite de *ethos* și melos. Ieșind din indescifrabila docilitate a cutremurului locuind în cuvinte, imaginile se revărsă din vechile albi, mai crude, pentru a lumina o „vraiste a raiului”, un nou paradis lăuntric, și eliberează dezordinea indescifrabilă a realului și nu a muzeului: „într-o vraiste de ral / așez nervii mei arzători / în răcoarea cu nume / a nervilor tăi // spun plînsul începe / și se sfîrșește / spun inima stă în suris / spun inul // cămașa / coboară cu mine-n genunchi / și li separă cu neîndurarea / blindeții” (semn).

Doina Uricariu

Promoția '70

Tinerete și maturitate

— o paranteză —

■ PARE în firea lucrurilor ca între momentul afirmării unei promoții literare și momentul ei de maturitate să existe o seamă de diferențe cantitative și calitative care, tocmai ele, recomandă sau, dimpotrivă, deconstruie anume orizonturi, direcții, trăsături dintre acelea ce pot face specificul promoției sau, după caz, al unei întregi generații. De regulă, diferențele acestea nu compromit coerența traiectului promoției ci reprezintă fie potențarea unor linii ale momentului formativ, fie adaosuri, rectificări sau înnoiri determinate de tensiunile climatului socio-moral traversat de etapele maturizării ei. Produs al climatului dar și, într-o măsură, producătoare de climat, promoția literară se atașează natural de spiritul vremii în care s-a născut, încercînd apoi să-l păstreze de-a lungul evoluției, cu o fervoare conservatoare bine travestită de obicei, relativ ușor, totuși, de descoperit atunci cînd întîmplările noi din climat tind să contrazică ori să revoce spiritul inițial. Foarte greu renunță un scriitor maturizat (moral, intelectual, psihologic și literar) la corpurile de principii, credințe și opțiuni din tinerete, indiferent că e vorba de mentalitatea generală sau de mentalitatea literară. În special dacă acest „corp” de idei respectă legea morală și îngăduie liberul arbitru. A schimba des respectivul „corp”

poate să fie, uneori, proba unei mari disponibilități intelectuale și artistice dar de cele mai multe ori nu e decît dovada imaturității. În primul rînd morale. Deși acest conservatorism (sau fidelitate) față de ideale și sentimentele predominante în momentul formării unei promoții caracterizează toate promoțiile unei literaturi, procentul celor împiecați în „liferă de la o promoție la alta și, prin urmare, de la o generație la alta.

În ce privește literatura contemporană, cea mai puțin conservatoare s-a dovedit a fi promoția 50, ai cărei componenți au abandonat la maturitate ideile fixe ale tineretului în proporție de masă. Desigur, pe bună dreptate dar, din păcate, nu pe cale naturală. vreau să zic nu prin opțiune ci prin fatalitate exterioară. Oricum, ce se reține e schimbarea diametrală a perspectivei morale și literare a promoției, confirmă zicerii că „mai bine mai tîrziu decît niciodată”, zicere rare, în anumite situații ale cazului în speță. s-a arătat mai puțin semnificativ decît ceea ce ar putea fi contrariul ei, geamăn, adică „mai bine deloc decît niciodată”. Un procent notabil de abatere de la conservatorism găsim și în promoția 60, cu deosebirea că mutațiile de la „tinerete” la „maturitate” produse înăuntrul ei nu au fost atît de radicale precum în promoția anterioară, în schimb au fost mult mai abili realizate și bizuite, în genere,

pe acordul fin dintre spiritul de adaptare și simțul succesului social. Cea mai conservatoare dintre toate, promoția 70 n-a răspuns decît prin cîteva excepții ispitel schimbării. Poate și pentru că, în climatul din vremea formării ei, ideile în circulație nu erau deloc fixe în sensul îngustimii dogmatice dar erau bine fixate în jurul unui ax cu semnificație asemănătoare aceleia pe care o are, la francezi, expresia „cest interdit de l'interdit”. În orice caz, în limitele promoției 70 „schimbarea la față” de la „tinerete” la „maturitate” s-a produs (lăsînd la o parte cele, cum ziceam, cîteva excepții) numai în direcția accentuării și împlinirii „corpului” de idei în vigoare la vremea nașterii ei. Promoția 80 este încă în curs de maturizare, dar semnele unor schimbări importante sînt de pe acum vizibile (a se vedea, spre edificare, modul în care se apropie și se distanțează scriitorii ei de „postmodernism” dar a se vedea și procentul considerabil de prezențe extra-literare).

O situație specială au cei peste 150 de scriitori din promoția pe care am numit-o „aminată”, scriitorii care au debutat înainte de 1950 și s-au afirmat după 1960, tîcînd întreg deceniul al șaselea. În cazul lor conservatorismul e absolut și, în același timp, s-a dovedit a fi salvator, firește exclusiv în privința literaturii.

Intr-un fel (de fapt în toate felurile) prezența „promoției aminate” e un argument foarte convingător (nu însă și necesar, pentru că prețul a fost foarte scump) al teoremei conform căreia diferențele dintre momentul formării unei promoții și cel al maturității ei trec întotdeauna prin rețeaua de înaltă tensiune a climatului social-istoric general.

Din cele spuse pînă aici se poate deduce că mai atrase de demonul schimbării se arată a fi promoțiile 50, 60 și 80, toate promoții explozive (aflate la extremele generațiilor din care fac parte, promoția 50 e ultima a generației 30+40-50 iar promoțiile 60 și 80 sînt extremele generației 60-70-80); promoția 70 (implozivă și mediană) arată un mai sporit interes pentru conservarea „fetei” inițiale. Concluzia ar fi că promoțiile extreme sînt mai dinamice iar cele mediane mai conservatoare, regulă ce se verifică la nivelul fiecăreia din cele cinci generații ale literaturii române moderne. Ce decurge în ordinea „vieții” și în ordinea „literaturii” dintr-o atare trăsătură de caracter nu e ușor de spus, fără să fie însă și greu de aflat pentru cine are răbdare să consulte în paralel biografii și bibliografii, fie și doar din cele patru decenii ale literaturii postbelice (prin care subînțelegem indeobște literatura contemporană). Pentru moment să spunem că tot ceea ce decurge din respectiva situație a promoțiilor nu este numai decît avantajos pentru unele și dezavantajos pentru altele; în această privință e valabilă aici observația inclusă în expresia care spune că în tot răul e un bine (altceva decît „tot răul e spre bine” în care cred de predicție cei care cred și în proverbul cu sabia și capul) și invers. Atîta doar că unora „binele” sau „răul” li se întîmplă în ordinea reală a vieții iar altora în ordinea ideală a literaturii. Cu asta intrăm într-un capitol de sociologie literară ale cărui idei, fapte și concluzii pretînd un spațiu mai larg de desfășurare.

Laurențiu Ulici

Nobila pasiune

NU mi-a fost niciodată greu să (în socoteală articolelor pe care le-am scris despre G. Ivașcu. Acesta este cel de al treilea. În mai mult de un sfert de veac, cit i-am fost colaborator statornic la revistele pe care le-a condus, cifra este, orice s-ar spune, infimă. Cei care i-au stat aproape știu însă că nu era de acord să se vorbească despre el în propriile reviste. A publicat în acest timp mai multe cărți (între ele o *Istorie a literaturii române*, ale cărei capitole despre literatura medievală ar merita o discuție care să le pună în cuvenita lumină), dar nici o singură recenzie despre ele n-a apărut în „Contemporanul” sau în „România literară”. Primele două reviste culturale ale deceniilor 6—9 i-au rămas închise tocmăi lui, directorului lor. Abia dacă admitea să i se pomenească numele și de obicei în contexte așa zicind obiective, unde citarea se impunea prin forța evidenței. Așa se face că prima oară când i-am comentat o carte a fost la puțină luni după plecarea lui de la „Contemporanul”, unde eu mai aveam cronică, înainte de a-l urma la „România literară”. Nu i-a plăcut: nu ce am spus în articol, ci faptul de a-l fi scris. Și n-a întârziat să mi-o reproșeze. I-am explicat că mă simt în stare să separ sentimentele care mă leagă de el ca om (omul providențial al biografiei mele literare) de păreri despre cărțile lui. A schimbat vorba, dar era vădit că nu credea într-o judecată neinfluențată. Poate că avea dreptate și n-am mai repetat ani de zile gestul, deși aș fi avut nenumărate ocazii s-o fac și în oricare din revistele țării. Acum doi ani, când a împlinit o vîrstă rotundă, am publicat un articol omagial. Nu firește, în „România literară”, în altă parte. Am căutat să fiu cit mai puțin sentimental și să-i privesc activitatea cu un ochi imparțial. Am izbutit, după cite mi s-a spus, să-l emoționez. De curînd, când ne-am întâlnit pe stradă, întimplător (ne vedeam foarte rar, în anii din urmă) și mi s-a părut că arală bine (arătă, cu adevărat, deși trecuse peste un infarct), l-am îmbrățișat. „Fără sentimentalisme, domnule meu”, mi-a spus zimbînd, poate și surprins de o manifestare care nu încăpuse pînă atunci între noi.

Acesta este, așadar, cel de al treilea articol pe care l scriu despre G. Ivașcu și cel pe care, eu, de data asta, aș fi dorit să nu-l scriu niciodată. Aș fi dorit ca el, trăind, să mă oprească. În fundul sufletului, acolo unde evidențele realității ajung greu și formează cu mare întârziere convingeri, mai cred și acum, cînd îl scriu, că el, G. Ivașcu, directorul „României literare”, mi-l va respinge de la publicare.

Rar persoană publică atît de discretă ca G. Ivașcu. În aproape treizeci de ani de cînd îl cunosc (ca profesor, ca membru al comisiei de licență, prezidată de Iorgu Iordan, ca șef de catedră dispus să se lupte spre a mă avea asistent, în fine, ca director al revistei la care mi-am început cu adevărat activitatea publicistică), raporturile noastre au fost strînse și afectuoase, dar fără dorința, din nici o parte, de a ne mărturisi lucruri care ne priveau în mod strict. Probabil că această lipsă comună de chemare către dezvăluirea înlimității m-a făcut să mă înțeleg totdeauna

Ziaristul

ACUM, cînd George Ivașcu nu mai este, prima și cea mai statornică imagine ce ni-l proiectează — în gînd — mai departe, mereu mai departe, rămîne extrema sa vitalitate creatoare. Pentru noi toți cei care l-am avut redactor-șef, pentru toți cei care i-am fost prieteni și colaboratori, pentru toți cei care l-am cunoscut, George Ivașcu rămîne asociat desigur unei întregi serii de imagini, intrucît energia lui intelectuală, se convertea și iradia în cele mai felurite ipostaze — de la inteligentă analizei pătrunzătoare, la duioșia emoției poetice, de la luciditatea argumentului ireproșabil, la sarcasmul ironiei necruțătoare. Dar mai presus de orice, stăruie și va stărui acea vitalitate creatoare cu care George Ivașcu ne-a uimit pînă în ultima sa clipă. Așa după cum întreaga sa viață s-a subsumat credințelor și opțiunilor sale de tinerețe, patriotice, revoluționare, antifasciste, tot astfel ceea ce întreprindea, cu elocință inspirată zi de zi, era subordonat primei și celei mai năpraznice pasiuni: gazetăria.

Istoricul literar, profesorul, criticul literar, analistul internațional erau felurile înfățișări ale gazetarului George Ivașcu care de peste 55 de ani slușea *Cultura Română*. Moștenirea lui pe acest tărîm este inegalabilă și noi toți cei ce iubim presa română va trebui să-l **contînăm!**

Știința lui George Ivașcu de a face o gazetă era fără de cusur; pentru el fiecare eveniment esențial sau amănunt semnificativ al vieții sociale era decelat și apoi absorbit de vitalitatea sa creatoare, spre a fi montat în literă de ziar, de el socotită perenă.

Nu demult l-am auzit pe George Ivașcu spunînd că prin evenimentele istorice pe care le-a cunoscut, prin bucuriile și suferințele sale a trăit zece vieți.

Cele zece vieți ale lui George Ivașcu se numesc de fapt: Manifest, Iașul, Jurnalul literar, Vremea, Ecoul, Timpul, România liberă, Contemporanul, Lumea, România literară.

Cristian Popișteanu

na perfect cu el. Ceea ce ne lega se afla mai presus de acele mici secrete care alcătuiesc o viață personală. Eram, cu toată deosebirea de vîrstă (cînd ne-am cunoscut, el avea exact vîrsta pe care o am eu astăzi), buni prieteni. Dar prietenia noastră se întemeia în primul rînd pe respect reciproc. Silindu-mă, într-un fel, la început de tot, să mă consacru criticii, G. Ivașcu nu s-a mai amestecat pe urmă în deciziile mele. Dacă aș spune de cite ori, în peste douăzeci și șase de ani, cit am scris cronică la revistele pe care le conducea, a intervenit în textele mele, aș risca să nu fiu crezut: **niciodată**. Sigur, nu mă refer la intervențiile minore de cuvinte, ci la cele de oarecare însemnătate. Pot număra, apoi, pe degetele de la mîini împrejurările în care m-a rugat să scriu despre o carte (pe care eu o ocoleam) sau să scriu într-un anumit fel despre un autor. Rugămînti cărora, de obicei, le rezistam, fără ca el să se supere. Nu idealizez cituși de puțin o colaborare, una din cele mai lungi din istoria noastră literară. Am destui martori în sprijinul ideii mele. Vreau doar să spun că lungimea însăși a colaborării noastre i se datorază în cea mai mare măsură: doar tactul lui a împiedicat conflicte sau rupturi, pentru care, cum e și firesc, ocaziile n-au lipsit.

Discreției și tactului lui G. Ivașcu trebuie să le adaug, într-o ordine absolut personală, mai degrabă afectivă, o trăsătură care m-a izbit la el mai ales în cei trei ani de după 1971 cînd am lucrat efectiv sub mîna lui în redacție: pasiunea pentru orice ar fi făcut. Că era un gazetar pasionat, asta o știam de mult, o știa o lume întreagă, dar G. Ivașcu avea însușirea de a se pasiona de absolut tot ce făcea. Nu lăsa nimic la voia întîmplării. Nu era niciodată superficial sau grăbit. Putea ține o pagină sau o revistă în loc pentru un amănunt care i se părea lui că nu merge. Revenea de zeci de ori asupra unui cuvînt. Verifica și răsverifica dacă s-a corectat. El n-a fost doar directorul revistelor, ci și redactorul și corectorul lor, machelatorul și capul limpede. Ceea ce putea fi luat de noi toți, în focul apariției unui număr, drept pisălogală era în fond o expresie a patimii pusă în muncă lui. G. Ivașcu n-avea, pot spune cu mîna pe inimă, decît o singură și nobilă pasiune și aceasta era revista pe care o scotea. De multe ori m-am întrebat ce va face cînd va fi realmente la pensie. Ce naiv eram! G. Ivașcu nu putea fi pensionar. A murit corectîndu-și spaltul unei note din pagina 23 a revistei de săptămîna trecută, despre o reuniune internațională de critică, de la care tocmai se înapoiasse. Este ultimul lucru pe care l-a făcut, în seara de 21 iunie. Îmi vine să cred că nu se putea altfel. Revista era pentru G. Ivașcu însăși viața lui. Iar din seara respectivă, cînd el a intrat în eternitate, putem vorbi de un destin.

Nicolae Manolescu

Lui George Ivașcu

BUNUL nostru prieten comun, Gheorghe Dinu spunea că din călimară se ridică o baricadă.

Pe acea baricadă, tu ai ars. Pe ea, te-ai mistuit.

Noapte bună, DOMNULE GAZETAR! Ziarul s-a incheiat. A pornit rotativa Timpului.

George Macovescu

22 iunie 1988

ERAM în clasa a VI-a de liceu, la „Spiru Haret”, în anul, probabil, cînd am învățat (fără să-l înțeleg atunci) versul lui Vergiliu „Fugit irreparabile tempus”. Dar nu despre inițierea în melancolie vreau să vorbesc. Aveam la literatură română un nou profesor. Un bărbat tînăr, cu ochi albaștri, distins și frumos, care se numea George Ivașcu, și la care mi-au plăcut de la început două lucruri. Era foarte elegant, purta un costum ireproșabil, cusut parcă la cel mai bun croitor din București, și din toată țînta lui, străină de orice morgă, se degaja o dezinvoltură naturală, neostentativă, care-l ajuta pe noul nostru profesor să ne impună stînd picior peste picior, într-o bancă din fundul clasei. Nu se simțea bine la catedră. Venea mereu între noi, indemnîndu-ne prin atitudine și prin stilul colocoial al lecțiilor sale să nu vedem în el o formă posomorită și autoritară a pedagogiei, ci doar un îndrăgostit de literatură cu cincisprezece ani mai în vîrstă, care ne împărtășea entuziasmele, dar și impasurile lui.

A fost primul profesor pe care l-am auzit spunînd: „Eu însumi nu înțeleg...” Și trebuie să recunosc că această declarație uimitoare m-a contrariat în prima

Cu G. Călinescu în 1961

Cu o promptitudine de jurnalist, cu o erudiție de profesor

CINE a redactat un **jurnal literar** știe ce grea e această muncă în latura intelectuală. Aici golurile nu se umplu cu tăieturi. Redactorul trebuie să fie pe rînd exponențial tuturor genurilor literare. Cu un spirit primitor de noutate, cu o cunoștință adîncă a literaturii contemporane, cu un stil clar, lesne adaptat la materie, cu o promptitudine de jurnalist, cu o erudiție de profesor (căci e profesor), d. Ivașcu te uimește prin justetea cu care se adaptează problemelor redacționale celor mai complexe. Știe tot și poate răspunde la orice misiune intelectuală, într-un mod superior și cu o vibrație sufletească extraordinară. Poate că dl. Ivașcu va face critică literară ori erudiție. Dacă nu le va face pe acestea va fi un jurnalist în sensul superior, creator al cuvîntului, unul dintre cei mai buni pe care i-a avut cultura noastră.

Va trebui într-o zi să-i recităm cărțile pentru a vedea în ce măsură devotatul scutier confirmă și celelalte profeții ale maestrului său spiritual. Că era un spirit lucid și pasionat de literatură, nu mai incape discuție. Am trăit puțin în intimitatea lui, dar m-am bucurat de generozitatea sa și, în sinca mea, l-am simpatizat și l-am respectat pentru competența și puterea lui de dăruire intelectuală. Nu știu dacă a fost un mare profesor, dar a avut un dar sau un har, nu știu cum să-i zic, pe care puțini profesori îi au: descoperirea repede talentul incipient și-l ajuta în clipa grea a debutului. George Ivașcu era ceea ce se cheamă un spirit democratic, accepta opinia adversarului și, ca director de revistă, n-a încercat să-și impună propriul gust literar. Trecuse prin multe, viața lui este, cu adevărat, un roman și este un mare păcat că nu și-a scris memoriile. Îmi amintesc că, odată, i-am sugerat această idee, dar a respins-o cu o grabă și o intransigență care pe

mine, unul, m-au mirat. De unde vine această dorință de instrăinare de propriul destin pe care am observat-o și la alți intelectuali? Din documentele reproduse în *Confruntări literare, II* (1986) deduc că George Ivașcu a cunoscut experiențe tragice și, fapt extraordinar, a ieșit din ele nu zic senin, dar neîntrîit în spirit și fără acel resentiment care degenează, de regulă în ură oarbă și confuză față de semenii. Scrisoarea pe care i-o adresează lui G. Călinescu, la 29 august 1954, cînd tocmai reușise să clarifice „teribilul și — atîta vreme — inextricabilul complex de elemente tenebroase și obscure a căror victimă am fost” — reprezintă un document moral. Cel care semnează acele cînduri de mulțumire are 43 de ani, a ieșit dintr-o lungă și traumatizantă experiență, dar nu arată disperare și este gata să ia totul de la capăt.

Ceea ce și face: construiește (termenul este, în cazul lui, foarte potrivit), o revistă culturală cu mare autoritate în epocă („Contemporanul”) și conduce, apoi, timp de 17 ani o altă publicație literară în care adună forțele intelectuale din toate generațiile. Are tăria de a sta în umbră și de a pune interesele revistei deasupra interesului personal, lucru rar la un scriitor. I-am recitit, cu această ocazie, corespondența cu G. Călinescu și am observat un fapt pe care nu l-am văzut de multe ori în istoria unei prietenii literare: un devotament fără margini și o putere de dăruire intelectuală care onorează un tînăr. Tînărul face el însuși critică literară și un articol despre *Poetica* lui Valéry și altul despre *Teatrul* lui Jerry (amîndouă apărute în „Jurnalul literar” din 1939) arată agerimea expresiei și deschiderea spiritului spre speculație și erudiție.

Destinul a vrut însă ca George Ivașcu să se illustreze în altă direcție a culturii și să-și câștige, în lumea literară postbelică, o mare autoritate ca arhitect de reviste și animator de idei. Rămîne în amintirea noastră ca un spirit loial, consecvent în opțiunile lui, devotat valorilor literaturii, un om, în fine, generos, căruia actualele generații de scriitori îi datorează enorm.

Eugen Simion

Fără

clipă. Eram obișnuit să văd în profesori (în cei buni, evident), dacă nu un fel de „guru”, cum aș zice azi, în orice caz ceva pe aproape. Aveam, în acea vreme, superstiția certitudinii și nu-mi închipuam că indoiala are vreo valoare, că locul ei e și la școală, alături de adevăratele, mai mult sau mai puțin, sigure. Un profesor care nu vorbea ca un proprietar de certitudini ultime, care nu ținea să se arate omniscient, reprezenta o noutate prea mare ca s-o prețuiesc dintr-o dată. Abia după surpriză mi-am dat seama că de cuceritoare erau acele lecții în care nimic nu era literă de evanghelic, ce trebuia învățată și reprodușă întocmai, și totul ne punea în condiția, nouă și stimulatorie, de auditoriu competent. Cred că atunci am priceput că adevărata stare culturală nu începe cînd strigi „știu”, ci în momentul cînd descoperi propriile tale indoleli.

Profesori de certitudini am avut în liceu mulți. Profesor de indoială (nu indoială acră, sterilă, neputincioasă, ci indoiala care-ți luminează și-ți incendiază ignoranța) am avut în acei ani unul singur. Pe George Ivașcu. Poate fără s-o știe, și-a depășit specialitatea, învățîndu-ne să deosebim pasiunea, credința,

convingerile, de suficiența care rosteste platitudinile cu un aer victorios. Și n-a fost numai atît. Superstiția că un profesor știe totul, că spiritul său nu cunoaște petele albe a avut, probabil, rolul ei, rosul ei în formarea noastră. Era totuși timpul să ne despărțim de ea, s-o înlocuim cu un model superior de profesor, care să ne dea curajul de a avea indoieli, care să ne ajute să nu ne mai simțim rușinați, diminați și ridicoli cînd ceva ne părea mai puțin clar sau neconvîngător, și care să ne pună astfel la dispoziție mai mult decît o sumă de convingeri: o cale pentru a ni le forma singuri.

Am spus „lecții”. Și am greșit. Erau mai degrabă discuții în care, pe nesimțite, actorii principali deveneam noi. Așezat, ca de obicei, în ultima bancă, profesorul ne punea în temă, își dezvoltă ideile, făcînd nu rareori observații malițioase asupra unor locuri comune prea sentențioase din manual, dar în clipa cînd reușea să stîrneasce spiritele, se retrăgea discret din discuție. Ne lăsa să ne încăierăm între noi, să ne spunem păreri, să ne clamăm prezumțiile, să ne îmbătăm cu iluzia că nimic n-a fost pînă la noi pe deplin lămurit și stabilit, că abia argumentele noastre aduceau lumi-

Șerban CIOCULESCU

DIN pleiada marii noastre critici interbelice ne rămăsese o coloană. Era durabilă, luminiscentă și înălțată sus pentru a veghea orizontul, orientându-ne. Ne plăcea, ne era necesar să o contemplăm și să o folosim adesea drept busolă. Privind-o cu admirație și cu o recunoștință aproape filială, această coloană care se numea Șerban Cioculescu ne amintea de confracții săi Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Vianu, Ralea și chiar mai virstnicii Lovinescu și Ibrăileanu. Destinul a voit ca dintre confracții lui de generație în ale criticii, Șerban Cioculescu, care mi se părea a fi, ori de câte ori îl vedeam, drept intruchiparea trestiei gânditoare, să le fi supraviețuit tuturor. Și fusese, la trup, cel mai firav dintre ei. Era, mi-a spus odată, o ciudățenie a sorții, în care, în anii tinereții, nu ar fi îndrăznit să creadă. Raționalistul, laic prin excelență, i se supunea cu înțelepciune zimbătoare. Și își continua, netulburat, magistratura.

Din 1923, când a debutat în „Facla literară” drept cronicar literar, continuând apoi, cu cronica lui săptăminală la „Adevărul” (apoi, lunar, în „Revista Fundațiilor Regale”), Cioculescu s-a relevat drept unul dintre marii critici literari ai acelei vremi. Și nu numai al aceleia. Judecata lui, întotdeauna axiologică, este înainte de toate indisolubil legată de marca epocă literară interbelică. Pe orice segment al acelei perioade literare de aur am poposit, aflăm, în avanposturi, numele și opinia sa. I-a vegheat evoluția, contribuind mult la configurarea ei. Marile ei valori au avut în Șerban Cioculescu nu numai un fin și drept pretor dar și un sprijin de nădejde. Cine-ar putea uita vrodată bătălia sa pentru apărarea operei lui Argezi? Dar aceea, mai generală, pentru legitimitatea modernității limbajului liric, contestată de cei care, destul de puternici, credeau că e posibilă rămânerea sau întoarcerea la Vlahuță? Cioculescu era, împreună cu colegii săi, mereu la post, disociind atent valorile, risipind confuziile, înlăturind primejdiile, apărând literatura adevărată. Unicul criteriu în actele sale de evaluare era cel estetic. Și, pentru a-l impune, era intratabil și neierlător. I s-a spus „Șerban cel rău”, cînd, de fapt, a fost, constant, numai drept. Unde își putea afla loc „bunătatea” într-o magistratură severă care, atunci cînd se exercita, nu ținea seama nici de conveniențe, nici de conjunctură, nici de amicitie? (A rămas de pomîna acrimia necruțătoare cu care a împințat o carte a bunului său prieten Vladimir Streinu). Critica sa, avînd ca model pe aceea a lui Thibaudet, era pururea la obiect, explicativ-descriptivă, refuzînd calofilia și metafizizarea. Socotea că, îndrăznesc să cred fără dreptate, critica literară trebuie să evite valoarea expresivă, ea nefînd asimilabilă literaturii, plasînd-o exclusiv în plan secund.

Stilul criticii sale e precis, riguros și convingător, judecata de valoare fiind pronunțată calm, decis și fără ocolisuri. Dar cit umor și ironie implicită se află în foiletoanele sale critice! Și cu cită savoare se citeau, se citeau și se vor mai citi! Pentru mine sînt dense pagini de literatură sapiențială iar Amintirile sale, scrise cu haz, culoare, nostalgice cu măsură, reconstituind o lume și o epocă extraordinare, vor rămîne în memorialistica românească.

Foiletonistul prin excelență, neobosit în prima linie pentru a desprinde valoarea din nisplul mișcător al aparițiilor editoriale curente, cultiva și literatura clasică. Și era un adînc al ei cunoscător, de la cronicari la Școala ardeleană și de aici pînă tirziu spre vremea lui, devenită, cu trecerea deceniilor, ea însăși clasică. Marca sa pasiune era însă Caragiale. A preluat, de la Zarifopol, ediția critică a operei lui Caragiale, îngrijindu-se de apariția impecabilă, între 1938—1942, a ultimelor patru volume, după ce, în 1935, publicase **Correspondența dintre I. L. Caragiale și Paul Zarifopol**. Apoi, a reluat, împreună cu Al. Rosetti și Liviu Călin, în 1959, într-o altă formulă, mai analitică în comentarii și variante, ediția care a rămas un model al genului. Fascinat efectiv de personalitatea dramaturgului, ira închîmt și o biografie, repede devenită celebră, **Viața lui I. L. Caragiale** (1940). Dar nu-și considera misiunea încheiată, continuînd să investigheze, neobosit, acest univers, relevîndu-i înțelesuri noi, taine nevăzute cu ochiul liber, tilcuri rămase obscure. Pentru el opera și viața dramaturgului închipuiau o lume, mereu vie, ce își supraviețuiea existența prin tipicitate etică și surprinderea unor trăsături din formula sufletească a mediului. De aceea a numit-o **Caragialiana** (1977). E denumirea unui continent ce înfruntă timpul și timpurile, căruia criticul îi veghea contururile, îl ferea de impurități, de false interpretări și de răstălmăciri. Își asumase parcă misiunea unui ecologist, îngrijorat — cu dreptate — că acel mirific continent Caragiale poate fi amenințat. De aceea îl apăra de orice l-ar fi putut primejdi, dezvăluindu-l, mereu, valorile și înțelesurile adînci. Mai tirziu, obișnuindu-se să vadă în opera unor scriitori paradigme, teritorii constituite în universuri speciale, și-a adunat tot ceea ce scrisese despre viața și opera lor în cărți cu titluri asemănătoare. Așa s-au născut, în 1985, **Eminesciana și Argeziiana**. Lumea lui Șerban Cioculescu era aceea a marilor spirite, în care trăia de o viață, transmițîndu-ne de acolo, unde drepturile sale senioriale îl așezaseră, mesaje ale înțelepciunii și ale frumosului. Își îndeplinea misiunea fără scortosenie și solemnitate rigidă ci cu bonomie, cu farmec, găsînd întotdeauna tonul potrivit și justa măsură. Le găsisse pentru că era el însuși un înțelept. Așa, cum trăia, cu voluptate, în

lumea cărților, acest mare critic, dublat de un bibliofil pasionat, mă ducea cu gîndul, întotdeauna, la domnul Bergeret al lui Anatole France. Merita văzut spectacolul luării în mînă a unei cărți, contemplarea ei admirativă cu ochiul, mingiiera ei delicată cu degetele, răsfoirea grijulie a paginilor și apoi nesfîrșitele istorisiri despre destinul ei.

APOI acest intelectual de spiță aleasă, care, repet, mic mi se pare descins din familie spirituală a lui Anatole France, era — de aceea? — și un democrat lucid, apărînd valorile democratice cu o dirzenie niciodată domolită. Înțelesese, în anii treizeci, pericolul fascismului și s-a ridicat, neînfricoșat, împotriva-i. Și nu s-a mulțumit numai să-i vitupereze hidoșenia politică, ci, deopotrivă, dacă nu mai ales, isoatazele fascizante în cultură și literatură, altele cîte au fost. Pentru că acestea, intolerante, voiau să deturneze arta și literatura de la menirea lor, să dicteze excomunicări, să instituie ierarhizări aberante, operînd cu criterii stupide, din care cele rasiste nu lipseau. Șerban Cioculescu a socotit că e rostul lui de cetățean și de critic literar să se rostască neînduplecat. Să ne amintim de o povăț a lui scrisă în iunie 1943: „În jocul dialectic al culturii noastre, literatura artistică și critica estetică sînt una din polaritățile spiritului românesc, nu mai e nevoie să relevăm că ele sînt polaritatea superioară. Cit va cere istoria, să lăsăm să continue dialogul inegal, în care

opunem denunțului, calomniei și urii demagogice, scîntătoarea unei credințe negresive... În huietel politicienilor culturii, cea mai curată acțiune militantă a criticii este exercițiul oficiului ei permanent de a desluși frumosul de surogatele mai numeroase, care năpădesc viața literară...”. E o povăț care definește totdeauna rostul înalt al magistraturii critice.

Om al datoriei, Șerban Cioculescu a continuat să scrie pînă în ultima lună a vieții sale. Foiletonul său din „Breviarul” săptăminal al „României literare” era, cu siguranță, printre cele mai citite. Împreună cu altele, ale confracților mai tineri, a conferit demnități, profesionalism și finută nu numai unci reviste, ci însăși culturii românești. Prin dispariția lui s-a năruit o coloană, vestigiul de mare, inestimabil preț. Vom putea, nevedniciei lui continuatorilor, să o reasezăm — simbolic — pe soclu, ducîndu-i mai departe magistratura și idealurile?

Z. Ornea

Ultimul de altădată

PREZENȚĂ literară vie, activă și incitantă pînă în pragul trecerii în neființă (ultimul său „Breviar” a apărut în revista noastră în urmă cu doar o lună, la 19 mai), Șerban Cioculescu pare să fi refuzat în permanență, cu o secretă obstinată-ironică, statutul de „monument” al criticii noastre, altmînteri perfect îndreptățit. Era ultimul de altădată, ultimul reprezentant al celei de a treia generații postmaiorescienice, după clasificarea lui E. Lovinescu, „un vestigiu prețios din vremea criticii normale”, cum inspirat îl numise, omagîndu-l la împlinirea virstei de optzeci de ani. Marin Sorescu; dar nu s-a retras niciodată în solemnitatea abstractă și convențională a unui rol ce l-ar fi desținut atitudinilor neutral festive, sustrate dezacordului. Ca orice critic veritabil, miza nu atît pe autoritatea dobîndită de-a lungul întinsei sale activități (șazeici și cinci de ani de critică — o viață de om!), cît pe implicarea continuă într-o actualitate literară la a cărei zămislire se simțea și se considera participant, nu observator. Chiar dacă obiectul criticii sale nu era decît rarori literatura zilei, numai printr-o înțelegere mărginită și de fapt restrictivă și deformată a conceptului de actualitate literară s-ar putea afirma că Șerban Cioculescu se retrăsese în istoria literaturii și în „acrimie filologică”: din tranșeele acestor preocupări numai în aparență inactuale, spiritul său neînclătat combativ se exprima integral, cu aceeași vigoare și aceeași radicalitate militantă ce-l impuseseră încă de la debutul său de cronicar literar („Facla literară”, 1923). Polemismul său structural nu se atrofia-se, își schimbase doar, și nu din considerente strategice, formele de manifestare, continuînd să încomodeze și să trezească reacțiuni uneori vehemente suburbane — eternă condiție a criticii adevărate. Istoricii literari de mine vor constata, cînd se va reconstitui cu obiectivitate și calm peisajul literar al anilor din urmă, că „decanul de virstă” al criticii noastre de acum s-a aflat în permanență în focul confruntărilor, așa cum de altfel se și cuvenea: nici prilejurile omagiale nu au domolit adversității născute din continua împotrivire a lui Șerban Cioculescu față de tot ce îngrădește, alterează sau întunecă liberul exercițiu al gândirii literare.

Observația care s-a făcut cel mai des în legătură cu opera și activitatea lui este că în timp criticul a rămas același, egal cu sine, fixat într-o atitudine raționalistă ce pornește, spre a ajunge la adevăr, de la indoiala metodică. O mărturisire făcută în 1943 și reluată de mai multe ori, sub alte forme, tînde să devină proba incontestabilă a unui imobilism care nu o singură dată, chiar dacă de obicei indirect, i s-a reproșat: „Mărturisesc dintru început, scria Șerban Cioculescu, un viciu de structură: nu am evoluat și nici nu am de gînd să evoluez. Sînt prea vechi ca să mă pot măguli cu iluzia unei variabilități interesante. De douăzeci de ani încheiați, de cînd m-am cantonat într-o poziție pe care aș defini-o intelectualistă și estetică, n-am simțit niciodată nevoia de a schimba punctul de perspectivă în vederea nu știu cărei revelații. Am năzuit, din primul ceas, către acea obiectivitate a judecății, care garantează înțelegerea operelor literare de cit mai variată fizionomie, și nu m-am încrezut, nici un moment, în capriciile de tip fe-

minin, ale subiectivității, care pot da, totuși, critici de incitătoare alcătuire impresionistă. [...] Trecutul printr-alte falimente înregistrează și pe acela al criticii dogmatice. Altădată, prestigiul criticii se întemeia pe un mînunchi de convingeri imutabile, a căror forță era condiționată de rigiditate, iar nicidecum de aproximarea frumosului. De pe urma dogmatismului a rămas amintirea fie a unor construcții arhitectonice, cităva vreme impunătoare, curînd apoi năruite lamentabil, fie a unor personalități imperioase, care încercaseră să regenereze, fără succes, să regezeze epoca lor. O dată cu dogmatismul critic, s-a compromis și noțiunea criticii de autoritate, care se credea chemată să reformeze deopotrivă literatura și gustul public. O asemenea iluzie nu mai e posibilă”. Urmează o profesiune de credință pe care Șerban Cioculescu a respectat-o cu satornicie: „Criticul e dator să se afirme curajos, împotriva erorilor sau confuziilor instăpînite în opinia publică. În numele pasiunii sale pentru frumos, el trebuie să înfrunte toate riscurile, susținîndu-și credințele, bruscînd prejudecățile, necruțînd pe falșii scriitori, comunicîndu-și entuziasmele lui disprețurile. Independența e condiția însăși a profesiunii sale și mîndria ei. De bună seamă, criticul cu experiență nu se cade, însă, a fi bățios prin definiție și provocator. Adevărurile cele mai neplăcute pot fi rostite cu eleganță și curtoazie. Ironia e adesea o armă mai tăioasă decît sinceritatea frustă. Exercițiul îndelung al criticii rafinează mijloacele de exprimare a dezgustului, ca și a plăcerii. Un anumit epicureism literar nu-i șade rău criticului matur, instalat într-un punct neutru de perspectivă. Cînd însă orizontul se întunecă, prin recrudescența beoțianismului, criticul nu poate uita că o îndelungată convență cu cultura îl obligă să-și scuture îndolența aparentă. Cuvîntul său, în zilele mari, își recapătă scîlpirea oțelului și ascuțitul de spadă. Atunci, în glasul lui, nu vorbește numai frumosul, ci tună adevărul, adevărul cel neconstrins, de a căruia afirmare fără teamă se condiționează climatul de lumină, prielnic Artei”. Făcută în anii războiului, cînd frumosul și arta păreau alungate spre periferia interesului, devenite chiar, din perspectiva unui cotidian apăsător, un lux și o inutilitate primejdiosă, această confesiune are semnificația unei declarații de încredere în valorile spiritului. Mai presus de conjuncturi turburi, mai presus de efemera înscăunare a unor comandamente reductive, mai presus de uniformizări și constringeri funcționînd în sfera vieții imediate, criticul așeza, nu ca o sfidare, ci însuflețit de o convingere neștrămutată, pasiunea pentru frumos, aliată indestructibil cu nevoia de adevăr. Este o atitudine caracteristică pentru noul tip de scriitor afirmat la noi în perioada interbelică, în formula căruia intelectualismul constituie principalul suport moral și estetic al creației literare. Afîndu-se în totalitate sub nobilul semn al libertății și independenței spirituale, opera critică a lui Șerban Cioculescu rămîne mărturia prețioasă, edificată vreme de șase decenii și jumătate, a unui exemplar devotament pentru valorile culturii naționale. Urmașii ne vor invidia pentru privilegiul de a-i fi fost contemporani; era, dintre cei de altădată, ultimul.

Mircea Iorgulescu

Pecetluind tristețea

● S-A stîns un glas, s-a întunecat o certitudine. Nu vom mai citi luminoasele critici ale lui Șerban Cioculescu. Inteligența lui, obiectivitatea lui sufletească, fără slăbiciuni nervoase, perpeceau valabilitatea unui verb, vivacitatea unui stil.

În prietenia noastră, neobosită și fără umbre, acum s-a cernit tăcerea, pecetluind tristețea și regretul.

Șerban Cioculescu, ilustrul critic și scriitor, rămîne în eternitate pentru țara noastră.

Cella Delavrancea

amurg

na mintuitoare. Și nici măcar nu zîmbea. Ne asculta atent, serios, răsucit ușor spre spațiul gol dintre șirurile de bănci, cu bărbia sprijinită în podul palmei, cu ochii albaștri fixați pe rînd asupra combatanților, într-o atitudine destinată, vag molatecă, în care eleganța era nu numai vestimentară, devenea un mod de a fi, un stil, un stil în care nimic nu era strident, în vreme ce noi, cu spatele la catedră, transformam fără să ne dăm seama ora de literatură într-un cenaclu. Primul și ultimul cenaclu la care am participat. Nu țîn minte să fi fost vrodată „scos” la lecție, „ascultat”, pentru a mi se da notă. Bănuiesc că am dat teze, dar nu sînt în stare să jur. Și, la drept vorbind, mi-ar fi greu să spun cînd, cum și ce note primeam. Spaimele și vanitățile legate de ele își pierdeau la orele de literatură orice consistență. Nu mai conta. Nu mai conta decît interesul liber de constringeri didactice cu care îl ascultam pe profesor, bucuria de a avea și noi o părere și plăcerea de a ne confrunța ideile.

Nu mi-l pot închipui pe George Ivașcu altfel decît atunci. Se număra printre cei care au înțeles, prin vocație, de ce, cînd s-au pictat și pe ei într-un tablou, marii artiști nu s-au înghesuit să iasă în față, în prim plan. Au preferat să se zugrăvească undeva în spate, încredințați că

meritele și valoarea nu cresc invers proporțional cu discreția, dimpotrivă. L-am văzut de multe ori, la maturitate și la bătrînețe, pe fostul meu profesor stînd exact ca altădată în clasă, pe un scaun mai retras, cu o pudoare specială și prețioasă, de a evita, pe cit era posibil, buza scenei. Făcea parte din acel gen de oameni despre care Proust zice că-i găsești cînd îi cauți și se fac uitați în restul timpului. Chiar și în calitate sa de creator de opinie s-a comportat la fel. Poate de aceea s-a observat mai mult profesionalitatea sa și mai puțin faptul că, în fond, George Ivașcu a fost mai mult decît un excelent constructor de reviste: a fost un prodigios constructor de valori, și de destin cultural, de istorie culturală. A fost una din acele valori binefăcătoare și neozgomotoase care determină efecte salutare de profunzime și a căror importanță într-o cultură e mai mare decît lumina revărsată de reflectoarele notorietății asupra lor. Cînd am vorbit cu el ultima oară, în urmă cu cîteva săptămîni, avea aceeași voce ca pe vremea cînd mi-a fost profesor, în ciuda celor aproape șaptezeci și șapte de ani ai săi. Apoi a trecut dincolo de orizont, ca soarele în Africa. Pe neașteptate, fără amurg.

Octavian Paler

MĂREȚELE TREPTE

„Intr-o perioadă scurtă, țara noastră a parcurs mai multe etape istorice de dezvoltare. S-au lichidat pentru totdeauna orînduirea burghezo-moșierească și dominația imperialistă străină, au fost lichidate exploatarea și asuprirea oamenilor muncii, s-a înfăptuit cu succes socialismul și s-a pășit la realizarea societății socialiste multilateral dezvoltate”.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Expunerea „Cu privire la perfecționarea activității organizatorice, ideologice și politico-educative, în vederea creșterii rolului conducător al partidului în întreaga viață economico-socială”).

NE aflăm acum, în plină vară a anului 1988, la jumătatea celui de-al cincilea cincinal al noii etape de dezvoltare a României purtînd numele strălucitului său ctitor — **Epoca Nicolae Ceaușescu**. Clipă înaltă a istoriei contemporane. Clipă în care înțelegem, privind la împlinirile de pînă acum, dar și la drumul pe care-l avem de parcurs, spiritul vizionar cuprins într-o emblematică formulare a secretarului general al partidului: „Procesul revoluționar, revoluția socialistă continuă — și trebuie să se dezvolte continuu în conformitate cu fiecare stadiu istoric — atît în domeniul forțelor de producție, cît și al transformării structurilor socialiste, al relațiilor de producție și sociale, al conducerii societății, al modului de viață al oamenilor. Procesul revoluționar va continua și se va manifesta cu putere în toată opera de făurire a socialismului, a societății socialiste multilateral dezvoltate, a societății comuniste. Trebuie să înțelegem că în permanență vor avea loc transformări revoluționare și că trebuie să conducem procesul acestor transformări. Partidului nostru, ca partid revoluționar, comunist, îi revine rolul de a conduce științific aceste procese revoluționare. Numai așa el își va putea îndeplini misiunea de forță politică conducătoare a societății, va asigura conducerea poporului pe calea socialismului și comunismului”.

Trăim, așadar, în plină revoluție; sîntem, în fiecare zi, făurari de istorie, conștienți că măreția unui popor nu izbucnește dintr-o dată, nu este emanația unui moment anume, ci ea se vădește în vreme, de-a lungul unor etape străbătute cu credința că acesta e drumul de parcurs, că fiecare izbîndă atrage după sine altele, că edificarea unei patrii așa cum o visăm cu toții este un proces de durată, marcat de eroismul cotidian al muncii noastre feminine. Recentă Consfătuire de lucru cu activul și cadrele de bază din domeniile muncii organizatorice de partid și politico-ideologice a prilejuit tovarășului Nicolae Ceaușescu o magistrală Expunere, care, axată pe coordonatele Tezelor din aprilie, a devenit program de muncă și luptă al partidului, al întregului popor. Program ce marchează începutul unei noi etape de gîndire și acțiune revoluționară. Denunțînd ignoranța ca principală stavilă a progresului, proclamînd necesitatea înarmării întregii națiuni cu cele mai noi cuceriri ale științei, tehnicii și culturii, îndemnînd la meditație în fața marilor probleme pe care le ridică în fața noastră contemporaneitatea, dar și subliniînd deplina încredere în capacitatea poporului de a desluși sensurile reale ale trecerii sale prin timp, Expunerea președintelui țării exprimă cu limpezime maturitatea și forța de creație ale unui partid ce-și identifică idealurile cu acelea ale națiunii pe care o reprezintă și conduce.

„Congresul al IX-lea a marcat o nouă etapă în activitatea partidului nostru comunist, în întregul proces revoluționar, a deschis calea gîndirii și activității creatoare, a perfecționării întregii munci de conducere și făurire a noii orînduirii, a socialismului în România”.

AN de cumpănă al noii noastre istorii, 1965 este atît anul Congresului deschizător de drumuri, cît și anul adoptării unei noi Constituții și al proclamării țării republică socialiste. Veritabil început de ev, prefigurînd marile realizări ale cincinalului 1966—1970, treaptă însemnată în opera de înfăptuire plenară a principiilor socialiste, de consolidare a societății noastre, în special a bazei sale tehnico-materiale. „Misiunea istorică de a

asigura făurirea unei industrii puternice, și, pe această bază, de a duce patria noastră pe drumul larg al progresului economic și social — remarcă, în istoricul Raport la Congresul din 19—25 iulie 1965, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a revenit Partidului Comunist Român”. Cel dintîi cincinal al Epocii noi — perioadă în care a avut loc și reorganizarea teritorial-administrativă a țării — și-a avut simbolurile sale vîi peste ani: șantierul hidrocentralelor de pe Argeș și de la Porțile de Fier, apariția primelor autoturisme „Dacia”, marile platforme industriale ale Galaților și Iașilor.

S-a spus atunci, în momentele acelea pline de tensiune și speranță, că ambițiile acestei țări mici sînt peste puterea ei de a clădi. Cei ce susțineau această teză se aflau — cum altfel? — dincolo de hotarele între care, demnă și harnică, națiunea română pornise la făurirea unui nou destin. Privite în urmă, lucrurile par simple. Lepădîndu-se de prejudecata de-a fi privit ca un popor de agricultori, poporul român înfăptuia o nouă industrie, reducînd, cu fiecare zi, decalajul față de țările avansate din punct de vedere economic. Bătălie contra-cronometrului. Elan irezistibil iscat din conștiința unei demnități integral redată. Clipe ale întemeierii, pline de romantism, dar și de necurmată trudă. Gîndul și fața inspirate adăugau mereu pe hartă alte și alte obiective. Cei ce ne priveau cu neascunsă invidie continuau să spună că e prea mult, că va fi prea greu. Uitaseră, pesemne, că, dintotdeauna, vizionarii noștri au asemuit țara cu o ființă dragă, harnică și lucid-visătoare. Această ființă își clădea o casă pe măsura forței sale de construcție. Clădea cu gîndul la fiii săi, dar și la strămoșii cărora le împlinea visurile inaripate. Nu e puțin lucru, o știm cu toții, să-ți ridici o casă. Pe lîngă muncă, e nevoie și de chibzuială, astfel încît să-ți vezi, înainte de orice, obiectivul împlinit. Înălțarea unei mari gospodării cere spirit gospodăresc. Cere efort și cumpătare. Tenacitate. Astfel a gîndit partidul. Marea gospodărie a prins contururi vizibile. Și, așa cum se cuvine, ea s-a extins la scara întregii țări. Pentru că nici un om cumpătat nu-și poate lăsa o parte din bătătură nefolosită, pămînt sterp, care să nu producă. Se ridicau, văzînd cu ochii, platforme economice, cartiere de locuințe, orașe întregi. Ritmurile de creștere îi obligau pe comentatorii întregii lumi să vorbească despre „miracolul românesc”. Miracol al priceperii și încrederii în viitor. Poporul nostru urca o treaptă măreață. Prima din multele pe care le va mai avea de suit.

„Am parcurs un drum lung, de luptă politică, ideologică. Am desfășurat o intensă activitate de construcție economico-socială, de dezvoltare generală a patriei, în lupta hotărîtă împotriva dogmatismului, imobilismului, a șablonismului și — aș sublinia, în mod deosebit — a cursului foarte periculos, care își făcuse loc la un moment dat, chiar de negare a trecutului și istoriei milenare a poporului nostru, a caracteristicilor limbii române, de nihilism, de cosmopolitism, de ploconire față de tot ce era străin, de servilism, de lipsă de patriotism și spirit revoluționar”.

DA, poporul a început a-și reciti, cu inteligență și forță de pătrundere, istoria. Și-a reamintit de spusa lui Kogălniceanu, după care, civilizația este „adunarea împreună a izbînzilor științifice și a izbînzilor politice”; de vorbele lui Eminescu: „Neapărat că nu trebuie să rămînem un popor agricol, ci trebuie să devenim și noi o nație industrială”; de afirmația lui Xenopol, conform căreia „industria mare este aceea pe care trebuie să căutăm a dezvolta mai întîi în România”. Toate aceste prețioase idei ale înaintașilor au devenit fapte.

În august 1969, la Congresul al X-lea al partidului, se formulează pentru prima dată, ca etapă ce trebuie parcursă în mod obiectiv, conceptul de **societate socialistă multilateral dezvoltată**, pentru ca, în noiembrie 1974, la Congresul al XI-lea, această strategie de acțiune istorică a poporului român să-și afle formularea amplă și nuanțată în **Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism**. Cartă teoretică, ideologică și politică a partidului, program mobilizator de acțiune al poporului.

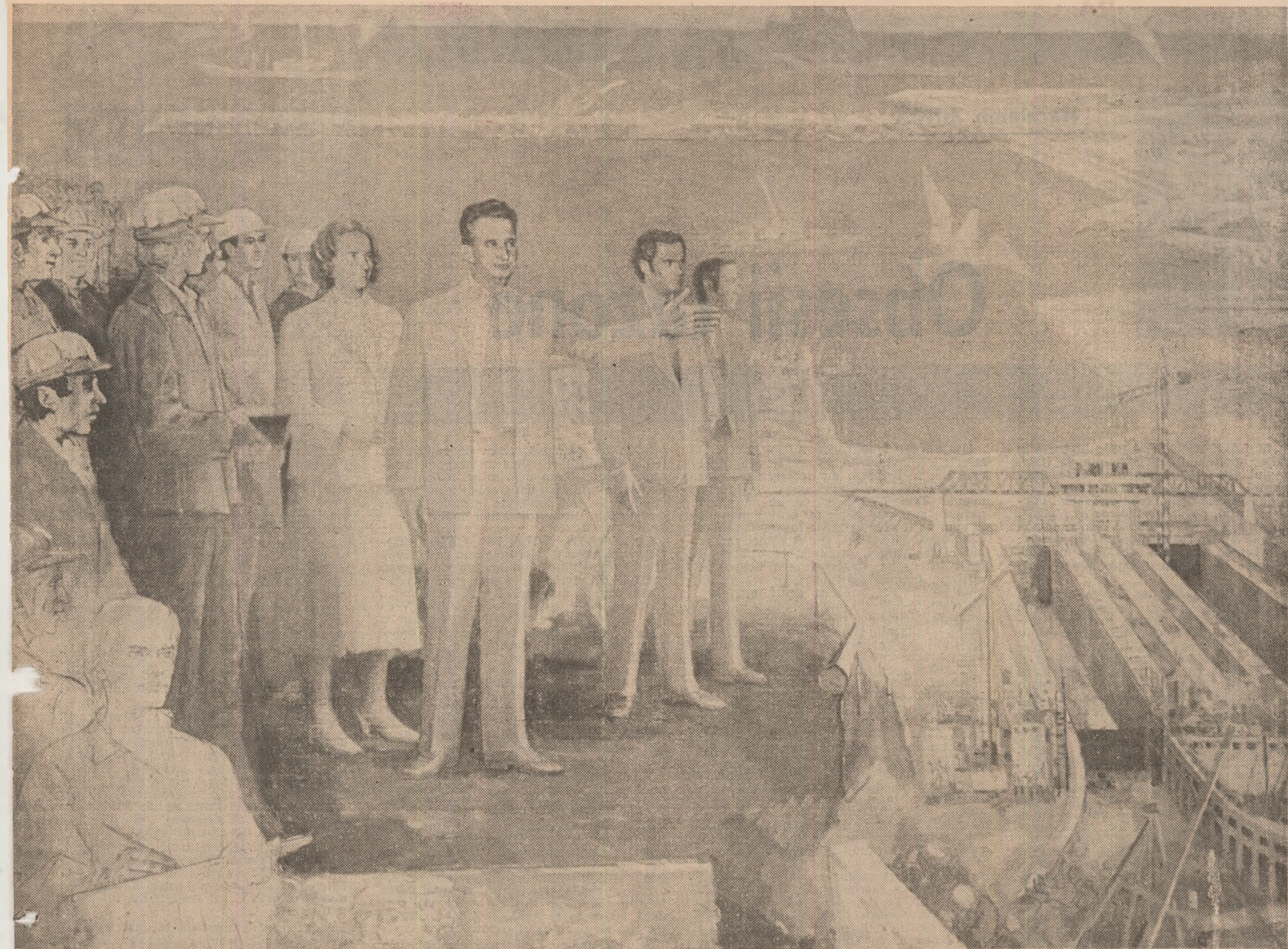
Evenimente de seamă prind a se succeda cu repeziciune imprimînd un ritm viu întregii vieți economice și politice a patriei. Au loc Congresele clasei muncitoare, țărănimii, Congresul Culturii, este elaborat și transpus în viață Codul normelor vieții și

muncii comunistilor, ale eticii și echității socialiste. Țara se înfățișează privitorului ca un șantier imens. Congresul al XII-lea, din decembrie 1979, elaborează programele de perspectivă ale dezvoltării patriei pînă la sfîrșitul acestui mileniu și chiar dincolo de pragul său. Revoluția tehnico-științifică, noua revoluție agrară devin realități de fiecare zi. Noul umanism al societății noastre, încrederea în om și grija pentru om, teza construirii socialismului cu poporul și pentru popor, dezvoltarea învățămîntului de toate gradele, declanșarea Festivalului național „Cîntarea României”, edificarea unui cadru profund democratic de conducere a întregii societăți, trecerea la autoconducerea muncitorească — iată tot atîtea momente înalte ale unei aceleiași acțiuni creatoare, în centrul căreia s-a situat în permanență partidul, gîndirea vizionară a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Astfel spuse, lucrurile par a se fi derulat nu numai cu rapiditate, dar și fără obstacole evidente. Ceea ce nu este decît parțial adevărat. A învăța din greșelile asumate cu responsabilitate, cu cinste deplină reprezintă, pentru comunistul adevărat, una din căile victoriei. Am străbătut — și continuăm să străbătem — un drum neatins pînă acum. Căpătînd în permanență date noi, acumulînd experiență, defrișînd, realmente, un traseu deloc lesne de parcurs, despre care încă nimeni nu poate să știe totul. A fost și este nevoie de îndrăzneală. De tărie de caracter și de ascuțime a minții. N-am urmat și nu urmăm nici o rețetă, nu facem import de revoluție și nici nu pretindem altora să ia modelul nostru. Aplicăm în chip creator tezele materialismului dialectic și istoric, ale socialismului științific, edificînd o societate pe po-triva psihologiei, posibilităților și datelor specifice poporului român, fără a neglija nimic din ceea ce cunoaștem bine, începînd cu așezarea geografică și cu repartitia formelor de relief pe teritoriul țării. Gîndind și acționînd astfel, am ajuns la izbînzile de azi, pe care le privim cu mindria celui ce-a știut să-și direcționeze și concentreze eforturile, dar și cu ferma convingere că mai avem încă multe de înfăptuit și de perfecționat.

„Țara noastră se află într-o etapă hotărîtă pentru realizarea obiectivelor strategice, pentru însuși viitorul patriei. Dispunem de o puternică bază materială, tehnică, științifică, culturală și mai presus de toate avem un puternic partid, care și-a demonstrat capacitatea de a conduce întregul popor spre cele mai înalte culmi de civilizație și progres. Avem o clasă muncitoare, o țărănime, o intelectualitate, un minunat popor, care — în deplină unitate — urmează cu încredere partidul, văzînd în partid garanția viitorului său liber, a independenței și suveranității României”.

CONGRESUL al XIII-lea al partidului, analizînd stadiul de dezvoltare a societății românești de azi, a stabilit direcțiile de acțiune ale poporului pentru actualul cincinal, în al cărui al treilea an, hotărîtor, ne aflăm. Fără a trece cu vederea peste marile izbînzii, vizibile la tot pasul, partidul străin de liniștea falsă la care ar putea îndemna automulțumirea, preconizează creșterea ritmului de dezvoltare, dovedind în felul acesta că națiunea noastră — tînără și viguroasă — este departe de a-și fi istovit energiile. Cei care au dăruit străvechului pămînt românesc fluvii noi, cei care au trecut decisiv la însăși reconstrucția acestui pămînt, făcîndu-l mai mînos, determinîndu-l în mod științific să ofere constant producții inimaginabile în trecut, cei care au dat înfățișare nouă orașelor și satelor, cei ce realizează produse și aparatură de nivel mondial, cei care au construit Metroul și Palatul pionierilor, combinatele siderurgice de la Tirgoviște și Călărași, noul Zalău, cei care au îmblînzit nisipurile Dăbulenilor și au creat salba de hidrocentrale a Oltului sînt în continuare la datorie. Trudesc pe mai departe spre a-și desăvîrși opera. Cum? Iată, zilele trecute, mergînd pe marginea noii Dimbovițe, am observat, pe unul dintre maluri, un arbore superb, un uriaș platan (mai exact: un platanus acerifolia). Grăbiți cum sîntem, trecem adesea pe lîngă asemenea capodopere ale naturii fără a ne pătrunde cu totul de frumusețea și de perfecțiunea lor. De această dată, însă, admirația în fața arborelui puternic a fost dublată de o observație care m-a făcut să tresar: cei care redesenaseră noul rîu, ca și cei care îi croiseră drumul prin mijlocul orașului se gîndiseră și la acest copac. Dovada: soclul betonat ce i-a fost destinat, cu riscul unei ușoare devieri a cursului apei. Mi-am spus atunci că, dacă în febra realizării unei lucrări de asemenea proporții precum

VASILE POP NEGREȘTEANU : Vizită la Canalul Dunăre-Marea Neagră

regularizarea Dimboviței oamenii au mai avut nu răzazul, ci bucuria de a se mai gândi și la un pom, de feră, de a salva un pom, înseamnă că sufletul acestor oameni este esențialmente curat, plin de avântul tinereții, ba chiar de copilăria pe care numai geniile i-o păstrează pe parcursul întregii lor vieți.

Astfel a fost durată România de azi — cu gândul de a fi fericiți pe privitorul și pe locuitorul său. Cu mîgală, cu ales simț estetic. O energie năvalnică a nutrit și a nutrit poporul nostru, fără a exclude sensibilitatea. De la început, nu s-a văzut așa totul. Noile cartiere ale marilor orașe păreau o înșiruire de blocuri pe mari terenuri virane. Acum, de la fereastra mea, dintr-un loc din Drumul Taberei, cartierul se vede ca o grădiniță. O grădiniță uriașă pe care o traversez zilnic respirîndu-i aerul curat. Puterea de-a construi frumos și durabil este a poporului care crede cu tărie în lumina propriului său destin.

„Avem planuri și programe de largă perspectivă, care asigură dezvoltarea pe o bază tehnico-științifică nouă a forțelor de producție și ridicarea generală a nivelului de civilizație. Trebuie să înfăptuim cu toată fermitatea hotărârile Congresului al XIII-lea și ale Conferinței Naționale privind dezvoltarea intensivă și realizarea unei noi calități a muncii și vieții, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale noii revoluții agrare.”

AȘADAR, mereu cu privirea spre viitor! Știind de pe acum că vom avea curînd o Capitală port la Dunăre, că Metroul își va mai adăuga o magistrală, că un nou canal de navigație va străbate Cîmpia Română, că vom avea orașe frumoase cu aspect de orașe, că toți muncitorii de mîine vor absolvi minimum 12 clase, că veniturile noastre vor crește substanțial.

Cum poți admite, în fața acestei perspective, ignoranța? Cum s-ar putea înfăptui tot ceea ce ne-am propus dacă n-am lupta pe mai departe împotriva celui care nu vrea să gîndească și să înfăptuiască, împotriva celui care vrea să câștige fără muncă, împotriva a tot ceea ce este vechit, frînînd progresul? Aceasta este, realmente, stare revoluționară. Această tinărețe neîmpăcare cu prezentul că „se poate și așa”. Această adevărată bătă-

lie pentru propria noastră libertate în condițiile înțelegerii și asumării necesității, a responsabilității depline. Omul liber, cult, drept și harnic este — afirmă cu deplină îndreptățire președintele țării — adevăratul făurar al socialismului și comunismului.

Viitorul patriei depinde, o știm prea bine, de oamenii acestei patrii. „Poporul nostru — spune cu o profundă mîndrie patriotică secretarul general al partidului — a știut întotdeauna să fie la înălțimea vremurilor”. Și se arată a ști și în continuare. Noua calitate a muncii și a vieții înseamnă o nouă calitate umană. Singură, forța brațelor nu mai ajunge. Nici cunoașterea unei parcele strict delimitate de date tehnice. Mîntea umană, conștiința socialistă reprezintă adevăratele motoare ale progresului.

Accesul neîngrădit la cunoaștere, la înțelegerea marilor valori ale științei și culturii, ale tehnicii și artei constituie temelul drumului spre mîine al tinerei generații de azi. Ea va avea de realizat mai multe decît a putut realiza generația noastră, a celor care ne mai considerăm încă tineri. Ceea ce dăruim însă fiilor noștri — pe lângă impresiunile cîtorii ale timpului nostru, durate spre a oferi viitorului o imagine clară a modului în care ne-am înțeles mîntea — este exemplul de pasiune și devotament ardent al comunistilor de azi, al unui partid cutezător și înțelept, al unui conducător inspirat și adînc iubitor de oameni.

„Partidul reprezintă centrul vital al întregii națiuni, de la care radiază energia și căldura revoluționară, care dinamizează întreaga activitate economico-socială. Este bine cunoscut că fără energia și căldura soarelui nu poate exista viața pe Pămînt. Tot așa, fără un partid revoluționar nu pot exista transformări progresiste, nu se pot făuri cu succes socialismul și comunismul — visul de aur al omenirii.”

PENTRU a înțelege mai bine, mai profund această afirmație a tovarășului Nicolae Ceaușescu, să ne amintim, avînd în permanență pe masa de lucru impresionanta operă teoretică a secretarului general al parti-

dului, că ilustrul nostru conducător spunea, cu un alt prilej: „Partidul se regenerează continuu sub impulsul puternicelor fascicule de energie și lumină ce se îndreaptă continuu spre el din rîndul națiunii noastre socialiste”. Iată deci, doi sori față-n față. Partidul și poporul. Sporindu-și unul altuia vîpaia. Între ei, beneficiind de această îndoită dărnicie — patria. Aici, în unitatea deplină dintre partid și popor, în încrederea nestrămutată a națiunii în partidul său revoluționar este de aflat forța României socialiste, a oamenilor ei minunați.

Sîntem în cel de-al treilea an al unui cincinal de ale cărui realizări depinde însuși mersul înainte al patriei. La mijlocul acestui an hotărîtor. Putem privi, așadar, la ceea ce-am realizat și la sarcinile care ne mai stau în față. Mărețele trepte urcate pînă acum ne îndreptătesc optimismul. Programul concret de care beneficiem, precizîndu-ne clipă de clipă etapele de parcurs, ne dă încredere în propriile noastre forțe, în justetea căilor alese. Puterea stă în noi — oamenii patriei. Nouă ni se cere acum să deschidem larg cărțile, să ne pătrundem de înțelepciunea lor. Ni se cere să fim tineri, să inventăm, să inovăm și să visăm. Ni se cere, în definitiv, să fim liberi! Nimic nu poate fi clădit cu temeinicie dacă nu e clădit în deplină libertate. Ferestrele deschise spre viitor ne oglîndesc propriile chipuri. Și, alături de ele — chipurile copiilor noștri. Viitorul națiunii!

Soarele răsare peste pămîntul României, învălîndu-i holdele și riurile, oglîndindu-se în Dimbovița cea limpede curgătoare, în turnurile și coșurile marilor combinate și uzine, în ferestrele noilor case. Viața noastră se petrece hrănită de această lumină. Iar viața noastră însăși luminează, radiînd energia unui popor sigur de sine, puternic și doritor să construiască. Țara devine, astfel, cu fiecare zi, cu fiecare an, cu fiecare cincinal, cu fiecare treaptă suită de noi, aidoma imaginii la care lucrăm neostenit: tinărețe, frumoasă și tot mai înfloritoare.

Dan Mucenic

Haralamb ZINCĂ

Obsesii cazone

O ZI LA KAUNAS. 25 iulie 1974. De la Vilnius, capitala R.S.S. Lituaniei, la Kaunas sînt 100 de kilometri. O autostradă modernă, construită în anul de după război, unește cele două orașe străvechi. Pornim la drum, de dimineață, cu o „Volgă”, ceea ce înseamnă că într-o oră și jumătate vom ajunge la destinație. Am noroc: e o zi senină, cu soare cald, în ciuda vîntului rece care suflă dinspre Marea Baltică.

Gonim. Văd totul din viteza mașinii: ogoare, dealuri, păduri de mesteceni, de stejari, așezări cu căsuțe de lemn, desprinsă parcă din freamătul misterios al codrului. În stînga mea, L.D., buna și a-tenta mea însoțitoare, fumcăză întruna și mă privește, încercînd, probabil, să-mi înțeleagă tulburarea. Sau, poate, a înțeles-o și o prețuiește în tăcere. Într-adevăr, sînt stăpînit de o adîncă tulburare. O zi, doar una. o voi petrece la Kaunas — de dimineață pînă seara. Călătoresc în trecut? Călătoresc în prezent? Și una, și alta. Urmăresc zborul dealurilor, al pădurilor de mesteceni dar, mai cu seamă, pe cel al dealurilor. Oricît ar părea de ciudat, de aceste dealuri lituaniene mă leagă o tainică frăție. Cu treizeci de ani în urmă, le-am ocrotit; la rîndul lor, m-au ocrotit. Într-o tranșee săpată pe creasta unui asemenea deal am aflat, datorită unui ziar de pe front, știrea înfăptuirii, în România, a Actului istoric de la 23 august 1944. Iar o lună mai tîrziu, de pe un deal lituanian m-am avîntat, laolaltă cu ceilalți tovarășii de arme, spre birlogul dușmanului — Prusia Orientală. Înaintam prin foc, lăsînd în urmă morminte și dealuri lituaniene eliberate.

„Volga” gonește fără oprire... 100 de kilometri? Un fleac! Dar în urmă cu treizeci de ani? Prezentul pe care-l trăiesc atît de intens îmi ređeșteaptă, firesc, trecutul. Do ce tocmai Kaunas?

LA SFÎRȘITUL LUI OCTOMBRIE 1944, mai dăinuia încă toamna la Kaunas. Am fost ajutat să cobor din vagon, un bătrîn sanitar mi-a adus o pereche de cirje și am înalțat temător spre locul de adunare al răniților. Văzduhul mirosea a brumă, ca pe plajurile natale. Soarele încerca să încălzească peronul. Ceva nou, greu de identificat, plutea în lumina chihlimbarie a zilei. Îmi ridicam mereu ochii spre cer, căutînd o explicație... Gara fusese lovită, dar dincolo de ea se putea ușor ghici existența orașului. Dacă picioarele mi-ar fi fost în puteri, probabil că aș fi pornit-o aiurea, atras de mirajul necunoscutului.

Kaunas... o gară... un peron plin de răniți, unii întinși pe târzi — pachete de vată și bandaje. Alții, pe picioare. Încrămenșem în cirjele care, mai bine de două luni, aveau să-mi fie tovarășe de mers, chinuîndu-mi mîntea să descopăr ce anume îmi tulbură simțurile. Deodată, revelația... Kaunasul ieșise nu de mult din geografia războiului. Îmi lipsea, pur și simplu, vacarmul ostilităților... Noi, cei scoși din luptă, ajunsesem în pragul unui oraș situat de-acum într-o zonă a păcii. De atîta liniște ameișem și, o clipă, am trăit bucuria unui miraj. Se făcea că o femeie de vîrsta mea, îmbrăcată într-o rochie vaporoză și înflorată, venea spre mine... Nu mă cunoștea dar o dovedise dorul. N-o cunoșteam însă dorul de ea era pe cale să mă mistuie. Mă pregăteam s-o îmbrățîșez, cirjele, uniforma murdară și poate chiar păduchii mi-au reprimat iluzia.

Din camionul ce ne transporta la spital am reținut, din Kaunas, doar turla unei biserici.

ÎN ANGRENAJUL SPITALULUI MILITAR nr. 471 am intrat, de îndată, într-un „flux tehnologic” bine pus la punct. Am lepădat uniforme, încălțările, cămășile, izmenele. Puțin mai tîrziu, intrați într-o rufărie boțită dar curată, mirosînd a etuvă, am pornit spre saloane — convoi alb, săltînd în cirje. Acolo ne așteptau priciuri suprapuse. Într-atît de mulți eram.

În ziua următoare, am fost din nou pus pe masa de operație. Un chirurg tînăr, asistat de două femei, mi-a „lucrat” piciorul ca și în spitalul de campanie, pe viu: mi-a curățat rana, a constatat că un nerv îmi fusese vătămă și că laba mi se blegise, refuzînd să mai răspundă la anumite comenzi. Apoi, într-o încercare de a o readuce cît de cît în poziție normală, mi-a înfășurat piciorul în ghips.

DECEMBRIE 1983, ÎN AJUNUL OPERAȚIEI. După vizita de seară, și-a făcut apariția, în rezervă, un doctor. Nu-l mai văzusem pînă în clipa aceea. S-a recomandat Dan T., s-a așezat pe marginea patului, și-a pus mîna pe brațul meu ca și cum ar fi vrut să-mi ia tensiunea, mi-a căutat privirile. Pînă atunci rătăcisem cu gîndul la Andrei, la Stela, la cele două cărți începute („Operațiunea Soare” și „Ultima noapte de război, prima zi de pace”) care, mai mult ca sigur, gîndeam, vor rămîne neterminate. La fereastră, decembrie își lipise o noapte sumbră, friguroasă. Luminile Fundenilor îmi păreau ale unui sat îndepărtat. Anul era pe terminat. Dar numai anul?

„Așadar, mîine ne operăm?”
Mi se adresase ca unui copil care, în nici un caz, nu trebuie speriat. Chipul său încadrat de o barbă tunsă scurt îmi amintea, nu știu de ce, de portretul unui mo-narh. Aștepta răspunsul meu. Pluralul folosit nu mă lăsase indiferent. „Da, ne operăm, doctore”, i-am răspuns în gînd. Ca niciodată în decursul vieții mele, mă pregătisem să-mi întîmpin soarta. Pînă a fi apărut el, doctorul anestezist, îmi scriesem, sub ochii uimiți și compătimitori ai celui-lalt bolnav din rezervă (întîmplător, un procuror din Giurgiu), testamentul, constatînd cu o ciudată bucurie că, de la o pagină la alta, sufletul mi se despovărase. Pe plicul ascuns în borseta ascunsă și ea printre lucrurile din vestiar, scriesem: „A se deschide în caz că inevitabilul se va produce”. Mă liniștisem, doar gîndul că fiul meu nu-mi va fi la căpătîi mă îndurera. În fine, mi-am descătășat gura:

„Așa se pare, ne vom opera.”
„Sînt medicul anestezist, a adăugat el. V-am cîtit...”

„Mă bucur”, l-am asigurat cu condescendență.

„Obișnuiesc să-mi testez pacienții și do-resc să aflu ce fire aveți.”

„Are vre-o legătură cu anestezia?”

„Mare...”

„Să-lilo de operații... aparatura... chipurile mascate ale chirurgilor îmi fac rău. Nu știu de unde mi se trage această sensibilitate.”

„O.K.!” a exclamat, bătîndu-mă cu mîna sa delicată pe braț. S-a ridicat și m-a lăsat singur cu gîndurile mele.

Doctorul Dan T. nu mi-a ignorat mărturisirea. Îmi amintesc cum, a doua zi de dimineață, nea Pavel-sanitarul m-a aranjat pe masa cu roțile, înfășurîndu-mă în cearșafuri și pături. După care am văzut plafonul culoarului alunecînd undeva în urmă. La un moment dat, un „scurt circuit” mi-a întrerupt orice contact cu lumea exterioară.

Cîteva zile mai tîrziu, după ce am revenit în rezervă, mi-am permis luxul de a retrăi în gînd ziua cînd, laolaltă cu alți zeci și zeci de răniți, așezați pe târzi sub cerul liber, așteptam să-mi vină rîndul la „ușa” unui spital de campanie amenajat într-un cort. Aveam febră și, stimulat de fierbințeală, căutam în bolta care se adîncea deasupra capului, ochii lui Dumnezeu. Gemetele bărbaților aveau rezonanța unui cor antic.

Trecuseră mai bine de 48 de ore de cînd, în luptele pentru cucerirea orașului prusac Goldap, un glonț îmi sfredelise piciorul între genunchi și gleznă. Era noapte cînd sanitarul m-au ridicat și m-au așezat, așa îmbrăcat cum eram, pe masa de operație. Nu eram singurul operat. Auzeam distinct cum se lucra la cealaltă masă dar n-am îndrăznit să mă uit într-acolo. Două doctorițe cu măști de tifon pe chip, ca să nu le pot identifica niciodată, mi-au desfăcut bandajul, mi-au cercetat rana. Nu m-au întregat ce fire am, dacă sînt sau nu sensibil. Mi-au ordonat — erau grade superioare — să mă răsucesc pe burtă, să-mi petrec brațele pe sub masă și s-o string în forță, căci n-au încotro, vor trebui să mă taie. Am încercat să execut cît mai bine ordinul. Puțin mai tîrziu, am simțit cum virful fir și ascuțit al bisturiului îmi intra în carne și cum o lamă de foc o spinteca.

Apoi, sanitarul m-au scos din nou pe targă, în răcoarea nopții de toamnă. Noiembrie își croia drum înghesuînd ultimele zile ale lui octombrie.

„...doresc să aflu ce fire aveți”, s-a întregat medicul anestezist Dan T.

„Să-lilo de operații... aparatura... chipurile mascate ale chirurgilor îmi fac rău. Nu știu de unde mi se trage această sensibilitate”, am mîntit eu.

„Pentru cele două doctorițe, istovite de

propria lor ofensivă, eram un militar ca mulți alți militari, adică un anonim. Anonime erau și ele pentru mine. Numai singeroasele lupte pentru Goldap n-au rămas anonime — sînt pomenite în multe lucrări de istorie a ultimului război mondial.

CITEODATĂ, SALA DE CINEMATOGRAF coboară în vis. Pe ecran se aprinde atunci o imagine... un pregeneric. Mereu același. Un avion de asalt... un „I.A.K.” N-am cum să mă înșel. Îi văd înscemnele... Cade în picaj cu șuier de „Stukas”, cu foc de tunuri, de mitraliere. Tîșnesc și cîteva rachete. Toate vin spre mine odată cu avionul. În clipa următoare o să mor. Trebuie să mă salvez... Trebuie... Prin fugă... O iau la fugă peste un cîmp învăluit în ceață. Mă împiedic... cad... Încă puțin și „I.A.K.”-ul își va înfige botul argintiu în mine. Mă trezesc lac de transpirație, cu inima bătîndu-mi nebunește. Ecranul a dispărut. Încă sub obsesia visului, mă simt îngrozitor de singur și de neajutorat. Îmi regăsesc liniștea cu greu.

Visul acesta este, de fapt, singura traumă psihică cu care m-am întreg de pe front. Cînd și cînd, „I.A.K.”-ul decolează de pe un aerodrom ascuns în mine și începe să-mi survoleze somnul, terorizîndu-mă în fel și chip. Ultima oară, în urmărirea sa încăpătînată, văzînd că-l scap din nou, a aterizat într-un lan de porumb și deși săbiile cocenilor i-au rețezat aripile și coada, și-a continuat cursa. M-ar fi ajuns și m-ar fi făcut terci sub roți, dacă nu m-aș fi împiedicat la vreme de un ciot și nu m-aș fi trezit.

Știu de unde mi se trage visul-obsesie. Îi cunosc și cauzele, dar nu mă pot vindeca. Poate de unde nu sînt un prea bun discipol al lui Freud. Din Prusia mi se trage. De la o localitate — Goldap.

DORMITAM PE PRICIUL SUPRAPUS, în rînd cu alți cincisprezece răniți. Ne mișcam ceva mai ușor decît cei de la „parter”. Mă retrăsesem în mine ca într-o căsuță de odihnă izolată de zarva celor din jur. Dormitam sau zăceam într-o stare de prostrație, n-aș putea să apreciez. Îmi amintesc că nu doream altceva decît să fiu singur... singur cu gîndurile mele, să mă regăsesc. Nu vedeam pe nimeni în jur, rămîneam surd la gemetele celorlalți răniți. Mă strigam mutește... Și mă auzeam. Și mă pregăteam să alerg în întîmpinarea mea.

„...Pe locuri!... Fiți gata!... Foc!”

Încep să alerg. Într-o cursă. Am culoarul meu. Sînt un bun alergător. Sau o să fiu... Fondist. Îmi place să alerg. Am

plămîni buni. Mi-a spus-o de foarte multe ori instructorul de sport. „Acum ești «pitic», dar cînd o să ajungi junior...” Alerg cu un pas egal, la grămadă cu ceilalți „pitici”. Le aud respirația, îmi aud respirația.

„Electrică!... Electrică!” strigă scurt, ca un apucat, un bărbat grăbit să ajungă undeva. Nu-l văd. Strigă scurt, cu bucurie: „Electrică!”

Alerg. Nu-mi dau seama: am ieșit de pe culoar, de pe pistă? Culoarul e acum o stradă îngustă, străbătută de două linii de tramvai: 19 urcă spre Ducești-Cioplea, merge drept înainte pe Văcărești, către Lemaitre și Abator.

„Electrică!... Electrică!... Electrică!”
Ai zice că omul care strigă întruna „Electrică” e conectat la o priză. Alergă și el, dar în zigzag, trecînd de pe un trotuar pe altul...

Tramvaie... birje... căruțe... care cu boi... un autobuz imens S.T.B.... N-am voie să-mi întreg cursa... Știu că cineva mi-o cronometrează. Alerg, privînd în stînga și în dreapta. Calea Văcărești aleragă și ea, în sens invers.

„Electrică!... Electrică!... Electrică!”
Alergătorul are în mîna o lădiță, iar în ea prăjituri de casă... sînt calde... încălzite „electric”. Nevastă-sa le prepară. El intră „în cursă”, să le vindă. Intră de zece, cincisprezece ori pe zi... iar trecătorii îl opresc. Vor o „Electrică!”

Eu alerg. Am plămîni buni. Nu știu pe ce drum o să mă scoată culoarul, dar nu mă opresc. Prăvălii... ateliere... cearnării... cafenele (domino, table, biliard, jocuri de noroc), bodegi... restaurante... circiumii... birturi populare... lăptării (iaurt orez cu lapte, lapte cald, preparat și servit de maccdoneni).

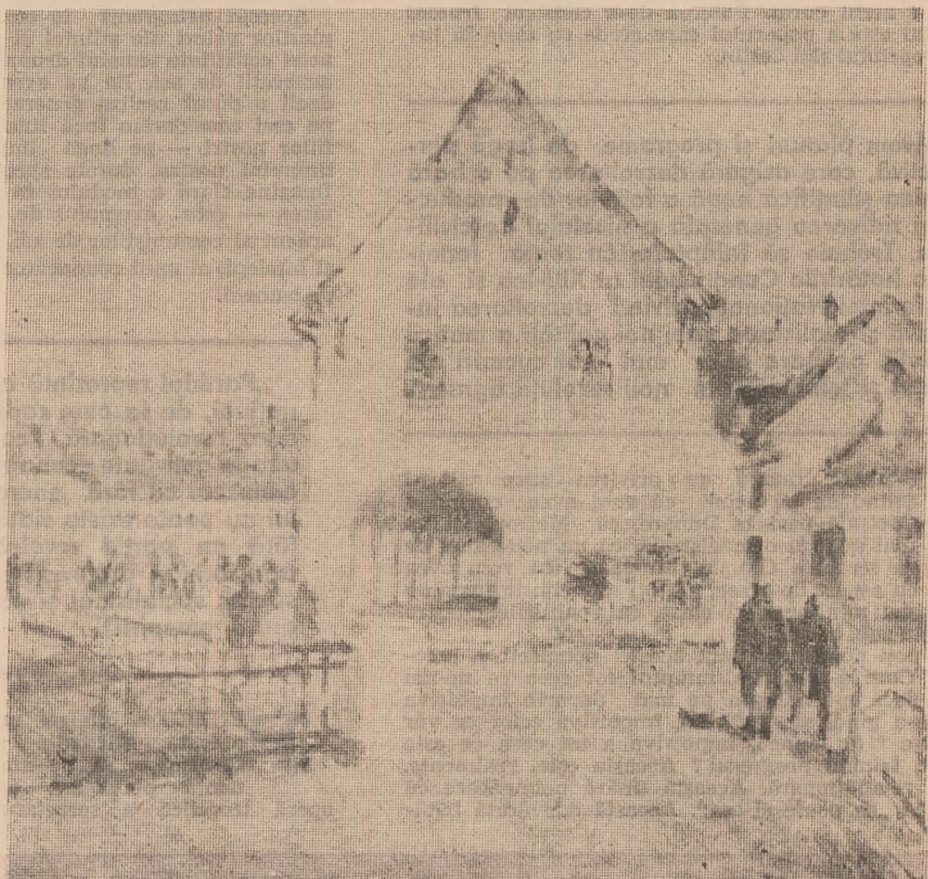
Alerg... „Covrigii de Brașov, Covrigii!... Calde, covrigii!” Alerg... „Ață!... Sireturi!... Nasturi!” Ambulanții aștia! Mă împiedic de ei la fiece pas, dereglîndu-mi ritmul...

„Electrică!... Electrică!... Electrică!”
Cînd omul cu făcălie se oprește să-ți ia banii și să-ți dea o prăjitură, se hițănă tot timpul, ca și cînd trupul, din tălpi și pînă în creștet, i-ar fi străbătut de fiorul curentului electric. „Au! mă frige!” țipă el cînd și cînd, spre amuzamentul clienților. Cutia e o invenție a lui, nu lasă ca prăjiturile să se răcească. Gurile rele spun că ar fi devenit milionar.

„Electrică!... Electrică!... Electrică!”
Cursa continuă. N-am voie să abandonez, chiar dacă am ieșit de pe pistă. „Tu, băiete, o să ajungi un mare fondist... un mare campion!... Ai stofă!” mă tot laudă antrenorul.

Alerg printre farmacii, tutungerii, printre sucursalele firmelor „Zimmer”, „Lica”, „Suchard”, printre cinematografe („Izbinda”, „Gloria”, „Rex”), printre frizerii, saloane de coafură, hale de vechituri. Îmi plac halele de vechituri... sînt ca niște mici muzee de mahala: robinete, țevi, sirme, cuie, piroane, chei franceze... paftefoane, gramofone, aparate de radio... Un alergător a ieșit din cursă. Nu l-a fițut inima... N-a fost nici măcar milionar. Cel care i-a luat locul și aleragă strigînd „Electrică!” nu mai are nici un haz... Nici prăjiturile nu mai sînt atît de gustoase și de calde ca înainte.

Iar eu îmi văd mai departe de cursă, menținînd ritmul cerut de antrenor. Alerg în cerc printre maghernițe și hale de vechituri. Printre șuruburi și godinuri — un aparat mare de radio. Stăpînul vechiturilor îl ține deschis... pentru săracii cartierului. Printre tangouri și romante, aud: „Armatele germane au invadat Polonia!”... „Armand Călinescu a fost asasinat!”

VASILE ROTARU : Margine de oraș

Romulus SĂLĂGEAN

Primele litanii

Blindei Transilvanii
Astăzi îi închin
Primele litanii
Pe-o floare de crin

Gindul mi se-ntoarce
La Menumorut
Umbre geto-dace
Răsar din trecut

Și prin față-mi trece
Ca în filmul mut
Craiu fără lege
Iancu cel Temut

Prin vremuri răzbate
Un glas cunoscut
„Toma, torna, fratre”
Te aștept de mult

Tinerei Silvanii
„Văruții Justin”
Alt rind de litanii
Miere și venin

Trăind într-o roză
Care ne-a orbit
Retina păstrează
Un tărim de mit

Tu păstorind boarea
Protejat de scut
Eu în căutarea
Timpului pierdut

Din țări levantine
Fiu rătăcitor
Mă re'ntorc la tine
Potopit de dor

Inima-i bolnavă
De străvechiul burg
Pe a mea Tirnavă
Revin în amurg

Și-am să sparg pocालul
Să-l sparg inadins

Un vulcan e-Ardealul
Un vulcan nestins

O să vin Silvană
Ponte-ntr-un florar
Să-ți presar pe rană
Praful meu stelar

Mă re'ntorc la tine
„Mireasa mea Ruth”
Gambele-ți alpine
Să și le sărut

„Land” sculptat în onix
Legendar ținut
Ca pasărea Phoenix
Azi ai renăscut

Mindrei Transilvanii
Intru blind destin
Acele litanii
Smerit i te-nchin...

ION SĂLIȘTEANU : Flori

„Franța a capitulat!” Tangouri și roman-
te. Văcăreștenii au lacrimi în ochi. Eu
continui să alerg, iar stăpînul vechiturilor
ține aparatul deschis. Și știrile negre
imi iau urma, se țin după mine, streco-
rîndu-se printre tramvaie, automobile, că-
ruțe cu cai, care cu boi.

„Calde covrigii... De Brașov covrigii!”
„Forțează!” imi strigă antrenorul de pe
tușă. Fac întocmai. Inima prinde să-mi
bată nebunește. Deschid ochii. În salon,
răniții dorm ori se prefac. Ori se visează
alergînd fără cirje, după un comandant
care strigă răgușit: „Vperiod! Za Sta-
linu! Za rodinu!”

REGIMENTUL DE REZERVISTI era si-
tuat chiar în vecinătatea spitalului. Am
trecut dintr-o clădire în alta, dintr-un u-
nivers în altul fără să fi văzut Kaunasul...
și imi părea rău.

Regimentul de rezerviști nu avea trom-
petist. Cred că nu avea în inventar nici
trompetă. O toacă — atirna în curtea ca-
zărmiilor de o scoabă — anunța sculara,
stingerea, masa, alarmele sau sosirea unor
„cumpărători”.

Răniții de ieri, oameni de toate vîrstele,
nu ieșeau la instrucție. Zăceau pe pri-
ciuri, după oțelul spitalului, și cînd nu
dormeau, sporovăiau: despre ziua de
ieri... ziua de azi... ziua de mine.

Așa a început pentru mine Anul Nou
1945. Chiar din primele ore am auzit, in-
trigat, apoi revoltat, cuvintele „țirg”,
„marfă”, „cumpărător”. Trecusem prin fața
unei comisii medicale și fusesem socotit
„inapt pentru serviciul militar”, dar am
cerut, am insistat să fiu din nou trimis
pe front. Cu prețul unui efort dureros,
făcusem chiar și o demonstrație că mer-
sul mi-e normal. Convisesem... mai mult
cu gura decît cu picioarele. Și-acum, să
accept ideea ca dintr-un voluntar antifas-
cist să devin „marfă” expusă ca în
piață?!

Viața este însă guvernată de legi cu-
noscute și recunoscute. Știu, afirm un
truism. Legile acestea te aduc cu picioa-
rele pe pămînt, îți răcoresc fruntea prea
înfierbîntată de un romantism excesiv, îți
amintesc că ești un om la fel ca toți cei-
lalți. De ești o ființă cu o judecată nor-
mală, cedezi. De nu, înfrunți legile vieții
ca un Don Quijote modern, căzînd în ri-
dicol.

Da, regimentul de rezerviști nu avea
trompetist. În schimb, avea toacă. Ne
vestea, de cîteva ori pe zi, sosirea în uni-
tate a unor „cumpărători” și atunci, fără
să ne grăbim, leșeam de prin dormitoare
în curtea cazărmiilor, la careu. Fără să ne
grăbim — regulamentele nu prevedeau
pentru rezerviști bareme: „în trei mi-
nute sculara, îmbrăcarea și alinierea în
careu”. Zilele erau friguroase, innegurate.
Din coșurile unor case din Kaunas se
înălțau furoare firave de fum. Ne ali-
niam totuși într-o ordine cazonă, iar „cum-
părătorii” sosiți de pe front treceau prin-
tre rînduri, puneau mîna pe noi, ne pi-
păiau mușchii, ne cereau să umblăm... Nu
plecau niciodată din regiment cu „mîna
goală”, ci cu zece-cincisprezece militari,
Priciurile însă se completau imediat. Avea
grijă spitalul să le completeze cu noi rez-
erviști.

În a unsprezecea zi a lunii ianuarie
1945, pe un ger de crăpau pietrele, un a-
semnea „cumpărător” s-a oprit și în drep-
tul meu, m-a cercetat din tălpi și pină în
creștet, mi-a pipăit mușchiulatura, după
care au început întrebările:

„Din ce unitate ai făcut parte?”

„Din Regimentul 36 pușcași de gardă,
batalionul de branduri.”

„Ce funcție aveai?”

„Transmissionist.”

„Cînd și unde ai fost rănit?”

„La 23 octombrie 1944, în luptele de la
Goldap.”

„Cumpărătorul”, un căpitan cu insemne
artilieristice la uniformă, avea nevoie de
transmissioniști, de militari care au lucrat
cu aparate optice, de topometriști. Nu m-a
întrebat din ce țară sînt, nici unde imi
sînt părinții. Nu s-a împiedicat nici măcar
de accentul meu străin. În schimb, m-a
scos din rînd, mi-a cerut să merg de colo
pină colo. Se înțelege că m-am chinuit
să mă țin bine. L-am convins și s-a decis
să mă „cumpere”. Pleca din „țirg” cu
paisprezece rezerviști.

NOAPTE, GER. Pe ghețușul cerului fără
stele, un singur patinator: luna. Și acela
neimplinit. Orașul, gara, peronul — în ca-
mufraj. Kowno sau Kaunas — nu știu de
ce istoria te-a marcat cu două nume — nu
te-am văzut, nu m-ai văzut. Așadar, s-ar
putea afirma că nu există. Pe peron,
„cumpărătorul” și noi — „marfa”. Mai
făcuse rost din alt „țirg” de trei fete.
Șaptesprezece înși răspundeam acum la
apel. Gerul sau, poate, teama pentru ziua
de mine mi-a înghețat vorbirea. La vreo
treizeci de kilometri — moartea. Morții

nu i-au văzut chipul... răniții, da. I-au cu-
noscut chiar și strîsoarea. De aceea au
devenit mai temători, mai prudenți. Chiar
dacă au zăcut într-un spital militar, un
timp au respirat aerul păcii.

Pe acest peron străin și mutilat de răz-
boi mă simt mai singur ca niciodată. Fără
gînduri, fără întrebări. Luna, în lunecarea
ei înceată, împrăstie o pulbere luminoasă.
Văd șinele pierzîndu-se în beznă ca în-
tr-un tunel, lămpile feroviarilor descriind
pe tabla nopții tot felul de semnale miste-
rioase. Cite un țigălar, cînd și cînd, rupe
din liniște cite o fișie îngustă și subțire.
Deodată, un gînd. A țîșnit în fugă, neli-
niștit că ar putea să mă piardă. O, doam-
ne, de cite peoane am avut parte de cînd
am plecat de acasă! Și războiul încă nu
s-a terminat... Și eu încă n-am împlinit
douăzeci și doi de ani... Și cine știe dacă
ii voi mai împlini!

Deodată, o imagine: peronul gării Zi-
rabulak. Mă văd pe platforma deschisă a
unui mărfar, stînd în picioare ca o statuie
a temerității. Jos — Hună, Pavis, cele
trei surori ale lui. Una din ele ar fi vrut
să-mi fie nevastă. Plînge... Eu nu plîng.
Peronul, cu gara cît o magazie, se pune
încet în mișcare. Prietenii imi fac seme-
ne de rămas bun... Se depărtează, dispar.
Hei, încotro? Nu mai au cum să-mi răs-
pundă. Rămîn din nou singur pe peronul
singurătății și înstrăinării mele.

„Cumpărătorul” ne poartă să urcăm
într-un vagon de marfă fără priciuri, fără
paie, încălzit cu gheață. Ne numără. Tot
șaptesprezece sîntem. Trage ușa... separă
frigul din vagon de cel de afară. Am fost
înghițiți de un dreptunghi de întuneric pe
roți. Chipurile celor trei femei nu se mai
deosebesc de cele ale bărbaților. Orașul,
gara, peronul rămîn în urmă. Dar au exis-
tat cu adevărat? Imi caut un culcuș. Mă
întind pe podeaua vagonului cu sacul de
campanie sub cap și mă înfășor în man-
taua devenită pătură. Cite puțin, frigul
mă chircește, face din mine un embrion
în căutarea unui trecut călduros. Adorm.
Somn de soldat, fără vise.

După un timp, o mîna puternică imi
apucă umărul și mă zgîlție. Deschid ochii,
bulmac. Nu văd decît întuneric. „Scoală!
Hai, c-am ajuns”. Recunosc vocea. E a
„cumpărătorului”. N-am ceas. La ce bun
să știi cînd ai plecat din Kaunas și cînd
ajungi într-o gară de unde toate drumurile
duc spre front?

Sărim din întunericul vagonului într-o
noapte luminată de o bucată de lună. Spa-
țiu în care plonjăm mi se pare foarte în-
tins. În gară, numai garnitura noastră iar
ceva mai încolo, un tren blindat imi a-
mintește de un film. Dincolo de linii —
cîmp, dealuri, încremeniri, pustietate.
„Cumpărătorul” nu ne mai numără, se
mulțumește cu întrebarea: „Sînteți toți?”
Nu lipsește nici unul. „Cumpărăto-
rul” cu grad de căpitan o ia înain-
te, noi după el, sărînd peste șine. Una
dintre tinere chicotește. Rezonanță stra-
nie într-o gară fixată între viață și moar-
te. Traversăm șine, ne mai împiedicăm
de cite una. Gerul înțepă, arde. Un mi-
litar rămîne mai în urmă, ride parsiv. Îi
răspunde risul uneia dintre femei. Cei de
pe lună ne văd oare? Cu siguranță că ne
văd, altfel de ce-ar pune „reflectorul” pe
noi? Apare o baracă — gara. Trecem de
ea. Pe aici, pe undeva, a fost o localitate.
Războiul a limitat-o la o căsuță de pa-
iantă, și aia părăsită. Îi trecem pragul.
Nu mai are ferestre dar păstrează intacte
cîteva uși. „Un popas, ne informează că-
pitanul, pină la ivirea zorilor.” Deci, încă
un pui de somn. Ne răspundim prin un-
gherele încăperilor. Mă vir cu sacul de
campanie într-un colț și iau poziție de
dormit. O clipă, mă simt atras de raza
lunii — a pătruns prin fereastra spartă,
formînd un tobogan. Pleoapele imi devin
grele, cad. Alunec iarăși în somn. După un
minut sau după o oră, mă trezește o ex-
plozie grea și simt sub mine cum pămîn-
tul se cutremură pentru a naște din hău.
Panică... Vacarm... Țipetele și valetetele
unor femei. Apoi liniște și odată cu ea
pogoară și înțelegerea. Într-un colț se
făcea dragoste cînd obuzul a explodat... un
cbuz greu, tras de nemți de la mare dis-
tanță. A căzut între popasul nostru și cel
al trenului blindat. Schije mărunte, fier-
binți, au perforat pereții, surprinzîndu-i pe
cei doi făcînd dragoste la picioarele mor-
ții. Cîteva schije le-au pecetluit clipa,
unindu-i nu numai în spasme. Mai sînt și
alți răniți. Unuia, un punct de fier în-
cîns la foc l-a intrat în ochi. Ne vine în
ajutor medicul trenului blindat: preia ră-
niții.

Se crapă de ziua. Căpitanul face apelul.
Am rămas nouă bărbați și două femei.
Spre front o pornim pe jos. Imi văd pașii
înfundîndu-se în zăpadă și mă întreb
neutru cîți dintre noi vor ajunge la desti-
nație.

(Fragment din cartea „Fiecare om cu
elepsidra lui”)

Persida RUGU

Spre anotimpul
fraged

O teamă-dorință se strecoară
prin chenarul de-un auriu-pal
Ascult liniștea verde a zării cotropite
de umbră Halucinant
ochi răsar de pretutendeni să pască
uitarea

vieții
Arunca furișe priviri
spre leagănul de humus
și-aștept sub arborii goi
ispășirea minunii
luminii

În dimineața de la
marginea ierbii

În dimineața de la marginea ierbii
odăpostind în palmele goale
povara imensă a unui cuvînt
am zărit dincolo de lumină
printre statui transparente
o cumpănă
înflorind arse
aripi

păsări mi se strecoară în singe
iezere cu simburile de neliniște aspră
Am pornit desculți în iubirea aceea

Păstorii de fructe

Nu auri conturul frunzei de-azur
cu-ncătușarea singurătății cu umbra
crengilor de măr dintre fragii
sălbateci
cu bruma speranței
Tu ești o tainică simetrie
translucid răgaz al unui gînd
asemeni profilului clepsidrei fiind

Un vaier
de mugure

Culeasă tăcerea din albăstrimile
nopții
ca un fruct din frunzișul domol
al toamnelor insorite

Un vaier de mugure zăgăzuit de
timp

pindește să crească
din ulmii îndrăgostiți

Ascult cu urechea lipită de suflet

Unghiulare zboruri de cocori brăzdează
cu nervuri sîdefate
nvelișul de-azur al unor limonuri
neștiute

Ochiul păsării
nevăzute

O licoare verde împrėjmuie grădina

Spectrale-atingeri înfioară fugarele
eternității Pe struna ierburilor
mijinde

un murmur

tivit cu margini de ceață
inceputul de cîntec se ivește
din ochiul păsării nevăzute

și peste tot o imensă înmugurire

(șopti un glas dintotdeauna căutat)

solare iluzii ca niște pinze
topite-n clorofila ierbii
printre meandre verzi
ghilotina
amurgului

Poezie, sarcasm

O actriță singură într-un univers liric

OLĂMANĂ frumoasă, cu o coroană de mătase albă, cu ochii limpezi și glas de cleștar stă în fața noastră într-un cub transparent și ne întreabă despre ale vieții, ne povestește ce visează, amintește despre istoric, pomenește ținuturi îndepărtate, întinde peste închipirea noastră vâlul fermecat al poeziei. E Irina Răchitanu, actriță ce are, îngemănate, harurile clarității și profunzimii, știind să comunice alit de direct cu publicul încât fiecare spectator are impresia că i se adresează lui, și anume, cu necesitate. Din cea mai omenească nevoie de a con-vorbi, a împărtăși gânduri și a afla.

În simplitatea expresivă a demersului creator e reflecție și avânt, candoare și înțelepciune. Atitudinea e statuară, fără emfază. Jar tonul, incantatoriu, fără intenții de bravură. Artista se așează pe un scaun, caută un semn de carte, își notează o sintagmă fericită, apoi se ridică, preumblindu-se elegant prin încăperea de linii albe, vine printre noi, privindu-ne în ochi, se depărtează ușor, ne suride gentil, se innouează fără crispări, leagănă versul în cadențe temperate, rostește adevăruri curate, fără sublinieri, dar cu sensul revelat. Și, din cînd în cînd, strecoară mistere ale dubiului în interogație, sugerînd că uneori răspunsul nu există. Sau nu poate fi explicat.

Și-a alcătuit singură scenariul monospectacolului, din poeme, proze, note de călătorie, articole, aforisme ale Anei Blandiana. Poeta i-a oferit un material bogat, de o sensibilitate acută. În tot ce scrie această hărăzită literată și publicistă e o consonanță suavă, dar certă, cu stări de spirit ale vremii noastre și o vibrație autentică la insolitul semnificat. Sub aparențele fragile se întrevede o gândire fermă. Poeta aude muzica sferelor dar și zgomotele străzii, bătaia diafanelor elitre, ale lui Ariel, dar și răcnetul lui Caliban. Nimic n-o infricosează, totul o tulbură. Poartă o tunică de visuri care o apără de rele. Din cînd în cînd evocă oameni ce au trăit cu măreție și fapte grandioase din trecut, exprimînd un sentiment patriotic veritabil și un respect adinc față de valorile culturii universale.

Din această fuziune a unei mari poete cu o mare artistă a țîșnit o știință pură de artă dramatică. Și fertilele îngindurări ale unui original spectacol, orinduit cu inteligență de regizorul Cristian Hadjiculea și sprijinit plastic cu finețe de arhitectul Virgil Luscov. Ilustrația muzicală, bine aleasă de Florin Ionescu, mai are și calitatea că susține cu oportunitate momentele de elan liric. Ea servește și ca punctuație sonoră în perindarea secvențelor. Teatrul Foarte Mic inscrie, prin această reprezentare, intitulată **Cu ochii deschiși**, o biruință. Ea face, intrucitva, ce spunea cîndva Călinescu: „Trebuie să deșteptăm la spectator gustul pentru ideile și arta cuvintului“.

Comedie populară substanțială

SE joacă mult comedia îmbelșugată satirică a lui Teodor Mazilu **Mobilă și durere**. De fapt, de la nașterea ei (în 1979, la Oradea) piesa n-a mai părăsit scena. Hazul ei copios și incisivitatea atacului împotriva parvenitis-

mului de tip nou — să-i zică așa — dau intense satisfacții artiștilor și publicului. Dramaturgul declară că a scris lucrarea dintr-o pornire față de cei ce au dobîndit bunăstare fără muncă, aceea bunăstare excesivă care „degradează, traumatizează, urîțește, pocește individul, îl împiedică să deslușească farmecul real al vieții“. N-am impresia că în toate reprezentațiile văzute pînă acum pulsează tocmai această îndreptățită indignare a autorului. Sau că sînt aduse la vedere alte mobiluri de adînc ale acestei dramatice comedii, în care cursa necurmată spre îmbuibare ajunge să și ucidă, iar clanurile de ariviști să se distrugă între ele. Oricum, însă, reînălțarea cu genul comic al neuitatului Mazilu e reconfortantă și defilarea grotescă a personajelor sale, alădarea sentențelor sale umoristice incită, cuceresc. Vitalitatea extraordinară a comediei maziilene nu mai surprinde și faptul că o parte dintre ele se află mereu pe afișe constituie o normalitate a vieții noastre teatrale.

În premiera brașoveană a piesei, din vara acestui an, sînt prezente și veselia personajelor, și tristețea părintelui lor. Mai puțin, poate, paradoxul ironic caracteristic acestei dramaturgii și subtilitatea incriminărilor. Comicitatea se realizează mai ales cu mijloace burlești. Condiția morală a personajelor e oarecum obliterată. Aspirațiile lor, minorizate. Apreciînd mult, ca de obicei, verva excepțională a lui Costache Babii și omniprezența sa scenică încerc și regretul că admirabilul actor a fâurit masca unui mitocan imbecil, permanent ebrietat, ce-i drept nostim, împușinat însă față de ceea ce e, în fapt, numitul Sile, președinte al cooperativei de mobilă. În schimb, a fost confecționat cu aplicare și aplomb rivalul său, Paul, văzut de Mircea Andreescu cu o anume gravitate, comică și ea, necesară diferen-

țierii eroilor și lămuririi controverselor. Urechiatu, omul de încredere alit al lui Sile cit și al lui Paul, trădîndu-i pe amîndoi cu dezinvoltură și fiindu-le nevestelor lor interlop profesor de bonton, farseur cinic cu ifos și spleen, e simplificat extrem de Adrian Rățoi, care a crezut că-i vorba de un derbedeu gălăgios, agresiv și pripit; insul se agită dezordonat, strigă, gesticulează, e imprecativ, fricos, mărunt. Prin acestea dezechilibrează sistemul de relații al spectacolului. Maria Rucșandra Dobre o personifică fără relief pe Melania cea blondă și nevoiașă, concubină de funcționar, dornică de fericire mică, în schimb o prezintă savuros, cu volubilitate și înfiorări spirituale, pe Melania cea brună, nevastă de om ajuns, femeie cu salon de primire și mari pretenții de la viață; felul cum poartă rochiile, mersul, risul, uimirile, dragălaşeniile de consoartă, răsfăturile, sînt excelent subordonate unei viziuni caracterizante. Nina Zăinescu exploatează, de asemenea, cu succes minile, vindicta, alea-nurile Melaniei, ura ei față de Sile și față de propriu-i soț, furia cu care îl supune pe acesta unui regim distrugător de întinerire. Actrița începe incert, cețos, dar, treptat, cîștigă în siguranță, joacă energetic și flexibil, își dozează atență crescînd-urile, stabilește o bună, continuă relație cu partenerii. Cel mai interesant personaj din scenă e Gore, servilul ajutor al lui Sile, omul care vrea să urce în ierarhie, pentru asta omorînd în el orice pornire omenească ce l-ar putea stîngheri. Andrei Ralea îl portretizează cu precizie, în cheia unui realism expresiv, duce în chip coerent individul spre finalul său lamentabil și asigură reprezentației un pilon. Omul nu ride niciodată, pupă pierit mina stăpînului și-l sapă cînd poate, infamîndu-se că n-a fost „destul de“ și

„prea“, și „mai mult decît atît“, făcîndu-și prăpăstioase, ilare autocritici cu pumnii în cap, fiind gata să spună contrariul a ceea ce susținuse cu o clipă înainte. E cel mai periculos dintre nemernici, căci nu are nici un Dumnezeu în afară de el însuși, iar unica lui aspirație e chiverniseala cu orice preț, pe seama oricui. Tînărul actor dă, cu acest rol, un examen definitoriu.

Se vede clar în montare profesionalismul regizorului Dan Alecsandrescu. Din alt punct de vedere, și întîrzierea cu care s-a apropiat de această dramaturgie novatoare, de mare complexitate. Reprezentația e voioasă și are nerv. Demarează greoi dar crește sensibil spre final. O parte din soluția scenografică (Diana Cupșa) e inspirată: un podium pe care se rînduiesc, meșteșugit, biroul cooperativei, locuința lui Gore, cea a lui Sile etc., și o perdea — care ascunde restul — pe unde intră și ies din și spre locuri obscure, făptașii de malversațiuni. O parte din scenă — în dreapta și în stînga acestui podium — e ocupată de mobile ce confiscă inutil spațiul, neavînd nici o funcționalitate în acțiunea scenică. Sînt două aglomerări inerte, anesthetice, de scaune și canapele. Veșmintele, bine alese, în colorit viu, nimerit caricaturizante. Reușite și pieptănăturile (Arnăutu poartă un fel de creastă argintie), precum și perucile doamnelor.

Publicul e mai rezervat la început, apoi ride și aplaudă mult, consacrindu-l încă o dată pe Teodor Mazilu ca un autor pe gustul său de azi, adică **popular** în sensul cel mai bun și mai drept al cuvîntului.

Valentin Silveștru

Cornel Scripcaru, Simona Gălbenușă, Corina Voicu, Mihai Voicu, Dana Mereuță în Nu sint Turnul Eiffel de Ecaterina Oproiu la Studioul I.A.T.C.

Nicolae Budescu și Florin Chirpac în Nota zero la purtare de Virgil Stoenușcu (Teatrul dramatic „Maria Filotti“ din Brăila).

Lucrînd pentru cenaclul de dramaturgie

„SEDINȚA din 18 februarie 1972. Prezenți: Alecsandri, I. Negruzzi, N. Gane, T. Maiorescu, A. D. Xenopol, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Pogor. Se procedează la citirea și alegerea poeziilor pentru **antologie**. I. Negruzzi citește pe Donici (fabulele), Maiorescu pe Bolintineanu, Pogor pe Văcărescu și Gr. Alexandrescu. D. Eminescu citește două poezii: Înger și Demon și Floare albastră care ambele se primesc“.

Nu trăim cu adevărat prezentul, spunea G. Ionescu, „decît dacă știm ce treaptă prezintă el față de trecut, și cit din viitor e cu puțință să devină prezent“.

Se prea poate ca aceia care erau contemporanii „Junimii“ să nu fi realizat întru totul covîrșitoarea importanță a acelor întîlniri pentru istoria culturii noastre, și este posibil ca unele citate de mai sus să fi sunat pentru ei obișnuit, fără rezonanțe pe care le au azi pentru noi.

Raportîndu-ne la viitor, nu putem ști dacă peste un secol și mai bine nume ca Marin Sorescu, Nichita Stănescu, D.R. Popescu (lista rămîne deschisă) nu vor trezi în sufletele urmașilor urmașilor noștri aceeași sfîntă vibrație pe care ne-o trezește nouă, astăzi, citirea rîndurilor de mai sus.

Dramaturgia noastră de azi, într-un cuvînt Teatrul, această oglindă a lumii noastre, acest șir nesfîrșit de oglinzi care, cu trecerea noastră prin timp, devin din ce în ce mai limpezi, se constituie ca unul din factorii de bază ai consemnării istoriei noastre de azi în devenirea ei.

Răspunzînd acestei chemări, revista „Teatrul“ a avut stimabila inițiativă de a relua, sub noi auspicii, cenaclul de dramaturgie ce ființa mai anii trecuți, implinindu-se astfel o datorie de onoare față de public, de dramaturgii noștri, față de prezent și nu în ultimul rînd față de posteritate.

Sarcina de a face auzite pentru prima oară piesele de teatru propuse de revista „Teatrul“ a revenit Teatrului Giulești.

Înțelegînd acest veritabil eveniment în toată complexitatea lui, mi-am asumat în exclusivitate realizarea spectacolelor-lectură.

Oscilînd la început între o citire „albă“ a pieselor propuse, pentru a nu impune și un punct de vedere al nostru, al realizatorilor — deci mai mult lectură decît spectacol — și între un spectacol-lectură, decît și spectacol, în care interpretînd personajele și căutînd ca regizor tonul just al piesei, să încerc fără a trăda autorul și fără a mă erija

în critic al textelor citite, să sugerez posibilitatea unui eventual spectacol, am inclinat, în final, către a doua variantă, înlesnind astfel, cred eu, drumul pieselor către menirea lor: spectacolul de teatru.

Acum, înaintea celei de a șasea ședințe a cenaclului, pot spune că, pentru noi, realizatorii acestor spectacole, nouitatea experienței este pasionantă.

Douăsprezece premiere pe un reprezentînt desigur un travaliu intens, dar și o bucurie pe măsură, atît pentru mine cit și pentru trupa de actori ai Teatrului Giulești.

Pentru mine, pasionant rămîne lucrul cu actorul, acest material viu, capricios, în veșnică devenire, și în acest caz, încercam a-mi formula un punct de vedere despre niște piese surprinzător de diferite pînă acum ca gen într-un timp foarte scurt.

Pentru o mare parte din actori, faptul că o dată pe lună se confruntă cu alte personaje, — și am grijă să fie cit mai diferite, — cu o problematică diferită, îi face mai elastici, mai receptivi, într-un cuvînt, trupa teatrului se întînește.

Aceste exerciții lunare reprezintă pentru mine și un neașteptat prilej de a trece în revistă posibilitățile trupei; nu o dată am avut bucuria de a-i descoperi

altfel sau de a-i redescoperi pe alții, pe care îi uitasem din neglijență.

Practic, pentru toți, o reciclare în cel mai bun sens al cuvîntului.

Dacă prima întîlnire a cenaclului a fost intimată cu un oarecare scepticism, de la cea de a doua, actorii au început să urmărească cu emoție apariția distribuțiilor la avizierul teatrului. Se despărțeau cu regret de piesele citite o singură dată, în seara cenaclului, și pe care le socoteau ca aparținîndu-le.

Din cele cinci întîlniri de pînă acum ale cenaclului revistei „Teatrul“, una a fost de neuitat, cred, pentru toți cei ce au luat parte la ea: seara în care s-a citit **Vărul Shakespeare** de Marin Sorescu. Actorii aveau emoțiile unei adevărate premiere, instinctul lor spunîndu-le că sînt la o întîlnire cu un mare text.

Marin Sorescu, modest și timid, așteptat. Aplauzele au răsplătit din plin actorii, în primul rînd autorul, dar și comentariile criticilor Laurențiu Ulici, Valentin Silveștru, Victor Parhon.

Toți am simțit că luăm parte la un eveniment, cu adevărat un eveniment, și ne-a părut rău că în sală, dintre martorii, lipseau D.R. Popescu, Titus Popovici, Eugen Barbu, Fănuș Neagu... pentru ca peste 100 de ani urmașii urmașilor noștri să poată citi: „Ședința din 18 aprilie 1988. Prezenți Marin Sorescu... S-a procedat la citirea piesei **Vărul Shakespeare** de Marin Sorescu, de către trupa actorilor de la Teatrul Giulești...“.

Tudor Mărăscu

Filmul inutilității

■ CINEMATECA este un templu al filmului, în care nu ai cum să te simți acasă, fie că plouă, fie că ninge, fie că mori de frig sau te sufoci de căldură. Dar uneori, intrând în intimitate, îți se poate întâmpla — și posibilitatea acestei întâmplări este, în ultima stagiune, în creștere — să te simți înșelat. Nu mă refer numai la admiterea pe ecranul învățat cu capodoperele a unor filme vulgare-comerciale (cum a fost în ultimele luni seria **Hercule**), dar și a unor filme care se vor oneste, dar își demască mediocritatea de la prima secvență. A tinde să transformi repertoriul principalului cinematograf de artă în rezumat al filmelor (și așa modeste) din rețeaua comercială mi se pare un angajament greșit, care alungă tocmai categoriile de spectatori ideali și-i atrage în schimb pe cei ce n-au mai încăput în sălile de pe bulevard.

Un asemenea film — căruia n-ai ce să-l reproșezi în afara precarității artistice — este **Valetul de pică** (Yves Allégret, 1960). Sentimentul este că autorul a ținut neapărat să facă un film în Camargue și că nu l-a interesat mai mult. Ilustrativul și epicul se țin strins legate. Ilustrativul: ferma are acareturi arătoase, personajele apar îmbrăcate în costum de rodeo, sunt aprinse ierburile de pe cimp, au loc certuri în saloon și bătaii în noroi, alergări ale turmei de vite și cavalcade pedepșitoare ale hergheliei. Iar telul final, pe care-l presimțim după frecvența aluziilor, este **abrivada** din Vautert, un fel de scoatere în lume a taurilor, care sînt puși să fugă înnebuniți pe străduțele întortocheate ale satului. Epicul: plin de povești și detalii care par pe moment să aibă un rost, dar se dovedesc inutile. Doi foști camarazi, de război și de lovitură suspecte în Marsilia, se întîlnesc la fermă. Unul se căiește pentru trecutul său, celălalt este damnat, are viciul în sine, vrea să continue. Va sarge o bancă agricolă, profitînd de petardele din timpul abrivadei, visînd să se îmbogățească și să fugă în Brazilia. Amîndoi iubesc o aceeași fată, dar unul grav, în secret, pe cînd celălalt grăbit și fugos. Mai există un adolescent, fratele fetei, care înclină însă nu spre omul bun, ci spre aventurierul amăgitor, care-l atrage prin aerul lui misterios. Fata cîntă la chitară și s-ar vrea iubită de omul serios, dar acesta este timid și se rezervă pentru ocazii mai aezate. Totul se sfîrșește prin moarte și disoluție. Dar, nici acum măcar, nimic nu mișcă vreo fibră în spectator. Acesta se multumește să constate ce i se spune și să rămînă rece. Cu excepția noilor oaspeți ai Cinematocii, care se bucură să strige „Caft“ la pasajele mai belicoase, dar la ieșire se exprimă înverosimil și par chiar mai nemulțumiti decît cei ce prizaseră filmul critic și suferiseră în tăcere.

Florian Potra

Romulus Rusan

Radio t. v.

Emisiuni culturale

■ Așa după cum o revizuită nu e echivalentă cu suma articolelor cuprinse în paginile sale iar o editură nu e reducibilă la fișa bibliografică a aparițiilor dintr-o anumită perioadă, tot astfel radioprogramul literar nu înseamnă o simplă succesiune de transmisii. Linearitatea listelor este în aceste cazuri doar aparentă, importantă fiind concepția capabilă a ordona faptelor, a le da coerență, deci semnificație. Intocmirea unui plan editorial, a unui sumar, a unui program săptămînal sau lunar de emisiuni sînt inițiativele culturale complexe, a căror dinamică armonizează aspectele și cerințele specifice domeniului respectiv, echilibrează accentele, dînd relief nuanțelor. Din această perspectivă opțiunile realizatorilor și ale ascultătorilor se întîlnesc pe o lungime de undă comună. Urmărim, astfel, o ediție din **Permanențe și valori ale literaturii române**, din **Fonoteca de aur**, din **Momentul poetic** transmis în fiecare dimineață și seară și ansamblul ciclului din care ele fac parte, ea și ansamblul întregului

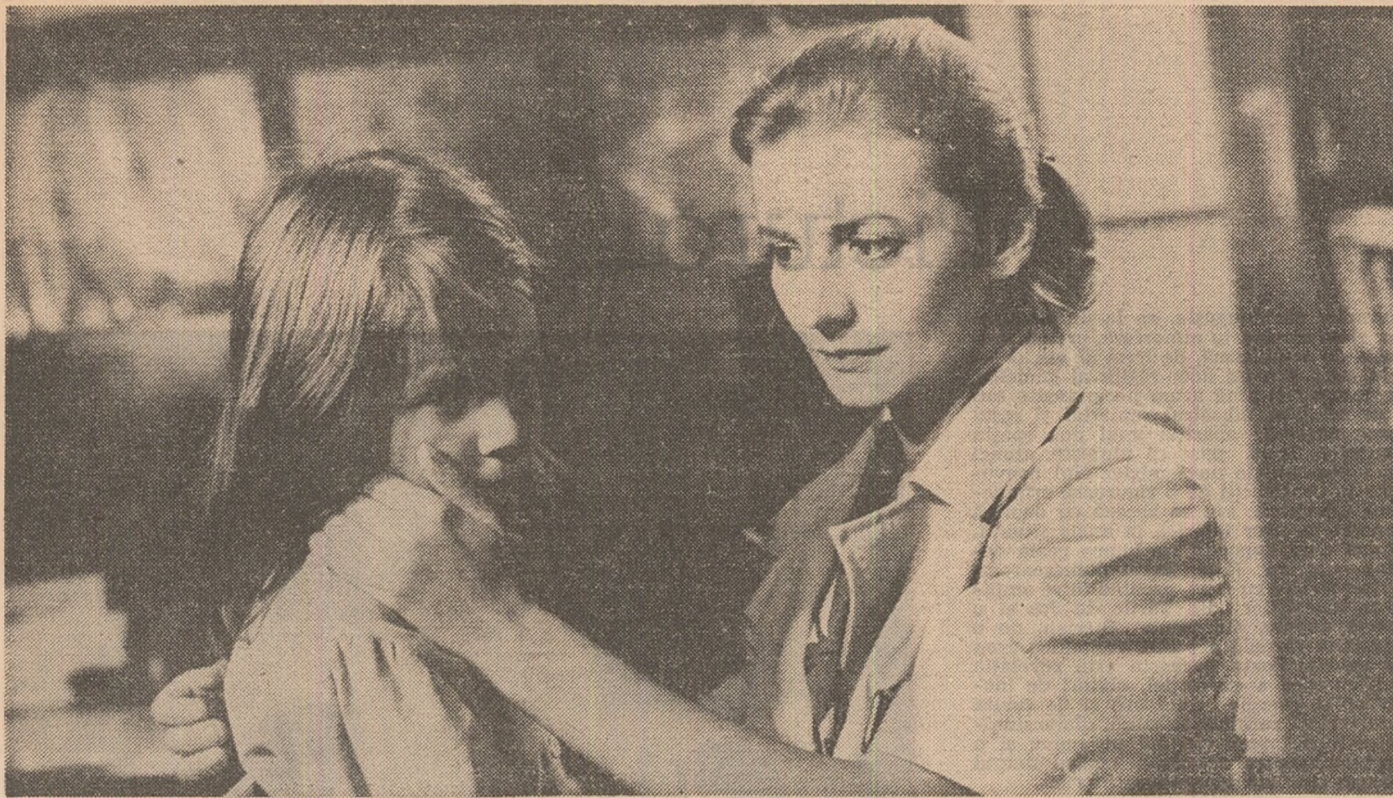
radioprogram literar, este actualizat, partea raportului devenind simbolul înalt calitativ al părților.

■ Harta emisiunilor literare este animată, așadar, de o sugestivă tensiune intelectuală și bucuria descoperirii ei nu este cu nimic mai mică decît cea trăită în liniștea sălilor de lectură. De aici și satisfacțiile și exigențele receptării radiofonice. Există o bună reprezentare a literaturii, mai cu seamă a poeziei și a teatrului, proza pătrunzînd mai rar (cu deosebire prin dramatizări) în studiourile de înregistrare. Exegeza de critică și istorie literară are și ea un loc bine definit. Și totuși ansamblul vieții literare, multiplele ei componente, tendințe, evenimente merită un spațiu de emisie încă mai generos.

■ În acest sens, experiența redacției muzicale este, din multe puncte de vedere, exemplară, căci zilnic se difuzează emisiuni care cercetează istoria și actualitatea tuturor genurilor și speciilor muzicale, se creionează portrete sau autoportrete de muziceni, retrospectiva

documentară stînd alături de eseu teoretic cel mai abstract, ascultătorilor punîndu-li-se la dispoziție date, comentarii, explicații terminologice de profil. De asemenea, multe dintre aceste emisiuni aduc în fața microfonului, în transmisiuni ample, pe cei mai de seamă compozitori și interpreți ale căror mărturii reprezintă adevărate documente de conștiință. Dacă adăugăm la acestea atenția acordată tinerilor aflați la porțile măiestriei, desele referiri la succese înregistrate în sălile de concert din întreaga țară, spectrul larg al problematicii sunse dezbaterii și mai ales adecvarea mijloacelor de expresie, diversitatea lor, evidențiem, în fond, tot atîtea sugestii pentru radioprogramul literar. Cum literatură și muzică sînt, dintre arte, cele mai la îndemîna transmiterii radiofonice, schimbul de experiență poate avea la bune rezultate, cu condiția, desigur, a păstrării diferențelor specifice, a linului particular de comunicare și limbaj.

Ioana Mălin

Pe ecrane un nou film românesc: Să-ți vorbesc despre mine, regia Mihai Constantinescu. În imagine: Ioana Crăciunescu

Literatură și scriituri filmice

ÎN partea cea mai viabilă a producției de filme din ultimii doi ani, Gulea vedește o opțiune pasionată, o aplecare spre o confruntare inflexibilă și combustie integrală în favoarea **Moromeților**, pe cînd adeziunea lui Daneliuc la **Moartea lui Iacob Onisia** — se dezvăluie oarecum încetă, nu indistul de convinsă și lăuntric stimulator. Cuminte, intrînd într-o calmă ordine a lucrurilor — coabitarea lui Mărgineanu cu **Arhanghelii** (și alte povestiri scurte ale) lui Agărbiceanu în **Flăcări pe comori**. Sint acestea — în ordinea apariției: **Moromeții**, **Iacob și Flăcări pe comori** — filmele de care aș vrea să mă ocup aici, dintr-un triplu punct de vedere: raportul cineastilor cu opera literară (**Bildungserlebnis**); raportul celorlora cu propria experiență „personală” (**Urerlebnis**, preluată și tradusă de Vianu prin experiență originară, înțeleasă de alți europeni ca experiență originală — de la Friedrich Gundolf, firește); raportul cineastilor cu arta lor, cu propria operă filmică.

În primele două cazuri, scenariile — respectiv, adaptările, reducățiile scrierilor literare — aparțin realizatorilor înșiși. Dar în timp ce Gulea își refuză, cu excepția finalului (împrumutat dintr-o altă mărturie a lui Preda), orice abatere sau ntruziune de invenție proprie în plasma **Moromeților**, Mircea Daneliuc se vede (sau se crede) nevoit să „umple” cu creativitate proprie, cantitativ modestă epicitate a povestirii bogzicne. Ambiația lui Gulea e de a strămuta coeziunea narativă a **Moromeților**-roman în **Moromeții**-film și într-adevăr, la nivelul fazei scrise se poate vorbi de o „ecranizare de fier” — din „șocul” lecturii și din obligatoria operație de „distrugere” a cărții, ca structură literară în vederea realcătuirii ei ca structură cinematografică, a rezultat un întreg audiovizual rotund și autofsuficient: tot ce e în film se află, punctual, în paginile lipărite (fără ca inversul să fie nici posibil și, bineînțeles, nici necesar). La Daneliuc, **Moartea lui Iacob Onisia** din **Oameni și cărbuni din Valea Jiului**, pare uitată cu excepția numelui eroului din titlu și a finalului tragic. Nu e uitat, însă, cituși de puțin, Bogza: aproape toate elementele umane, de viață, care populează grosul peliculei sînt împrumutate — în strict spirit „documentar” și „documentarist” — din **Țara de piatră**. **II Munții de aur**: realizatorul adoptă și asimilează filmic, fie simple sugestii, fie episoade întregi din **Roșia Montana**, **La Impărăție**, **Verheș și ciinele și Holongării**, ca să nu mai amintim de pregenerice, în care sînt dilatate într-un (**Schrei**) de amintire expresionistă exact nouă rînduri din finalul **tabletei Aur!** **Aur!** Astfel, fuga de „fidelitate” ortodoxă față de textul original — enunțată ca principiu de „poetică personală” — de către Daneliuc — e mult încetinită în filmul finit, unde pină la urmă invenția propriu-zisă e relativ redusă: Ilie Roși, delatorul schiop, și indeosebi **Veturia**, fiica holongăruului Trifan. Prin aceasta din urmă, Daneliuc își arată, cum se spune, gheara de leu: și-o arată, dar, inexplicabil, și-o retrage curînd, căci, dintr-o creatură oportun imaginată, care ar fi putut să reprezinte un ax al desfășurării evenimentelor, o „hîrtie de turnesol” a întregului univers al noii narațiuni, nu se alege decît amintirea unui izvor prea repede dispărut în nisipul irealității.

În aceste împrejurări, Gulea izbuteste să recupereze și să organizeze centripet masa trăsăturilor caracteriale, temperamentale, culturale ale „Moromeților”, și,

în primul rînd, ale „tatălui stăpin”, iar Daneliuc, neatent, își privează eroul de centralitate fie prin relieful dat relației speculare Iacob-Trifan, fie prin reducerea umanității acestui erou, dacă nu la o singură dimensiune, oricum la foarte puține, sărace indicii de cotidianitate banală, în pragul unei condiții — scontate? — de anti-erou. Cu efectul de a diminua anvergura finalului, ca analiză a mișcării sufletești, ca spectacol credibil al unei erori tragice. Interesant e că și dincolo, în **Flăcări pe comori** — al doilea „panogiric” al auralului — unde scenariul „adunat” de Ion Brad din lecturi compozite ale operei lui Agărbiceanu asigură o rotunjime trairică pe care celelalte ecranizări ale lui Mărgineanu nu o cunoscuseră, se înregistrează de asemenea o absență de rol protagonist, a cărui densitate se risipește între directorul Iosif Rodean, învățătorul Vasile Murășanu și ambiguul Mirza, „istoria” fiecăruia dintre aceștia ocupînd o „continuitate” narativă separată.

Nici un studios care acceptă clasificarea gundolfiană nu acordă sorți de izbîndă „experienței culturale” în afara contactului intim cu „experiența originară (sau originală)” invocată mereu și pe bună dreptate ca sursă esențială de cunoaștere, căci ce înseamnă pentru om — dincolo de ceea ce „moștenește”, — ceea ce „învață”, fără a „trăi”? E limpede, în această lumină, a experienței personale, socialmente trăite, că Stere Gulea e mai intim legat de universul satului, decît e legat Mircea Daneliuc de labirintul galeariilor din minele de cărbuni și de aur, căroră le amalgamează, — după opinia mea, arbitrar — civilizațiile și culturile, ba chiar și peisajul natural. De altfel, nici „geografia ideală” compusă de Mărgineanu nu pare a fi dintre cele mai omogene, atuncî cînd construiești din locuri și scenografii dispartate întregul imaginar. Că Stere Gulea se situează, prin cunoaștere, înăuntrul lumii Moromeților e dovedit de persistența articulată a unității de timbru și de accent (audiovizuale) care însoțesc compact întreg itinerarul aventurii pline de contraste a unei colectivități ieșite din reforma agrară a anului 1921.

În raportul cu propria artă, Stere Gulea se înfățișează net avantajat. Omologia eroului social-economic Ilie Moromete (țăranul clăcaș devenit cultivator direct prin improprietărire) cu eroul literar întii și apoi cu cel filmic e prezidată de o robustă istoricizare a fanteziei cineastului, care l-a condus și la o originală soluție de tehnică narativă a fluxului iconic și a ritmurilor: „...am procedat la o firească selecție a episoadelor, dar secvențele nu le-am lăsat să se desfășoare pină la capăt. Le-am întrerupt exact cînd ar fi trebuit să se dezlege misterul, să se dea soluția... Un fel de permanentă reluare și totodată un mers înainte. În felul acesta... s-a rezolvat și ritmul interior al filmului”. Un fel de „ritardando” vizînd opririle și întoarcerile la tema centrală, generatoare de stil, prin care cu astuție Gulea găsește posibilitatea să sugereze și ipostaza perfect plauzibilă a unui Moromete „cunctator”, ins care își amină prudent deciziile, care tergiversează metodic, într-o țesătură de replici ce ne amintește în ce măsură Marin Preda a asimilat lecția caragialeană din **Cum se înțeleg țărăni**, precum și că procesul din **Moromeții** e contradictoriu și totodată reprezentativ alit pentru forțele ce reprezintă momentul istorico-social dat, cit și pentru ansamblul acestui moment, nuanțînd în același timp cîteva portrete — în familia Moromete și dincolo de ea — de o auten-

tică palpitație umană. Comparativ, Daneliuc, efectuînd nete incizii în carnea povestirii sale folosește un fel de anestezie care „răcește” spectacolul, dar nu sub semnul „indiferenței”, al „neutralității” reporterului sau antropologului, ci sub acela al unei dificile comunicări cu grupul uman vizitat, cu filosofia și „bunul simț” ale acestuia, dar și cu reținerile sale zvicniri afective, aflate — și geografic — la mare distanță de „universul” autorului **Cursei**, **Probei de microfon**, **Croazierei**. Daneliuc a voit să fie aspru, „obiectiv” ca științele „exacte”, necruțător ca istoria, dar nu a ajuns, cred, decît la o anumită entropie „abstractiv-expressionistă”.

Din toate cele arătate relese, presupun, suficient argumentată, superioritatea estetică absolută a **Moromeților**, în a căror reconstrucție autorul cinematografic a făcut și încăpă aproape toată gama de tensiuni și impulsuri tipic moromețicne și a reușit, astfel, să nu lase la o parte nimic esențial din roman.

În sfîrșit, **Moromeții** vedește rafinamentul — conștient sau nu — de a fi (ca) un film din 1937 (adică din anul narațiunii ineseși), așa cum Fassbinder a realizat, cu explicită intenție, **Lili Marleen** ca pe un film UFA 1942. E vorba de o patină, de o aură menită să dea un plus de artisticitate filmului. Sint observații care confirmă nu numai „cinematografibilitatea” romanului lui Preda, ci și efectivă bogătie de „structuri literare ce tind spre structuri cinematografice” din proza noastră, cu vii momente de originalitate și specificitate.

POATE prea obișnuiți cu tot felul de clasificări, necesare metodologic dar nu totdeauna deplin operante, aflați în fața picturii pe care Margareta Sterian o expune la „Muzeul de Artă al R.S.R.„, foarte mulți dintre noi se pot simți deconcertați sau lipsiți de tradiționalele ancoră perceptivă. Și, fenomen paradoxal, aceasta în ciuda faptului că ne aflăm, cu toată certitudinea, în fața picturii. Este un mod de a exista și de a fi original, nu cu orice preț și nici cu deliberată strategie, al acestui original și inclassificabil creator de imagini picturale și literare. Punct în care se cuvine să operăm o disociere la care ne obligă realitatea iconică, anume aceea dintre pictura și literatura Margaretei Sterian, într-un fel amândouă la fel de bogate în mesaje și coduri secundare, la fel de libere față de norme, cutume sau stiluri, dar imposibil de suprapus, căci artista nu literaturizează universul vizual și nici nu articulează tablouri în suita scrisului poetic.

Dar la intersecția celor două vocații, în fond condiții asumate cu seninătate și cu un vitalism ce se transmite limbajului, se află mereu de veghe personalitatea unuia din martorii timpului nostru, un artist dintr-o categorie specială. Expoziția de acum subliniază revelația avută cîndva și care consta în descoperirea unui univers plastic de un mare și concentrat rafinament al poeziei conținute, cu deschideri neașteptate și incitante asupra celor mai diverse, uneori și contradictorii, realități concrete sau doar proiectate în arhipelagul vizual interior. Mijloacele picturale propriu-zise au și ele acea particularitate nepereche, nu în afara legilor inflexibile ale imaginii cu sens și valoare, ci doar alfel, ca un rezultat al osmozei dintre instinct, logică și cultura plastică. Este, pentru a circumscrie totuși aria demersului integral, stilul unei epoci, nu al culva anume, nici al unei tensiuni nominalizate, al anilor în care autoritatea semnelor dedus din realitatea concretă, a desenului liber ca o caligrafie aeriană, și credința în efectul afectiv al culorii se regăseau în ruptură polemică operată de exacerbară fantastului prin suprarealism. Or, la Margareta Sterian climatul ferucului, al basmului, al legendelor autohtone, al fantasticului de sorginte arhaică, este însăși lumea picturii, interferind prezențe concrete și imaginate, sigle heraldice și semne codificate. Totul, potrivit regulii recului în concret, existind într-un plan al existenței sau în cel al imaginației alimentate de aceasta, dar reformulându-se în parametrii unicității definitorii prin magia picturii. O magie care, în ultimii ani, capătă și mai pronunțat caracterul unei proiecții subiective, profund afectivă și lirică, prin recursul la pre-texte, sau suporturi ideatice, desprinse parcă din merlele repertoriului ale picturii renaștentiste sau manieriste. Conturul

formelor se alungește, ca la un El Greco, și se dizolvă în atmosferă, creînd senzația de ectoplasmă, de ireal și vis, culorile intră într-un nou regim al gamelor, cu intensități până acum necunoscute sau doar schițate, albastrul seniorial și roșul grav marcînd apariția unui nou spațiu expresiv. Totul pare că plutește, atunci cînd personajele unui mister sint convocate în construcții de o riguroasă arhitectură interioară, sau se așează cu deplină concretețe, ușor telurică în unele situații, atunci cînd impactul cu lumea reală devine autoritar. Este cazul numeroaselor naturi statice cu flori, oscilînd între amintirea măștrilor din Țările de Jos și o specie anume, Margareta Sterian, de o densitate carnală a pastei cromatice greu de egalat. Poate aceasta este revelația emblematică a expoziției, alături de inepuizabila energie creatoare și de ținuta intelectuală rafinată și sobră, dimensiunile picturii înseși, purtînd un nume și o personalitate cu rezonanță pentru timpul nostru, cele ale Margaretei Sterian.

LA „Căminul Artei“ (parter), Vasile Rotaru aduce indirect în discuție un fenomen caracteristic pentru pictura ultimilor ani, acela al preponderenței formulei figurative dominate de lirism și subtilitate cromatică. S-ar putea spune, și pe bună dreptate, că ne aflăm în fața unei permanente a plasticii românești, consolidată prin tradiția celor mai repute personalități, dar este cert că ne aflăm și în fața unei relansări în emoțional pe care o reclamă un climat cultural în întregul său. Vasile Rotaru aduce cu el o lecție de solidă și subtilă viziune expresivă, cea a respectului pentru formă, spațiu și atmosferă, în continuarea prelucrată a stilului pe care îl descoperă la primul său maestru, Schweizer-Cumpăna. Prin excelență picturală, imaginea poate aminti, doar datorită rigorii compoziționale și modulului de a propune unghiul maximei valori semnificative, de scenograful cu peste trei decenii de activitate în televiziune. Dar etalarea unui panou de o mare densitate plastică ne sugerează un fel de reciprocitate a situației, în sensul că viziunea scenică este pregnant și ineluctabil marcată de structura picturii, disimulată în fiecare detaliu, în alegerea planurilor elocvente și în culorile. Există aici, cu transferuri de reciprocitate, o întreagă știință a imaginii, un sens iconic foarte exact pentru fiecare piesă, de unde și sentimentul că ne aflăm în fața unui afectiv ce nu-și refuză doza de eufuziune, fără a se lăsa copleșit de ea și aplicîndu-i acea necesară cenzură a regulii structurale. Cînd este liric fără nici o reticență, Vasile Rotaru creează imagini că acelea ale unui vad la Mureș, a unor flori în ulciac andresciene, sau ale ierurilor fabuloase, de basm transilvan. Aici tușa de culoare se așterne voluptuos. În acorduri subtile, de mare rafinament, aducînd o lumină anume, mai curînd interioară, din lucruri și spațiu, lumea concretă devine proiecție nostalgică și pre-

MARGARETA STERIAN : Nuntă

text de reverie, ca în străzile vechiului Sibiu, și artistul se întâlnește firesc, pe nuanțate canale afective, cu sensibilitatea receptorului. Iar acesta descoperă buna pictură, de forță și lirism conținut, și un artist de o structură aparte.

TOT într-un orizont al lirismului provocat de contactul cu natura, de data aceasta propunînd o perspectivă globală mai pronunțată, cu implicarea elementului acvatic tutelar, se plasează și pictura lui Mihai Gheorghe-Coron, artist gălățean format în școala de culorile și sensibilitate a Iașului. Prezența sa la „Galeriile Municipaliului“ înseamnă un contact relevant cu publicul bucureștean, dar și un posibil argument al modulului în care acest tip de atitudine plastică, descins din tradiție, tinde să devină o realitate frecventă a expozițiilor curente. Artistul vede lumea cu un ochi mereu proaspăt, cu o anumită uimire nemimată, descoperînd un aer al locului ales pentru popasuri picturale, de unde și incontestabila sinceritate a expresiei și o forță emoțională conținută ce se instituie ca un posibil reper stilistic. Multe peisaje, la margine de apă sau în interiorul unui ținut ce stă implacabil sub semnul tutelar al Dunării, gru-

pări de case aduse la scara principiilor protectoare ale spațiului receptacul, o vegetație care nu cade în teluric dar nu refuză forța naturii primare, totul atent redactat, articulat și subliniat de culorile. Aici ne întâlnim cu temperatura emoțională proprie artistului și, într-un fel, definitivă pentru toposul ilustrat, în nuanțate și rafinat modulate game de brunuri și griuri colorate, cu accente care vin să rupă un continuu logic și cu un desen ce definește volume și planuri, ca un cloison, dătător de certitudine. Compunere concentrată, sugerează un focar ideatic special ales, dar extensia spațială se poate opera mental, căci alveola este cea cosmică, între cer, pămînt și ape, chiar dacă localizarea este fragil omenească. Un accent special aduc naturile statice, mai elaborate compozițional, într-un fel de riguroasă constructivistă, pulsînd totuși prin substanța lirică a motivului floral și prin calitatea carnală a texturii. Mihai Gheorghe-Coron vine ca o certitudine la această întâlnire cu publicul, pentru că știe să fie el însuși, pentru că nu se depărtează de linia tradiției fertile și nu face concesii pitorescului facil.

Virgil Mocanu

Muzica

„Madrigalul“ și Marin Constantin

CE cuvinte și ce calificative s-ar mai putea scrie despre una din cele mai fascinante personalități ale artei sonore ale acestor decenii, care, spre mindria noastră, aparține spiritualeității românești, și care este onoratul și distinctul maestru Marin Constantin?

Simt o reală inhibiție cînd aștern aceste rânduri, căci după miile de concerte care au umplut în atâtea țări ale lumii, cînd lui Marin Constantin i s-au atribuit omagiile exprimate în atribuțiile ca **magician, geniu, miracol românesc**, cînd mari personalități l-au elogiât (Leopold Stokovski, André Jolivet, Nadia Boulanger, Aram Hacıaturian, Yehudi Menuhin, Rolf Lieberman, Carlo Zecchi, Werner Egk, Pancio Vladigherov, Elisabeth Schwartzkopf, Nikita Magaloff, Marta Casals Istomin), cînd corala **Madrigal** este un model pentru toate ansamblurile românești și un unicat pentru audiența largă internațională, aceste rânduri nu vin decît să adauge un modest omagiu cu prilejul împlinirii a 25 de ani de cînd a luat ființă minunatul ansamblu.

Personalitatea lui Marin Constantin este de mulți ani cunoscută tuturor, ea îmbinînd multiple ipostaze de dirijor, compozitor, profesor universitar al Conservatorului Bucureștean, toate dublate de o interesantă viziune estetică și filosofică asupra fenomenului cultural în general (căci filosoful Marin Constantin, care s-a format în tinerețe la școala lui

Tudor Vianu, Mihail Ralea, Mircea Florian, Gheorghe Antonescu, își pune mereu probleme de esență, legate de interpretare, creație, existență).

Compozitor, Marin Constantin a creat în domeniul coral variate lucrări: madrigale, cîntece pentru voci egale și mixte pe teme patriotice, cîntece pentru elevi, prelucrări de folclor, precum și poeme corale ce vizează cele mai moderne tehnici de compoziție ale ultimelor decenii.

Am avut plăcerea să aud (și să văd) o creație recentă, intitulată **Heteros I** (un studiu coral — o numește autorul), în care este propusă o interesantă și minuțioasă pendulare între două stări contrastante: una realizată de intervalul acustic de cvintă (ce ne poate duce cu gîndul la armonia sferelor) și cealaltă de conglomerat cu totalul cromatic, ce cuprinde multiple mișcări polifone interioare. Desfacerea în evantai a vocilor și replierea lor la starea inițială se face prin alunecări lente de planuri, care prin amortizarea momentului de atac al sunetului demonstrează unitatea materialului de construcție (vocea umană).

La cei 25 de ani de la înființarea coralei **Madrigal** se cuvine să rememorăm ce semnifică acest miraculos „instrument“ inventat și construit cu mîgălă de Marin Constantin, care are un repertoriu copleșitor, de la muzicile Renașterii europene și cîntecele bizantine, la cele mai recente creații românești și universale, fiecare cîntec în limbile originale, înregistrate într-o cantitate ce reprezintă un tezaur discografic de o importanță deosebită.

Liniiile directoare ale formației sînt înaltul profesionalism și o ținută etică remarcabilă (realizate prin selecția riguroasă a fiecărui interpret), o mobilitate psiho-tehnică de excepție, o anume modalitate de emisie „non vibrato“, ce-i dă o anume noblete a comunicării (indiferent de genul abordat) și pe care presa inter-

națională a denumit-o „cantando como los angeles“, realizarea corespondentului vocal-simfonic, prin alchimizarea variatelor timbruri, pînă nu se mai percepe sursele sonore inițiale, aidoma principiilor orchestrale de mixare a nenumăratelor culori individuale ce dau rezultate sonore noi, fără a mai percepe uneori detaliul, dar sesizîndu-l dacă lipsește. De asemenea, constituirea într-un atelier pentru experimentarea și propulsarea celor mai noi creații românești și universale; căci **Madrigalul** abordează orice fel de partitură, cu orice fel de scriitură. Formația absolută, ca și cînd reluarea unei lucrări românești și de peste hotare dedicate special ei și dirijorului Marin Constantin.

O altă coordonată importantă ce întregeste înalta ținută etică este ipostaza dirijorului și compozitorului Marin Constantin aflat într-un permanent dialog cu creația contemporană românească și conștient total cu aceasta. Au existat și există dirijori, sau interpreți, care au creat diverse mode în muzica românească, realizîndu-și un repertoriu autohton prin solicitarea de lucrări colegilor compozitori. Dar modele au trecut, unii interpreți abandonînd ideea, sau rămînînd obsedați doar de a cînta ceva în primă audiere absolută, ca și cînd reluarea unei lucrări după unul sau mai mulți ani ar fi ceva perimat; în felul acesta, o cantitate impresionantă de muzică contemporană românească rămîne de fapt nepropulsată real în conștiința publicului.

Marin Constantin a știut ca, timp de 25 de ani, să-și adune un repertoriu contemporan național, să-l valorifice neîncetat, să-l protejeze cu grijă maximă și să-l propulseze ca nimeni altul. Căci, deși este mai ușor pentru un dirijor să-și asigure succesul la public cu lucrări clasice și din repertoriul universal, cel de care vorbim a obținut deseori ovații pe cele mai mari scene ale lumii cu creație exclusiv românească, de ultimă oră.

Astfel, în urmă cu cinci ani, am avut bucuria de a fi martora unui public vrăjît de corala **Madrigal** la Bienala de muzică contemporană de la Berlin, unde publicul

umplea pînă la refuz celebra Apollo-Saal a Operei germane și, în fața căruia ambasadorii artei sunetelor românești le-au prezentat cele mai recente creații autohtone (printre ele figura și lucrarea mea, balada **Soarele și Luna**, în primă audiere absolută).

S-ar mai putea scrie despre pasiunea și dăruirea, demne de toată admirația, cu care Marin Constantin cîntă cu a sa formație, într-un ritm inimaginabil cantitativ (sute de concerte pe an), de la scenele muzicale ale țării, la platforme industriale, de la lăcașe cu străvechi tradiții culturale, în fața minerilor din Valea Jiului, de la marile festivaluri ale lumii, pînă în incinta Organizației Națiunilor Unite de la New York, sau la spectacolele de gală ale asociației UNICEF de la Paris.

Această uimitoare activitate a fost încununată de premii: Una vita per l'arte David Michelangelo, Prix Union Grand-Duc Adolphe, Sagittario d'Oro, Preis der Deutsche Musikritik etc., precum și de invitația ca profesor la cursurile internaționale de dirijat coral din Italia, Luxemburg și Columbia (în Columbia, la Tolumbia, acordîndu-i-se și titlul de director onorific al Conservatorului de muzică). În această direcție pedagogică Marin Constantin a publicat și înregistrat, într-un serial discografic, „Arta Construcției și Interpretării Corale“, un important document de cunoaștere a acestor preocupări și a patentului **Madrigal**.

La împlinirea unui sfert de veac de cînd a luat ființă ilustra formație românească se mai pot scrie, desigur, încă multe elogii, dar nici un cuvînt nu poate acoperi faptul cultural de profunzime și de excepție pe care l-a clădit artistul Marin Constantin și care a smuls următoarea exclamație în presa internațională: „Dacă perfecțiunea aparține acestei lumi, pot afirma că ansamblul **Madrigal** este un viu exemplu.“ („La dernière heure“, Bruxelles, 1968).

Liana Alexandra

Spre un portret colocvial al lui Descartes

C U greu ar putea fi reprezentată evoluția gândirii cartesiene fără analiza celor trei forme de dialog practicate de Descartes: dialogul interior; dialogul epistolar (direct sau prin intermediari); conversația nemijlocită.

Implinirea a 350 de ani de la publicarea lucrării de importanță crucială pentru evoluția gândirii științifice, *Discours de la Méthode* constituie un bun prilej de discutare a semnificațiilor celor trei forme de dialog amintite, mai ales că urmele acestora sînt bogate și exacte. Practica diferitelor forme de dialog în evoluția gândirii cartesiene este conservată mai ales în următoarele tipuri de surse: opera gânditorului; dialogurile epistolare purtate intens mai mult de 20 de ani; conversațiile directe purtate de Descartes cum apar ele înregistrate în *Jurnalul Isaac Beekman* și mai ales în *Conversația cu Burman* („Reponses de René Descartes à certaines difficultés tirées de Méditations, des Principes de la Philosophie et du Discours de la Méthode. — Les recueils de sa propre écriture”). În aceste rânduri voi utiliza cu precizie ultimele surse, care ne schițează un portret conversațional al filosofului raționalist.

La sfîrșitul lui 1618 și prima parte a anului 1619, Descartes face o primă călătorie în Olanda, unde-l cunoaște pe Isaac Beekman, căruia îi produce o impresie deosebit de puternică, încît îl determină pe acesta să noteze amănunțit în *Jurnalul* său întîlnirile și conversațiile cu Descartes. După această „iesire socio-culturală” întregită de alte călătorii, urmează o perioadă de retragere și izolare aproape totală. Teritoriul conversațiilor cu ceilalți este părăsit aproape total pentru cel al dialogului interior. Ne aflăm la sfîrșitul anului 1619 și începutul anului 1620. Iată cum descrie Descartes această perioadă trăită în Germania: „Negăsind nici o conversație care să mă distragă și neavînd de altfel din fericeire nici o grijă și nici pasiuni care să mă tulbure, rămîneau toată ziua închis singur în camera încălzită, unde dispuneam de întreg timpul pentru a mă întîlni cu gîndurile mele” (*Discours*, în *Oeuvres et Lettres*, ediție îngrijită de A. Bridoux, Gallimard 1953, p. 132). În această perioadă, mai exact la 10 noiembrie 1619, Descartes are acel vis celebru în trei faze, în urma căruia i se clarifică mai multe probleme ce-l preocupau („cum *mirabilis scientiae fundamenta reperirem*”, vis în care a avut revelația unei științe admirabile). Dar, după această perioadă, urmînd ani de zile metoda pe care a conceput-o în izolare, Descartes considera în *Discours* (publicat în 1637) că „sușita în obținerea adevărului ar fi mai deplină „conversînd cu oamenii decît rămînd tot timpul închis în camera („dans un poêle”) în care a avut toate aceste gînduri” (p. 145). Este interesant că Descartes publică lucrarea în care se găseau aceste rînduri numai după ce Mersenne i-a „forțat mina” publicîndu-i fragmente din scrisorile sale fără a-l numi însă. Mersenne îl îndemna mereu pe Descartes să-și publice lucrările, dar acesta prefera să-și expună ideile mai curînd în scrisori decît în cărți. Alternanța între starea de izolare activă, generatoare de idei, și starea de exprimare și susținere publică a acestora nu depinde doar de factori personali. Pragurile de saturare care fac necesară trecerea dintr-o stare în alta nu depind doar de factori interni și specifici, ci și de factori contextuali. Să ne gîndim la faptul că în 1633 a avut loc condamnarea lui Galilei, iar unele din studiile lui Descartes includeau și problemele care au dus la condamnarea lui Galilei. Descartes s-a reținut de la publicarea lucrărilor sale și de la confruntarea publică a ideilor sale. Nu din teamă. El trăia pe atunci în Olanda, care-i oferea în mediul hughenot un climat tolerant față de ideile sale, ci datorită scepticismului său în raport cu posibilitatea ca ideile sale să fie exact înțelese și corect interpretate.

Nevoia de dialog nu era recunoscută de Descartes doar la nivel principal, ci și prin practicarea diferitelor forme de dialog. Descartes a practicat dialogul atît în lucrările sale publicate, decît în raport cu ideile sale deja elaborate (a se vedea suita de Obiecții și Răspunsuri care întregesc *Meditațiile*), cit și în raport cu ideile aflate în plin proces de elaborare. Forma cea mai frecvent utilizată de Descartes pare a fi cea a dialogului epistolar care, din fericeire, a fost aproape în întregime reconstituit în ordine cronologică de Ch. Adam și P. Tannery (*Correspondance* vol. I—V, publicate în 1897, 1898, 1899, 1901, 1903). Corespondența emisă și primită de Descartes se poate ierarhiza, după conținut și dimensiuni, de la simple „biletete” care cuprind scurte anunțuri și formule de mulțumire, pînă la scrisori de aproximativ 30 de pagini (mărimă convențională) pline de demonstrații și desene care sînt în fapt studii comunicate epistolar, uneori încadrate, alteori nu. În formule epistolare. În acest proces alternanța stărilor, perioadelor de retragere,

de izolare activă cu cele de comunicare publică este, în fiecare caz, marcată de o altă alternanță, și anume cea între starea de căutare și elaborare a întrebărilor și starea de căutare și elaborare a răspunsurilor. Această alternanță este esențială pentru evoluția proceselor de cunoaștere și creație. La nivel interuman, această alternanță implică și o schimbare a rolurilor de „persoană care întreabă” și „persoană care răspunde”. Complexul Oracol-Sfinx, ale cărui tensiuni sînt paradigmatic exprimate în destinul lui Oedip, are ca nucleu tocmai cuplul întrebare-răspuns, cuplu de forțe ce implică și reversibilitatea rolurilor amintite.

Este interesant de notat modul în care se raportează Descartes la întrebările pe care i le adresează diferiți corespondenți chiar asupra lucrării *Discours de la Méthode*. Iată atitudinea lui Descartes față de obiecțiile raționale, sau cel puțin rațional prezentate, pe care le-a suscitât lucrarea sa: „Vă sînt deosebit obligat — îi scrie el în martie 1637 lui Mersenne, în preajma publicării lucrării *Discours* — pentru obiecțiile pe care mi le scrieți și vă rog insistențios de a continua să-mi comunicați toate interpretările dumneavoastră și aceasta în cea mai dezavantajoasă manieră posibilă pentru mine: ar fi cea mai mare plăcere pe care ați putea să mi-o faceți; căci eu n-am deloc obiceiul să mă plîng în timp ce mi se pânsează rînilor și cei care-mi vor face favoarea de a mă instrui și care mă vor învăța cite ceva mă vor găsi întoldeauna foarte ascultător” (Adam, vol. I, p. 349). Descartes răspunde cu acest prilej la o obiecție care se referea chiar la titlul lucrării citate, făcînd o mărturisire deosebit de semnificativă atunci cînd refuză titlul de „tratată”, căci pentru el „discours” este identic cu „Preface” sau „Avis touchant la Méthode”, avînd astfel posibilitatea de a „arăta că eu n-am intenția de a învăța pe alții această temă, ci pur și simplu de a vorbi despre ea”. Nu trebuie însă uitată și atitudinea complementară, Descartes pronunțîndu-se foarte tranșant față de cei care emiteau obiecții fără să înțeleagă problema la care se refereau.

ANGAJAREA lui Descartes într-un dialog era în principal determinată de capacitatea de argumentare a partenerului. El răspundea tuturor obiecțiilor raționale, indiferent cine era persoana care le formula. Filosoful primește, printr-un intermediar rămas neidentificat, o scrisoare plină de obiecții de la emitentul S. P. (rămas și el neidentificat), care se autodefineste ca „o persoană care dorește mai mult să învețe decît să contrazică” (februarie 1638). Printre numeroasele obiecții formulate de S. P., una se referă chiar la principiul „gîndesc, deci exist”. La cele aproximativ 5 pagini de observații critice formulate de S. P. (după toate probabilitățile un necunoscut pentru Descartes pînă în acel moment) filosoful raționalist îi răspunde punct cu punct într-o scrisoare de aproape 13 pagini (mărimă convențională).

Descartes era deosebit de prompt la observațiile care-i semnalau antecedente teoretice ale operei sale, dezvoltate de alți autori, dar încă necunoscute lui. Răspunsul său referitor la „rădăcinile” augustinene ale principiului „dubito, ergo cogito, ergo sum” pe care-l adresează unui necunoscut care i-a semnalat această înrudire este clarificator. În acest răspuns dat la trei ani după publicarea lucrării *Discours de la Méthode*, Descartes recunoaște că nu a citit lucrarea lui Sf. Augustin (*De Civitatei Dei*) și începe imediat s-o studieze la o bibliotecă publică, ca urmare a sugestiei necunoscutului, căruia îi mulțumește pentru scrisoarea. Ni se dezvăluie astfel nu numai o trăsătură a reactivității lui Descartes în raport cu diferitele mesaje și forme ale dialogului epistolar, ci însăși una din funcțiile culturale esențiale ale acestui tip de dialog.

Există situații în care dialogul epistolar este activat datorită unor conversații în care s-au putut angaja corespondenții. Relevanța conversației nu numai ca „exercițiu al imaginației” (scrisoare către Elisabeth, 28 iunie 1643, vol. III), sau pentru clarificarea unor probleme (corespondența cu Fermat) ci și pentru constituirea unei imagini valide asupra structurii spirituale a celui al cărui este remarcată explicit de Descartes în una din scrisorile sale către Huygens, cu care a avut posibilitatea să converseze trei dimineți succesive, așa cum afirmă filosoful într-o scrisoare din ianuarie 1637 către Huygens. După acest interludiu conversațional dialogul epistolar al celor doi se adîncește vizibil. Cu alte cuvînte, o corespondență a perioadei post-conversaționale ar arăta diferit decît o corespondență a perioadei pre-conversaționale între cei doi.

Dar cum se manifesta Descartes într-o conversație? Cel care ne-a lăsat un portret conversațional al filosofului raționalist, chiar dacă imaginea este implicită, a fost Burman, un tînr student în teo-

logie care la vîrsta de 20 de ani întîlnește, în ziua de 16 aprilie 1648, o îndelungată conversație cu Descartes asupra principalelor sale lucrări filosofice. Scrupulosul tînr a transcris pînă în ziua de 20 aprilie 1648 toate notițele, atent luate în timpul conversației, pentru care s-a pregătit, studiînd lucrările discutate. Nu s-a bazat doar pe memoria sa și nici nu s-a lăsat furat de alte treburi. Și ce bine a făcut! Această convorbire este considerată de Bridoux un „document de o valoare excepțională” pentru că ea ne oferă avantajul de a avea nu numai scrisul ci și cuvîntul lui Descartes. Cuvîntul, continuă Bridoux, ne „relevă sursele vii ale ideii, sentimentele care o încălzesc” (p. 1351). În unele momente ale conversației Descartes este circumspect și refuză să se angajeze. Avea și motive. Interlocutorul său era fiul unor teologi și el însuși student în teologie. Or, în 1648 Descartes, maturizat în solitudine, în retragerea sa de la Egmond unde l-a primit pe Burman „era mai mult ca niciodată în gardă față de teologi, temîndu-se de controversele lor atît de prejudiciabile oamenilor” (Bridoux, p. 1352).

IMPORTANȚA acordată de Descartes conversației poate fi derivată și din alte idei și atitudini ale filosofului. Vorbirea, de exemplu, este pentru Descartes esențială în evoluția limbilor: „limbile — spune el — se compun mai curînd vorbind decît scriînd”. Tot ca expresie, dar de ordin implicit, a importanței pe care Descartes o acordă conversației poate fi privită și disproporția relativă între amînarea lui Frans Hals și promptitudinea cu care l-a primit pe Burman. Fără a diminua cu nimic valoarea estetică, socio-cognitivă și afectivă a portretului, credem că atitudinea lui Descartes este sugestivă pentru compararea relevanței relative a „portretelor specifice” cu cea a „portretelor nespecifice”. Problema ce depășește intenția acestui articol.

Ce rezultă din convorbirea lui Descartes cu Burman? Care sînt trăsăturile portretului conversațional care ni se oferă pe această cale? Care sînt caracteristicile complexului Pythia-Sfinx predominant în această conversație? În primul rînd acceptarea necondiționată de către Cartesius (așa cum prefera gînditorul să-și scrie numele) de a fi întebat asupra gîndurilor, ideilor sale pe care le-a exprimat public. Astfel se afirmă implicit și se respectă în plan conversațional axioma că orice răspuns elaborat poate constitui un punct de plecare spre alte întrebări. Permisivitatea, caracterul deschis al acestei atitudini epistemice fundamentale se dovedește și prin aceea că întrebările, în marea lor majoritate, aveau forma unor obiecții. Obiecțiile puneau sub semnul incertitudinii validitatea unor idei importante în discursul cartesian. Între altele se discută din nou principiul „je pense, donc je suis”. În răspunsul său Descartes accentuează rolul experienței personale în dobîndirea acestei cunoașteri. Drumul spre acest adevăr este profund personalizat: „am experiența în mine insumi” spune Descartes (p. 1357).

Acceptînd să fie întebat, filosoful se angajează într-un proces de nuanțare a răspunsurilor sale anterioare. Admiterea rolului de persoană întebată se asociază în convorbirea cu Burman cu o atitudine selectivă față de structura cognitivă a întrebărilor și argumentelor celui al cărui este. Față de acele argumente ale partenerului pe care le consideră raționale, Descartes nu este doar receptiv ci și dispus să le dezvolte el însuși în timpul conversației. În acest sens distincția dintre a gîndi și a fi conștient este pilduitoare. Gînditorul francez consideră că „a fi conștient înseamnă a reflecta asupra propriei gîndiri”, dar acest proces nu exclude posibilitatea ca noi să gîndim la mai multe lucruri în același timp. Ideea nu este foarte depărtată de ceea ce în psihologia cognitivă contemporană se numește funcționarea simultană la nivelul personalității a unor programe relativ autonome (Toda, Young). Dar, în momentul în care partenerul susține afirmații, chiar și în formă interrogativă, care nu i se par a fi argumentate Descartes se vede obligat să facă explicite pozițiile cuprinse în astfel de întrebări și își avertizează partenerul asupra caracterului riscant al acestor afirmații. Cînd Burman întebă despre anumite „idei înăscute” și de modul în care conținutul similar ar putea exista la copil, răspunsul este pedagogic: „A afirma acest lucru ar fi temerar, căci noi nu avem argumente valabile pentru acest subiect” (p. 1360). Pe această cale filosoful își avertizează colegial partenerul asupra erorilor pe care le implică unele întrebări formulate de către acesta. Cînd partenerul emite întrebări nevalide și constrîngătoare, filosoful utilizează contra-întrebarea (p. 1377). **Contra-întrebarea**, răspunsul la o întrebare printr-o altă întrebare, nu este doar o formă de rezolvare a tensiunii specifice complexului

Descartes — portret de Lievens (1643)

Pythia-Sfinx prin evitare, prin fagă. Deci o pseudo-rezolvare a întrebării. **Contra-întrebarea** este și o formă de apărare activă față de întebări, cel puțin neclare, prin solicitarea unor noi elemente de la partener, dar și prin obligarea acestuia de a se plasa în rolul de persoană întebată. Partenerul care s-a obișnuit doar să întebare, care a devenit doar sfinx este el însuși întebăat. **Contra-întrebarea** este o invitație la schimbarea rolurilor.

În situațiile în care partenerul încearcă să deplaseze conversația într-un univers de discurs vag, fapt ce poate schimba atît sensul întrebărilor cit și pe cel al răspunsurilor, Descartes reamintește cadrul de referință în care se realizează schimbul de întebări și răspunsuri:

„ — Obiecție (Burman): Dar, de altfel, neantul ar trebui să presupună ființa?”

— Răspuns (Descartes): **Vedeți, în metafizică** neantul este înțeles pornind de la ființă” (s.n. p. 1365).

A transfera întrebările, chiar și pe cele mai nevinovate dintr-un cadru precizat în altul vag poate declanșa tensiuni extraordinare sau anula importante tensiuni creatoare. Atunci cînd Burman îl obligă prin întebarea sa să treacă din domeniul filosofic în altul, de această dată precis determinat — și anume cel teologic — Descartes se pronunță explicit asupra specializării competențelor și asupra scopurilor demersului său. Întebat fiind de ce nu putem să ne pronunțăm asupra unor „lucruri supranaturale” filosoful răspunde: „Aceasta trebuie s-o lăsăm teologilor: este suficient ca un filosof să considere omul așa cum se manifestă el liber în ordinea naturală: eu am scris filosofia mea în așa fel ca ea să poată fi primită pretulindeni, chiar și la turci, fără a ofensa pe nimeni” (p. 1373).

La acele întebări care-l ademeneau în domenii nestăpînite, Descartes s-a opus nefăcîndu-se complice la procesul de iradiere a prestigiului dintr-o zonă care aparține competenței sale într-o zonă care nu aparține competenței sale. Astfel dinamica normală a tensiunii întebare-răspuns nu este alterată prin plasarea discursului într-un context ambiguu.

În probleme încă nedecidabile, cînd alegerile sînt ghidate mai mult de preferințe decît de argumente valabile, Descartes nu renunță la libertatea sa de alege, dar nici n-o restrînge pe-a celorlalți („sînt liberi să vadă astfel”, spune el). Elaborarea propriului răspuns, a propriei alegeri sub semnul incertitudinii nu înseamnă admiterea altor răspunsuri atita vreme cit acestea nu sînt dovedite ca fiind certe sau, cel puțin, ca fiind probabile.

Filosoful raționalist nu refuză întebările care au ca obiect elementele și sursele extra-cognitive ale demersului său, întebări referitoare la atitudinile însoțitoare ale discursului logic. Acceptînd astfel de întebări Descartes a făcut o serie de mărturisiri revelatoare pentru modul în care el își reprezenta așteptările diversilor cititori posibili începînd cu spiritele dubitative de bună credință și terminînd cu acuzatorii de profesie care se acroșau nu numai de ceea ce a spus și cum a spus filosoful, dar și de ceea ce nu a spus. Astfel, la o întebare referitoare la preocupările sale de morală, Descartes a făcut următoarea mărturisire: „Autorul nu scrie de bună voie lucruri morale; dar el a fost obligat să scrie aceste reguli (maximele sale morale, n.n.), din cauza pedagogilor și celor asemănători lor, pentru că, altfel, aceștia ar spune că autorul este fără religie și fără credință și că el vrea să răstoarne religia și credința prin metodele sale” (p. 1400).

PORTRETUL conversațional al lui Descartes nu poate fi redus la cele cîteva trăsături pe care le-am discutat. Dar aceste trăsături ne arată moduri semnificative de rezolvare a unor tensiuni esențiale ale complexului Pythia-Sfinx, alit la nivel individual cit și la nivel interuman. Convorbirile lui Descartes cu Burman demonstrează că prezența gînditoare și onestă a celui al cărui este chiar și atunci cînd partenerii aflați în conversație aparțin unor orientări diferite cel puțin din punct de vedere cognitiv, constituie un bun prilej de explicare a propriilor gînduri.

Într-o perioadă istorică în care mulți autori își scriau lucrările sub formă de dialog între personaje din care numai unul era real, celelalte fiind doar parteneri imaginați, Descartes a îmbogățit toate formele principale de dialog, pe care le-a practicat tocmai în confruntare cu personaje reale.

Cătălin Mamali

Istoria ca ficțiune

RETRAIRE documentată a istoriei, lucrarea lui Galeano*) este cartea memoriei exilate, care prin măturile își recucerește dreptul de a se reintoarce, de a-și regăsi în patria conștiinței obirșiile și semnificațiile. Trilogia lui Galeano este concepută ca imaginea unei lupte continue de ingenunchere și exploatare, de exterminare de către istorie (Lumea Veche) a mitului indian (vol. I, *Obirșiile*), de convertire a istoriei într-o mitologie a crimei și violenței (vol. II, *Chipuri și măști*) și de instaurare a mitului politic al puterii unice (vol. III, *Secolul vântului*). Unitatea lucrării constă în circularitatea acestei „istorii oculte” a Americii, în drumul pe care prin morțile și nașterile sale succesive l-a parcurs continentul de la mituri până la anti-mitul modern. America *Obirșiilor* este America miturilor indiene care nu cer înțelese, ci justifică fantastic existentul. Acestor Prime glasuri, Vechea Lume le opune rațiunea armelor, rațiunea istoriei care instituie miturile moderne, efemere, strict delimitate cronologic; mitul descoperitorului (Columb) și al cuceritorului (Cortés) și pe cel care prin atemporalitatea sa le depășește pe toate, al inventatorului: Leonardo da Vinci. Prin Leonardo, America este „inventată” ca parte independentă a lumii, invenție care, nici până azi, nu a devenit realitate: S-ar putea spune că într-un anumit sens, întreaga scriere nu este altceva decât o istorie a ficțiunii acestei independențe a Americii, schițate de Leonardo da Vinci în harta sa de la 1500.

Explorarea Americii este simultană cuceririi ei, iar luarea în stăpânire a pământului înseamnă dezmoștenirea și sclavizarea indianului. Spaniolii aduc în America cele mai variate forme de subordonare a omului și mai ales interdicția vieții spirituale proprii, a cintecelor și a dansului, a idolilor și a documentelor. Forma cea mai atroce a supunerii o constituie însă Inchiziția, care neutralizează memoria (documentele) și conștiința de sine a indianului (zeii și reprezentările lor), legile ancestrale și tradițiile din timpuri imemorabile. În America, soldații și preoții impun cu spada și rugul climatul terorii. Ajunși conquistadori, aventurierii, izgoniți sau autoexilați din Lumea Veche, devin „intemeietorii” istoriei Lumii Noi (Pizarro, Balboa, Cortés), în timp ce clericii, în numele unei credințe, al unei civilizații și morale „omenești”, distrug o credință, o civilizație și umanul însuși. Ilustrând teroarea și oroarea, Galeano aduce în dezbateră sensul și efectele evenimentialității, dreptul omului de a condamna.

Conștiința indiană își creează însă un alt suport, o altă viață, o altă mitologie, înscrisă pe coordonatele memoriei colective. Galeano propune deci, pe direcția reprezentată de Garcia Márquez, accepția de atemporal a mitului, de contrast față de temporal-cronologicul istoriei europene, de colectiv și general, în opoziție cu Vargas Llosa, la care, în romanul *El habbador*, mitul înseamnă colectiv și individual, continuu în discontinuitate, timp subiectiv al istoriei și timp subiectiv al eului.

Dincolo de aparențe — apărute cu strășnicie —, istoria cotropitorilor este o imensă farsă organizată în Europa în jurul regelui arierat (Filip al III-lea sau Carlos al II-lea), iar în America în jurul vinătorii de oameni, ambele „justificate legal”. O farsă trăită însă ca o tragedie de către indigeni, scoși din timpul istoriei lor și din spațiul lor cotidian. În cartea lui Galeano, turburătoare nu este în primul rând metafora care incheie fiecare secvență a cărții, ci partea narativă propriu-zisă, care dezvăluie pe baze documentare soarta omului simplu, a anonimului — cu mii de nume reale! —, a cărui existență apare ca o luptă continuă până la moarte, ca o moarte continuă în lupta pentru Viață. În viziunea lui Galeano, istoria ca farsă nu înseamnă numai contrastul între aparență și esență sau complementaritatea evenimentelor (războaiele lui Carol Quintul și războiul de cucerire a Americii, Inchiziția în Spania și Inchiziția în America), ci mai ales modul în care istoria înghite oamenii unui moment, pentru a deschide

drum altora. Soldații, cuceritorii adevărați, sint cucerii de forța banului, de negustori, care imprimă existenței ritmul, moravurile și confortul vieții epocii, fără a-și asuma cu aceeași acuitate evenimentul. Istoria este astfel o succesiune a oamenilor care și-o asumă sau care sint asumați/asimilați de ea. După Galeano, istoria Americii evoluează ca o amplă dezbateră asupra condiției umane și a raporturilor sale cu timpul și puterea.

AL doilea volum al trilogiei, *Chipuri și măști*, subliniază chiar prin titlu existența aversului (american) și a reversului (european) al evenimentelor; trăirea autentică, sub propriile „chipuri” și ascunderea intereselor dincolo de „măști”. Din perspectiva istoriei „oficioase”, America Latină a secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea apare drept continentul care nu acceptă opțiunea, înăbușă orice alternativă democratică proprie, orice încercare de progres, împotrivind în schimb din Nord miturile societății de consum, grefate însă pe fondul anacronic al sclaviei. Importatoare de mituri, America furnizează la rindu-i Europei materii prime și „mituri” proprii: carloful și curara. În veacul Enciclopediei și al războiului nord-american de independență, în timpul campaniilor napoleoniene, continentul sud-american — marcat de sclavie — găsește în sine viçoarea și frenezia revoltei, își structurează un ritm interior propriu care îl sincronizează — paradoxal — cu dinamica timpului concret istoric. Revoluția devine starea de spirit a continentului, reflex al aspirației spre libertate și unitate americană.

Secolul al XX-lea, *Secolul vântului*, ilustrează contemporaneitatea unui continent multinațional, dar cu o limbă dominantă, cu o cultură și conștiință unitare. „Vântul” de nebunie este — din perspectiva lui Galeano — lipsa de sens, evoluția istoriei de la farsă la absurd. Istoria continentului intemeiată prin violență, cu acumulări după dinamica jocurilor puterii, se deschide în infinit asupra convulsiilor care zguduie America. Secolul actual concentrează toate formele de agresiune cunoscute de istorie: negarea dreptului de a fi (al indienilor de pe terenurile petrolifere din Columbia), anihilarea libertății și demnității umane (sclavia legiferată în numele civilizației și libertății, în Paraguay; subordonarea femeilor și negarea drepturilor lor politico-sociale, în Venezuela; afirmarea inferiorității biologice a metișilor, în Bolivia), „instituționalizarea” războiului (civil, mondial, al fotbalului sau al insulelor Malvine), manipularea conștiinței (prin proclamarea de drepturi inutile sau încălcate în chiar momentul afirmării lor, în Mexic, ori prin anticomunismul exacerb, de la declarație la manifestarea concretă, în Chile).

Mai mult decât oricând până acum, pare a sublinia Galeano, istoria continentului se suprapune pe istoria lumii. America Latină a secolului al XX-lea nu mai este un simplu reflex, ci reflectă ea însăși marile seisme ale lumii contemporane. Ca și existența însăși, „mitologia” epocii contemporane se structurează dual. Cele două fețe ale lui Ianus se orientează spre valoare și adevăr sau spre negarea prin metarealitate. Metafora existenței americane în secolul absolutei instabilități și al incertitudinii, al „vântului” de rațiune și nebunie, de supremă înălțare și decădere umană, o reprezintă viața reînăscută prin fiecare dintre cele douăsprezece morți ale lui Miguel Mármol, „meșter albit în meseria nașterii neîncetate”. Existența aceasta simbolică reunește în sine cele două eterne aspirații definitive ale Americii Latine: democrația, care se naște și moare odată cu Zapata, Sandino, Perón, Guevara și trăiește prin cultura care renaște și dăinuie prin Rivera, Orozco, Siqueiros, prin Neruda, Garcia Márquez, Borges, Carpentier și Cortázar.

Memoria focului se revelează a fi o istorie a Istoriei înseși, în care continentul constituie subiectul simbolic al meditației asupra sensurilor sau lipsei de sens a existenței, asupra adevărului și imposibilității. Cartea ilustrează, prin sarabanda neîncetată a ororii și a violenței, măreția condiției umane, capabilă să le domine; increderea în forța ei de a depăși răul, uritul și falsul și de a realiza aici, pe pământ, mitul etern al frumuseții și iubirii: „să danseze” și „să fie dansată” de un ritm al istoriei, al Istoriei pe care o merită. „Copacul vieții știe că, orice s-ar întâmpla, muzica fierbinte care se rotește în jurul lui nu va înceta niciodată. Oricif ar fi de nemiloasă moartea, oricif de mult singe ar curge, bărbaiții și femeile vor fi dansați de muzică atita vreme cit vor fi respirați de aer și arați și iubiți de pământ”.

Sarcina asumată de Editura Politică de a oferi cititorului român această carte, la scurtă vreme după lansarea sa în librăriile din lumea hispanică, merită a fi subliniată ca un eveniment deosebit. Cit despre traducător, *Memoria focului* și-a găsit în Alexandru Ciolan poate cel mai fidel apărător. Tradus cu migală și competență, acest text constituie una dintre cele mai interesante tălmăcirii din spaniolă.

Coman Lupu

Diana Der Hovanesian

■ Diana Der Hovanesian, care a fost salutată, la primul ei volum de versuri, Cum să-ți alegi trecutul, ca „un talent rar și enorm”, de către William Saroyan, este, azi, unanim recunoscută, în Statele Unite, drept una dintre vocile cele mai pregnante și mai originale ale liricii moderne americane.

Publică în cele mai importante reviste literare. A dobândit câteva prestigioase premii pentru poezie și este președinta lui „New England Poetry Club”. Principala traducătoare a uricii armene, a scos, împreună cu Marzbed Margossian, o Antologie a Poeziei Armene, foarte bine apreciată de critica americană. E cunoscută în Europa, unde poezia ei a fost tălmăcită în șapte limbi.

Poemele reunite aici fac parte din recentul volum About Time — Despre Timp (Ashod Press, New York).

Călare

Căruța stătea în drum, în fața fermei mătușii mele. Aveam cinci ani. Cum, necum, m-am cățarat pe bancă, îndărătul a doi cai și am apucat hăturile și am strigat „Diii !”, așa cum am auzit că se strigă. Și am pornit-o în goană, cai, căruța și copil, hohotind de fericire, într-un lan de fin. Au luat-o cu toții la fugă, pe urmele noastre, tipind : „Hooo !”. Cineva a sărit sus, să înșface hăturile. Dar nimeni nu m-a cîrpit. Erau cu toții prea zgudușiți, speriați că aș fi putut cădea între scinduri și roți, necrezind că aș putea scăpa teafără. Două săptămîni mai tîrziu, la ferma din vecinătate, cu Marion Brooks, l-am văzut pe fratele ei trecînd, pe cînd ducea murgul cel mare la adăpat. S-a oprit, m-a săltat în sus și m-a așezat pe calul neînșeuat. „Așa. Călărește, dacă-ți place să călărești”. Arthur Brooks. Trebuie să fi avut cincisprezece ani. Deși eu îl socoteam bărbat în toată firea. O bună parte a jumătății de veac a trecut. Cea mai mare parte a tuturor vieților noastre. Toți colegii noștri au crescut și s-au dus la război. Și unii s-au întors la vieți pustiite. Dar ceasul acela rămîne. „Ia priviți-o. Priviți puștanca de la oraș. Parcă s-ar fi născut pe cal, așa călărește”. Simt cum miroase pielea aceluia murg falnic, atît de înalt, lingă fîntînă, în toiul zilei de soare, numai soare.

Coase

Bunica în camera ei de cusut este un petec auriu de soare, călărește pedala mașinii, o bicicletă, pe fișile înguste ale memoriei, străpunge, împinge acul înăuntru și în afara trecutului, acul trecut ce s-ar deșira fără urmă, de n-ar fi ea.

Dragostea la universitatea noastră

„Realitatea se ocupă de funcțiile traiecului alimentar și de creșterea pielitelor de la unghii, dar dragostea îi aparține lui Platon”. Nu era asta în cursul de artă, numărul 102, al profesorului Bailey ? Apăsa pe un buton și se lumina un perete cu Botticelli. „Despre asta e vorba în dragoste : despre Venus, care n-a existat niciodată, și care, niciodată, nu îmbătrînește”. Și, ce să vezi, nu s-a-nsurat el cu acea cucoană corpulentă, căruntă, de la economat ? Care zimbea mereu. „Dar nu era Venus”. Ce dezamăgire, pentru noi, bobocii. Intre timp, la Facultatea de Limbi Romane, am aflat că nimeni nu umbla după Venus, nici măcar după vreunul care-mpreună cu tine, ar umbla după Venus.

Tineri

„Ne iubeam și eram neștiutori” W. B. Yeats

Ne iubeam și nu știam că eram orbi la tirania timpului și-a bolii. Ne iubeam și descoperirea era ceva ce altora li se-nțimpla. Ne iubeam și nu aveam habar că dragostea se poate pulveriza în deznădejde. Ne iubeam. Țineam la mare cinste adevărul crud, neștiind că tinerețea-i doar o față-a lui. Ne iubeam și socoteam cupiditatea, viclenia, ceva absurd, și-atita tot. Pe acea vreme, moartea nu ne atingea decât ca un cuvînt, doar un cuvînt.

Prezentare și traducerea de

Maria Banuș

*) Eduardo Galeano, *Memoria focului*, traducere din limba spaniolă de Alexandru Ciolan, Editura Politică, București, 1988.

Fernando PESSOA

S-A împlinit, la 13 iunie, un secol de la nașterea lui Fernando António Nogueira Pessoa, scriitorul portughez care avea să devină, pentru a doua noastră jumătate de veac, poate cea mai spectaculoasă „redescoperire“ europeană. Această ultimă „conquistă“ lusitană — una spirituală, așa cum, de fapt, o și visa, la dimensiuni fabuloase, multiplul Pessoa — ia acum niște proporții de care portughezii înșiși par să fie ușor uimiți, recunoscând însă, fără doar și poate, că autorul *Odeii marine* a deschis un drum de „expansiune“ între-gii literaturi contemporane din țara lor,

quasi marginalizată în patru decenii de salazarism. Opt sute de specialiști și iubitori ai poeziei pessoane (participând 16 țări și ținându-se 180 de comunicări) s-au înregistrat în urmă cu câteva săptămîni la cel de al IV-lea Congres Internațional de Studii Pessoae, de la São Paulo, în Brazilia; la teatrul Petit Odeon din Paris se joacă o piesă a lui José Sazportes, avînd ca bază „scenariul“ personajelor create de Pessoa; multiple centre de studii pessoane pregătesc alte simpozioane pînă la sfîrșitul anului; o echipă națională de specialiști a fost desemnată pentru îngrijirea ediției cri-

lice complete a tuturor manuscriselor (multe încă nedescifrate și nepublicate) din faimoasa „espolio“ rămasă de la scriitor; ediții aproape integrale au început să fie traduse și publicate în mai multe țări, iar bibliografia exegetică sporește considerabil ș.a.m.d.

Însă resurrecția lui adevărată o constatăm în librării și după cotoarele cărților unei obișnuite biblioteci personale. Ciudată și pilduitoare izbîndă a literaturii „dificile“, într-o țară căreia el îi scrisese, nu fără o anumită amărăciune, și „elogiul“ provincializării.

D.F.

Desen de José Sarmiento, 1987

Geneza heteronimilor

(FRAGMENTE DIN ULTIMA SCRISOARE ADRESATĂ DE PESSOA LUI ADOLFO CASAS MONTEIRO)

ACUM trec să răspund întrebării asupra heteronimilor mei. Să vedem dacă răspund în mod complet.

Incep cu partea psihiatrică. Originea heteronimilor mei este profundă trăsătură a isteriei existente în mine. Nu știu dacă sînt pur și simplu isteric, dacă sînt, mai precis, un istero-neurastenic. Înclin spre această a doua ipoteză, căci există la mine fenomene de abulie pe care isteria, propriu-zisă, nu le încadrează în registrul simptomelor ei. Oricum ar fi, originea mentală a heteronimilor se află în tendința mea organică și constantă spre depersonalizare și simulare. Aceste fenomene — din fericire pentru mine și pentru alții — se mentalizează în mine; vreau să spun, nu se manifestă în viața mea practică, exterioră și de contact cu alții; fac explozie pe dinauntru și le trăiesc eu singur cu mine. Dacă aș fi fost femeie — la femeii fenomenele isterice irump în atacuri sau fapte de acest soi — fiecare din poemele lui Alvaro de Campos (istericul cel mai isteric din mine) ar constitui o dramă pentru cei din jur. Dar sînt bărbat — iar la bărbați isteria asumă în principal aspecte mentale; astfel totul se sfîrșește în liniște și poezie...

Aceasta explică, tant bien que mal, originea organică a heteronimismului meu. Acum vreau să vă relatez povestea directă a heteronimilor. Incep cu ucel care năruiră, și cu unit de care deja nu-mi mai amintesc — cel ce zac pierduți în trecutul îndepărtat al copilăriei mele aproape uitate.

Încă de copil aveam tendința de a crea în jurul meu o lume fictivă, de a mă înconjura de prieteni și cunoscuți ce n-au existat niciodată. (Nu știu, bine înțeles, dacă realmente n-au existat, sau dacă nu cumva eu sînt cel care nu există în asemenea aome-

ni, ca și în toate altminteri, nu trebuie să fim dogmatici). Încă de cînd mă știu ca fiind cel pe care-l numesc eu, îmi amintesc că precizam mental, în chip, mișcări, caracter și întâmplări, diverse figuri ireale care erau pentru mine tot atît de vizibile și de ale mele ca și lucrurile celei pe care o numim, probabil că abuziv, viață reală. Această tendință, venindu-mi încă de pe cînd îmi amintesc a fi un eu, m-a însoțit întotdeauna, schimbîndu-și puțin genul de muzică cu care mă încîntă, dar niciodată modificîndu-și maniera de a încînta. [...]

Prin 1912, dacă nu e vro gresală (care n-ar putea fi prea mare), îmi veni ideea să scriu anumite poeme de temperament păgîn. Am schițat câteva în vers iregular (nu în stilul Alvaro de Campos, ci într-un stil de semi regularitate), apoi am abandonat cazul. Probabil că s-a schițat în mine, cu toate acestea, într-o penumbră rău urzită, un portret vag al persoanei ce scrisese acele lucruri. (Se născuse, jură ca eu să știu, Ricardo Reis).

După un an și ceva, sau după doi ani de atunci, mi-am amintit să-i fac o farsă lui Să-Carneiro*) — să inventez un poet bucolic, ceva complicat, și să-l prezint, acum nu-mi mai amintesc cum anume, într-o anumită realitate. M-am apucat să elaborez în câteva zile poetul dar n-am reușit nimic. Cînd, mai târziu, pînă la urmă am revenit — era 8 martie 1914 — m-am apropiat de un scrin înalt, și, luînd o foale de hîrtie, am început să scriu, în picioare, așa cum scriu întotdeauna cînd am posibilitatea. Și am scris treizeci și ceva de poeme la rînd, într-un soi de extaz a cărui natură nu reușesc să o definesc. A fost ziua triumfală a vieții mele, și niciodată nu voi mai

*) Mário de Sá-Carneiro, prieten al lui Pessoa, poet și prozator, important scriitor al modernismului portughez. Cît despre dialogul estetic Reis/Alvaro de Campos, textele au fost publicate în 1966; n. trad.

Și abia dacă au existență.
Frumusețea este numele a ceva inexistent
Dăruit de mine lucrurilor în schimbul mulțumirii ce
mi-o aduc.

Nu are nici o semnificație.
Atunci de ce spun eu despre lucruri: sînt frumoase?
Da, pînă și pentru mine, care trăiesc numai spre a
trăi,

Invizibile, minciunile oamenilor mă însoțesc
În prezența lucrurilor,
În prezența lucrurilor care există pur și simplu.
Ce dificil e să fi tu însuși și să vezi doar vizibilul!

XXXV

Despre clarul de lună străbătînd inaltele ramuri
Spun toți poeții că e mai mult decît
Clarul de lună străbătînd inaltele ramuri.
Însă pentru mine, care nu știu ce anume gîndesc,
Clarul de lună străbătînd inaltele ramuri
În afară de a fi
Clarul de lună străbătînd inaltele ramuri,
Nu e mai mult decît
Clarul de lună străbătînd inaltele ramuri.

Alvaro de CAMPOS

Nori

Mai tristă și decît ziua în ziua tristă mi-e inima...
Obligații morale și civile?
Complexitate a-datoririlor, a consecințelor?
Nu, nimic...
Ziua cea tristă, prea puțina dorință de toate...
Nimic...

Alții călătoresc (am călătorit și eu), alții stau la soare
(Am stat la soare și eu, sau presupun că am stat),
Au cu toții dreptate, sau viață, sau ignoranță
simetrică,

Vanitate, bucurie și sociabilitate,
Și emigrează ca să se-ntoarcă, sau să nu se întoarcă,
Pe nave care pur și simplu-i transportă.
Ei nu simt ce anume aparține morții la orice plecare,
Și misterului la orice oprire,
Și oribilului în tot ceea ce este nou...
Ei nu simt: de aceea sînt deputați și oameni de-afaceri.
Dansează și sînt funcționari comerciali,
Merg la toate teatrele și cunosc lume...
Ei nu simt: de ce ar trebui să simtă?

Vite din grajdurile Zeilor, îmbrăcate,
Lasă-le să treacă înghirlandate spre sacrificiu
Sub soare, vîoaie, vii mulțumite de a-și da importanță...

putea avea alta asemănătoare. Am început cu un titlu, Păstorul turmelor. Iar ceea ce urmă a fost apariția cuiwa în mine, căruia îi dădus de la bun început numele Alberto Caeiro. Iertată fie-mi absurditatea frazel: se ivea în mine maestrul meu. Aceasta a fost senzația imediată pe care am avut-o. Și atît de puternică încît, după ce am scris aceste treizeci și ceva de poeme, am luat de îndată o altă foaie de hîrtie și am scris, unul după altul, la fel, cete șase poeme ce constituie Ploaia oblică, ale lui Fernando Pessoa. Imediat și în întregime... A fost întoarcerea lui Fernando Pessoa Alberto Caeiro la Fernando Pessoa el singur. Sau, și mai bine spus, a fost reacția lui Fernando Pessoa împotriva inexistenței sale ca Alberto Caeiro.

Odată apărut Alberto Caeiro, m-am îngrijit imediat să-i descopăr — instinctiv și în mod inconștient — anumiți discipoli. L-am scos din păgînismul său fals pe Ricardo Reis latentul, l-am descoperit namele, și l-am ajutat pe el însuși, fiindcă în acest stadiu deja îl vedeam. Apoi, deodată, și într-o aerioapă opusă lui Ricardo Reis, mi-a apărut impetuos un nou individ. Într-un singur jet, la mașina de scris, fără intreruperi sau corecturi, s-a ivit Oda Triumfală a lui Alvaro de Campos — Oda cu acest nume și omul cu numele lui.

Am creat, deci, o inexistență coteric. Am fixat totul în tiparele realității. Am sporit în mod graaant influențele, am aflat prietenii, am ascultat, înăuntru meu, discuțiile și divergențele de criterii, și în toate acestea mi s-a părut că sînt eu, creator al tuturor, sau cel puțin a ceea ce exista acolo. Parcă totul s-ar fi petrecut independent de mine. Și se pare că și de acum înainte la fel se va întîmpla. Dacă într-o bună zi voi putea publica discuțiile estetice între Ricardo Reis și Alvaro de Campos, se va vedea cît de diferite sînt ele, și se va vedea că eu nu reprezint nimic în această materie.

Le las să treacă, dar uite, merg cu ele-mpreună
Fără ghirlande spre același destin!
Împreună cu ele și lipsit de soarele pe care îl simt,
de viața pe care o am,
Merg împreună cu ele dar nu în necunoștința de
cauză...

Mai tristă și decît ziua în ziua tristă mi-e inima...
În ziua tristă de zi cu zi...
În ziua atît de tristă...

Magnificat

Cînd se va sfîrși oare această noapte internă, universul,
Iar eu, suflet al meu, voi avea ziua mea?
Oare cînd mă voi trezi din starea de a fi treaz?
Nu știu. Soarele strălucește sus,
Imposibil de fixat cu privirea sa,
Reci licăresc stelele,
Imposibil de numărat.
Inima bate străină,
Imposibil de ascultat.
Cînd va lua sfîrșit această dramă fără teatru,
Sau acest teatru lipsit de dramă,
Și mă voi stringe de pe drumuri acasă?
Unde? Cum? Cînd?
Pisică ce mă privești cu ochi de viață, pe cine ascunzi
acolo-n adînc?

Pe-acesta! Pe-acesta!
Acesta va porunci precum lehoava să se oprească
soarele și eu mă voi trezi;

Iar atunci va fi zi.
Surizi, dormind, suflet al meu!
Surizi, suflute, va fi zi!

Ricardo REIS

Solemn trece deasupra pămîntului cel mînos
Albul, fugacele nor inutil,
Iar pe cîmpuri o bruscă întunecime stîrnită
O răcoroasă briză.

Astfel și înalta-mi în suflet lentă idee zboară
Și-mi întunecă mîntea, dar de îndată revin,
Așa cum spre el însuși același cîmp, la ziua
Vieții celeia imperfecte.

Nu vreau, Cloe, iubirea ta, ce oprimă
Fiindcă îmi cere iubire. Vreau să fiu liber.
Speranța e o datorie a sentimentului.

Prezentare și traducere de
Dinu Flămînd

Fernando PESSOA

Suris al frunzelor auzit,
E numai briza vîntului șui.
Dacă eu te-am privit și tu m-ai privit.
Cine-a suris cel dintîi?
Ridă cine suride întîi.

Ride, și deodată privește
Tocmai a privi el nevrînd,
Acolo unde-n frunziș bănuiește
Somnul vîntului adiind.
Totul e numai vînt simulind.

Însă privirea de-a sta privind
Spre neprivite, a revenit.
Stăm amîndoi discutînd
Ceea ce nu s-a rostît.
A început, s-a sfîrșit?

Cela care-mi bate-n poartă
Cu o patimă fierbinte
Va afla că este moartă
Inima ce-n mine simte?

C-o învălui, și-va oare,
De cum noaptea se ivește,
Cu o vagă-ngrijorare
Ce nimic nu învește?

Ști-va el oare că-s surd?
Fiindcă știe sau nu știe,
Bate-așa, pustiu, absurd
Cit e lume și vecie?

Alberto CAEIRO

Păstorul de turme

XXVI

Citeodată, în zile cu o lumină perfectă și exactă,
În care lucrurile au toată realitatea ce-o pot avea,
Mă întreb pe mine insumi, pe indelete
De ce totuși atribui eu
Frumusețe locurilor.
Întimplător o floare este frumoasă?
Întimplător o fructă este frumoasă?
Nu: au culoare și formă

Wole Soyinka despre armele nucleare

● Participant, din partea țării sale, la Intilnirea internațională care a avut loc săptămîna trecută la Berlin în favoarea creării de zone denuclearizate. Scriitorul nigerian Wole Soyinka, laureat al Premiului Nobel pentru literatură din 1987 (în imagine) a pronunțat un remarcabil discurs despre efectele multiple nocive ale prezenței armelor nucleare în viața omenirii. Evocînd măsura în care lumea a ajuns să depindă de „apăsarea pe buton”, nu numai datorită sofisticărilor tehnologice dar și deciziei militare de declanșare a războiului nuclear, prin acționarea instantanee a „primei lovitură” sau a „ripostei”. Aflîndu-se recent la New York, scriitorul a fost întrebat dacă a urmărit imaginile vizitei la Moscova a președintelui Reagan. Da, le văzuse. Ceea ce nu observase însă era prezența, imediat în urma șefului executivului american, a persoanei care poartă celebrul „diplomat” cu butoane al președintelui. După ce i s-a atras atenția, Wole Soyinka a revăzut fotografiile și a reflectat îndelung la valoarea zimbetului politic cînd acesta este flancat de un buton prin a cărui

apăsare lumea poate fi aruncată în cel mai mistuitor război din cîte au fost vreodată.

Prezența armelor nucleare este un „punct central” al actualității, a spus Wole Soyinka, dar cînd afirmăm aceasta trebuie imediat să precizăm că acest punct nu trebuie contemplat cu pasivitate sau resemnare. Armele nucleare nu trebuie să fie nici executorul „judecării de apoi” și nici să însemne „mahapralaya” din metafizica indiană, întoarcerea universului în neant. Ele nu trebuie lăsate nici să facă Terra să explodeze și nici s-o otrăvească cu efectele lor secundare. Și nici nu trebuie să se permită țărilor industrializate — deținătoare de arme nucleare — să continue a face din țările în curs de dezvoltare cele dintîi victime ale cursei înarmărilor nucleare — ca furnizoare de materii prime, poligoane de experimentare sau depozite de deșeurilor puternic radioactive.

Și nu este suficient — a continuat Wole Soyinka — ca Insula Mauritius să fie declarată zonă denuclearizată, mică oază pe un glob terestru împănăat cu rachete, bombardiere și submarine nucleare. Și nici nu poate fi tolerat ca moduri de existență să devină material de cercetare pentru experiențe ucigătoare de muguri de viață nouă. „Voi, cei care ați putea apăsa pe temutul buton, care ați deschis cutia Pandorei și ați aruncat conținutul ei absurd în lume, trebuie să negociați împreună, cu toată răspunderea deciziei, pentru ca să impledicați împrăștierea lui în continuare. Mai presus de orice trebuie să fie retrase toate forțele care dau mîncărime degetului, ispitindu-l să apese butonul; așa vor regăsi puterile mondiale un acces legitim la butoanele nerăzboinice ale tehnologiei”.

Un „Punct de cotitură”

● Regizorul britanic Peter Brook (în imagine) a publicat o carte intitulată *The Shifting Point* (Punctul de cotitură), de fapt o culegere de eseuri, convorbiri și interviuri din anii 1946—1987. Volumul permite o periodizare a activității autorului, reflectînd evoluția concepției sale despre teatru. Recenziile rețin principalele constante din viața lui Brook: pasiunea pentru Shakespeare, respectul pentru meșteșugul teatral și pentru pragmatismul pe care-l presupune, deschiderea critică față de vechi și de nou în artele spectacolului.

„Demonii” lui Wajda

● Cartea lui Dostolevski, *Demonii*, care a inspirat mai multe creații teatrale, cinematografice și de televiziune, cunoaște o nouă vogă datorită ecranizării realizate de regizorul polonez Andrzej Wajda. Scenariul, semnat de Jean-Claude

Carrière, este de fapt o adaptare a versiunii teatralizate de Albert Camus. Interpretii sint actori și actrițe de renume internațional: Lambert Wilson în rolul lui Nikolai Stavroghin (în imagine), Omar Sharif în cel al lui Stepan Trofimovici, Isabelle Huppert — soția lui Șatrov, Jutta Lampe — Maria, Jean-Philippe Ecoffey — Verhovenski, Bernard Blier — guvernatorul.

V.S. Naipaul: „Enigma sosirii” (Alfred A. Knopf, New York, 1987)

● *Enigma sosirii* este prezentată ca prima operă de ficțiune a lui V.S. NAIPAUL după romanul *O cotitură a fluviului*, publicat cu peste un deceniu în urmă. Ce înseamnă însă, în acest caz, operă de ficțiune? Cunoscutul scriitor originar din Trinidad a adus în literatura engleză finele notații ale unui om care, născut și crescut pe una din insulele Mării Caraibelor, descinde dintr-o familie venită doar de două-trei generații din India și, stabilit de la vîrsta de 18 ani în Marea Britanie, s-a pregătit sistematic, cu osîdie, pentru a deveni ceea ce este și anume unul dintre cei mai de seamă autori de limbă engleză de azi. Imaginația lui fertilă, cu rădăcini în cel puțin trei sferi culturale distincte, spiritozitatea, aplicația cu care a practicat totdeauna profesiunea considerată de el un ideal, o împlinire, triumful deplin al forței creatoare asupra imperfecțiunilor personale și a impulsurilor joase, l-au împus ca pe un prozator solid, în măsură să transmită o viziune originală, sensibilă și responsabilă despre lume.

Enigma sosirii este

istorisirea unei redescoperiri a Angliei la două decenii după venirea în această țară și, totodată, a integrării, a structurării, a închegării depline a personalității scriitorului. Titlul cărții a fost inspirat de un album de reproducere după tablourile de tinerete ale lui Giorgio de Chirico, găsit în cabana din apropiere de Salisbury unde s-a simțit, pentru prima oară, cu adevărat acasă în Anglia. Una dintre imagini l-a impresionat durabil. Se numea „Enigma sosirii” — titlu dat nu de pictori ci de Apollinaire — și reprezenta un străvechi port mediteranean, probabil roman, în care se întrezărea, ancorată, o corabie. Pe o stradă alături de mîntîrie pustie se văd două siluete —, o persoană debarcată chiar atunci și un localnic, presupune Naipaul: „E o scenă de dezolare și mister. Imi vorbea despre misterul sosirii, așa cum îi vorbea și lui Apollinaire. M-am gîndit ani în șir la o carte ca *Enigma sosirii*. Fantezia mediteraneană care mă întîmpinase chiar la sosirea mea în valea aceea — povestea călătorului, orașului ciudat, a vieții irosite — se modificase în decursul anilor. Fantezia

și localizarea în lumea antică fuseseră abandonate. Povestea devenise mai personală: călătoria mea, călătoria scriitorului, scriitorul definit prin descoperirile lui în materie de scris, prin modul lui de a vedea mai curînd decît prin aventurile lui personale, scriitorul și omul despărțindu-se la începutul călătoriei și reunindu-se iar, într-o a doua viață, chiar înainte de sfîrșit.”

În valea din Wiltshire unde a trăit zece ani V.S. Naipaul s-a lăsat, pentru prima dată, pătruns de un pcisaj, a început să simtă anotimpurile, să trăiască natural natura și totodată să descopere ce fel de scriitor este de fapt: un contemplator al universului, un croniciar al existenței altora, nu un introspectiv programat să descrie exclusiv trăirile proprii. Odată cu această revelație a venit, spune el, și expresia simplă, directă, necăutată. Povestea locurilor, a oamenilor, a întîmplărilor din ținutul atît de prielnic pentru limpezirea spiritului autorului și pentru împăcarea sa cu adevărata lui vocație formează partea de ficțiune a cărții. Latu-

Un poet al inimilor frînte

● În 1955 a publicat un volum de versuri intitulat *Let Us Compare Mythologies* (Hai-deți să comparăm mitologiile), apoi două romane, *The Favorite Game* (Jocul preferat) și *Beautiful Losers* (Frumoșii păgubași), dar de atunci n-a mai scris decît versuri pentru cîntecele compuse și interpretate tot de el, păstrînd în parte aceleași teme: iubirea, suferința, bucuria și melancolia cîntecului. Acompaniindu-se la chitară, Leonard Cohen devine unul din idoli tinerilor de acum douăzeci de ani. După o scurtă eclipsă, acest poet-muzician revine în actualitate, de astădată însoțit de o orchestră rock și de un grup de vocaliste. Cu vocea sa joasă, insinuantă și cu chitara bine modulată, Leonard Cohen continuă seria... celebrelor sale cîntece — *Suzanne*, *Like a Bird*, *On The Wire*, *The Sisters Of Mercy* — prin noi titluri accentuat melancolice și cu o ușoară nuanță de confesiune, cum ar fi *The Sweetness Of Solitude...*

Garaudy și dansul

● La editura pariziană Le Seuil a apărut ediția a doua a cărții lui Roger Garaudy, *Danser sa vie*. Noua ediție are o prefață semnată de Maurice Bĕjart. Dansul, afirmă Bĕjart, „s-a născut din dorința de a spune indicibilul, de a cunoaște necunoscutul, de a fi în legătură cu altcineva”. Important pentru cartea lui Roger Garaudy — actualmente director al Institutului internațional al dialogului civilizațiilor — este, după cum afirmă comentatorii, modul profund în care înțelege exprimarea dansului modern, după ce a studiat pe Isadora Duncan, Denishawn, Ruth Saint Denis, Martha Graham, Mary Wigman, Doris Humphrey, Maurice Bĕjart și alții, demonstrînd că dansul modern vrea „să trezească în om nostalgia viitorului și dorința de a o realiza ca posibilă”.

Cézanne — opere din tinerete

● În anii 1860, cînd Paul Cézanne era un tînr pictor încă fără faimă, arta sa era diametral opusă operei care avea să-l facă celebru mai tîrziu. Înainte de a deveni luminoase și prismatice, picturile sale erau întunecate. Locul armoniilor maiestuoase ale maturității artistice era ocupat de stiluri și subiecte crude și violente. Mai surprinzător încă, senina arhitectură picturală care avea să ducă la structurile formale ale artei secolului XX a fost precedată de ilustrații ale unor

teme literare. Erau, în general, subiecte din romanele lui Flaubert și Zola (cu care fusese coleg la școală), din operele lui Wagner și din mitologiile păgîne sau creștine. O selecție din creațiile acestei perioade este prezentată acum în Academia Regală din Londra, într-o expoziție intitulată *Cézanne — anii de început, 1859—1872* și care rămîne deschisă pînă în august. În imagine — două picturi murale din ciclul „Cele patru anotimpuri”: *Primăvara* și *Vara*, realizate în anii 1860—1862.

Expoziție

● Sub titlul *Vremea schimbărilor 1905—1930*, a fost deschisă la Helsinki o expoziție cu opere ale artiștilor ruși și sovietici „avangardiști”. Cele 107 lucrări prezentate sînt la

prima lor ieșire în afara Uniunii Sovietice și provin în majoritate din colecții particulare. Printre ele se numără opere de Marc Chagall, Ivan Puni, Kazimir Malevici.

Friedrich Torberg

● Se împlinesc, la 16 septembrie a.c., 80 de ani de la nașterea scriitorului și criticului austriac Friedrich Torberg (1908—1979). Orașul Alt-Aussee — unde obișnuia să-și petreacă vacanțele de vară, împreună cu alți cunoscuți scriitori, între care Hugo von Hofmannsthal, Jakob Wassermann, Hermann Broch — a organizat o expoziție comemorativă care ilustrează, prin intermediul unor imagini și elemente de arhivă, etapele vieții și creației sale, iar editura vieneză „Atelier” publică un volum de evocări și amintiri.

Pablo Palacio

● În editura Casa de las Americas, în seria *Valoración múltiple*, a apărut, de curînd, un volum dedicat operei scriitorului ecuatorian Pablo Palacio, volum realizat (împreună cu selecția de texte) de romancierul și escistul Miguel Donoso Pareja. Mai puțin cunoscut în afara sferei specialiștilor în literatura latino-americană, Palacio a revenit de curînd în atenție, prin publicarea unor traduceri în engleză și franceză ale operelor sale. *Un hombre muerto a puntapiés* (1930) și *Vida del ahorcado* (1932).

N. IONIȚĂ

„Verba volant...” ?

„Natura non facit saltus”

AL. O.

ter Weiss, cu care a purtat o corespondență susținută: Weiss îi trimitea lui Jungk scrisori pietate, Jungk îi relata lui Weiss fapte și probleme ale rezistenței antinaziste din Germania, care, în parte, au devenit material pentru piesele dramaturgului. În timpul războiului Jungk a trăit în Elveția, ca ziarist. După război a călătorit, în calitate de corespondent, în întreaga Europă, apoi în Statele Unite, unde s-a întâmplat să asiste, în Senate Office Building, la o dezbatere în legătură cu prime-

le utilizării pasnice ale atomului. Jungk și-a găsit astfel tema centrală a operei sale de scriitor și gazetar umanist: relația dintre destinația dată energiei nucleare și viața omenirii. După un prim reportaj consacrat bombeii atomice și zborului cosmic, a reluat problema, dezvoltând-o, în cartea intitulată **Viitorul a și început**. A urmat cartea care l-a făcut celebru în întreaga lume, **Mai strălucitor decât o mie de soți**, o pledoarie pentru viața Terrei și a oamenilor, pentru salvarea lor de primejdia letală a războiului și cursei inarmărilor, considerate ca poluante pentru mediul inconjurător dar și pentru relațiile sociale și spiritul uman. Orator neîntrecut când pledează pentru un viitor propice vieții, Robert Jungk are însușirea charismatică de a alunga resemnarea fatalistă, de a o spulbera cu argumentele cele mai general convingătoare. Oamenii — afirmă el — pot infringe „fascismul atomic”. Robert Jungk trăiește acum la Salzburg, în Austria, unde și-a terminat recent cartea **Proiectul incurajării**, o nouă demonstrație că se poate trăi, și încă mult mai bine, fără arme și fără războaie.

Atlas

SOLSTIȚIU

■ Dacă încerc să rezum, în această oră tirzie decupată din concluzii și presimțiri, ce a însemnat George Ivașcu pentru destinul nostru intelectual, cred că trebuie să răspund că el a fost profesorul nostru de nerenunțare. Spirit prin excelență constructiv, a avut nu numai talentul, ci și încăpăținarea — ceea ce este adesea mai mult și mai greu — de a construi, convingându-ne și pe noi de speranța luată mereu de la capăt, retopită mereu din propriile ei fragmente. Arhitect de edificii jurnalistice — menite să îmbine și să adăpostească opere care altfel n-ar fi putut rezista intemperiilor sau nici nu s-ar fi născut din cauza lor — a stăpinit sînsifică știință de a le face să dăinuie. A construit pe plauri și pe nisipuri mișcătoare, și totuși cupolele au rezistat, aproape miraculoase, prin amplitudinea deschiderii și elasticitatea betoanelor. Iar noi, cei ce am crescut sub îndrăzneala arcurilor lor savant calculate, va trebui să nu uităm subtila sa lecție de rezistență materialilor.

Timpuș inclinat spre simboluri i-a fixat ora plecării în noaptea de solstițiu, în punctul astronomic din care ziua începe să scadă.

Ana Blandiana

Bastilia '89-'90

Invitați pe șantierul Operei (Bastilia) de viitorii responsabili instituției, parian și presa au luat mîndința recent de proiecte de programare care s-au făcut pentru această scenă, destinată a fi prima din Paris. Din viitorii colaboratori: Jean-Pierre Ponnelle, Patrice Chéreau și Harry Kupfer (carcerează în vara aceea la Bayreuth Teatrului, pe care o va dirija Barenboim) și directorii Daniel Barenboim, Zubin Mehta, Georg Solti și Pierre Boulez.

Oficial, instituția își va deschide porțile, printr-un concert festiv, la 14 iulie 1989, dar se va închide după aceea pe o durată de șase luni, în vederea unor „rodaje”. Adevărata deschidere va avea loc la 1 ianuarie 1990, cu **Don Giovanni** (Chéreau — Barenboim). Două spectacole Wagner vor fi montate de Harry Kupfer, în 1990 — **Tristan și Isolda** și **Parsifal**. În ceea ce-l privește pe Boulez, el va dirija **Pelleas și Mélisande**, apoi **Moise** și **Aaron** de Schönberg.

Muzeu Primo Conti

● Primo Conti (1900—1986) este considerat a fi printre cei mai importanți creatori în arta plastică italiană contemporană, de opere și prezentei sale deosebite în viața culturală a Italiei fiindu-i dedicat un muzeu memorial deschis la Fiesole — Florența. Muzeul este parte integrantă din marile **Centru de documentare și cercetare asupra avangardei**, una dintre cele mai importante instituții culturale din Italia, aici aflindu-se, printre altele, arhivele Giovanni Papini (peste 30 000 de scrisori de la și către cei mai reprezentativi scriitori ai Europei începutului de secol — Apollinaire, Ungaretti, Bergson, Sofici, James, Gide, Prezzolini), la care se adaugă arhiva lui Francesco Meriano, cu corespondența de la Marinetti, Tristan Tzara, Eugenio Montale ș.a.

Gombrowicz, „Opere complete”

● La Cracovia a apărut rima editie, în R.P. Polă, a **Operele complete** ale remarcabilului scriitor Witold Gombrowicz (1904—1969). Cea de-a doua ediție a scrierilor a fost tipărită în limba polonă la Paris, la începutul anilor '70. Din noua apariție, în nouă volume, primele cinci sînt rezervate prozei lui Gombrowicz, navelor și

romanelor sale. Volumul al șaselea cuprinde piesele **Ivonna**, **Prințesa Burgundiei** (1935), **Incununa** (1945), **Opereta** (1965). Ultimele trei sînt consacrate corespondenței. Săptămînalul „Argumenty” a publicat paralel finalul, considerat pînă nu demult pierdut, al romanului gotic **Obsedații**, care în 1939 a apărut în foileton într-un ziar polonez de seară.

Simpozion Byron

● În zilele de 17—18 iunie 1988, Facultatea de Filologie a Universității din București a găzduit Simpozionul Byron, prilejuit de bicentenarul nașterii poetului. Organizată de Catedra de limbi și literaturi germanice, manifestarea a intrunit o largă participare, programul înscriind un număr de peste 50 de comunicări. În plen și în secțiuni, s-au prezentat lucrări privind: impactul lui Byron asupra culturii și literaturii române — „Byron și începuturile literaturii române moderne” (Alec Hanță), „Constanțe byroniene în romantismul românesc” (Elena Tacciu), „Semnificația demersului critic în receptarea lui Byron în Tările Române” (Eugenia Gavriliu), „Byron în scrierile lui Iorga” (Maria Moclornița); receptarea operii byroniene la noi prin traduceri — „O abordare a lui Byron prin intermediul traducerii” (Stefan Avădanei), „Petre Grimm traducător al lui Byron” (Virgil Stanicu), „Macedonski, traducător al lui Byron” (Monica Bottez); Byron în celelalte culturi și literaturi europene — „Byron în viziunea lui Goethe” (Jean Livescu), „Byron în lectura lui Balzac” (Angela Ion), „Byron și Pușkin” (Dumitru Bălan), „Byron și romantismul est-european” (Cornel Barborică), „By-

ron și romantismul italian” (Doina Derer); exegeza byroniană și opera romantică — „Romantismul, contribuții recente” (Paul Cornea), „Despre conceptul de mod romantic” (I. A. Preda), „În ce fază a romantismului îl situăm pe Byron?” (Mihai Zamfir), „Neoclasicismul lui Byron” (Dan Grigorescu), „Cultura lui Byron” (Lia Maria Pop), „Trimiteri la o poezică byroniană” (Mihaela Anghelescu Irimia), „Paradigme ale descrie-

rii de natură la Byron” (Anda Teodorescu), „Semnul de aer (efectul Anaximene) la Cain” (C. M. Ionescu), „Textură și structură în **Don Juan**” (Horia Florian Popescu), „Aspecte al antichității în poezia lui Byron” (Andrei Bantaș) ș.a. La lucrările simpozionului a participat Dr. Andrew Nicholson, de la Universitatea Warwick (Marea Britanie), care a vorbit despre Byron, în calitate sa de editor al prozei byroniene.

Melvyn Bragg:

Laurence Olivier

(XVI)

Cu Marilyn Monroe, 1957

La sfîrșitul anilor patruzeci și începutul deceniului cinci se stîrniseră murmure critice care-l acuzau pe Olivier de prea multă chibrită. James Agate exprimă o nemulțumire generală scriind: „Cînd privești la cadranul unui ceas, vreau să văd ce oră e și nu să admir mecanismul care mi-o indică. Vreau ca un actor să-mi indice ora lui Lear. Or, Olivier mă obligă să văd cum se învîrtesc roțile”.

Cînd m-am documentat în vederea realizării profilului lui Olivier, aproape toți citorii cu care am discutat se refereau la tehnica lui. Cu toții o laudau. Și cu toții păreau să sugereze că perfecțiunea tehnică acoperea un anumit vid emoțional. Într-un mod cit se poate de politic, am ridicat această chestiune lui Olivier, care a primit-o cu multă neplăcere. Am aștrat în interviul filmat cit mai mult în protestele sale — ceea ce i-a atras dină, desigur, consolatoare stringeri de inimă, iar mie ouă sparte în cap. Le-am dat din două motive. În primul rînd pentru că, în felul acesta, am adus la față o trăsătură a lui Olivier pe care nu vedem nicăieri în altă parte: latura lui tăioasă, defensivă, chiar nărăvașă și micșoară. Am socotit că merită să-l înnoaștem în această lumină, dat fiind că pe kilometri întregi de peliculă apare, ca cum și este în realitate, fermecător,

spiritual, după cum îl definește chiar Agate, „un comediant prin instinct” (lăsînd să se subînțeleagă... „și un tragedian prin meșteșug”). În al doilea rînd, deși a dezmințit vreo axare specială pe tehnică, Olivier a mărturisit că resentimentul iscat de întrebarea mea provine din faptul că a fost atît de des criticat că ar suplini simțirea prin tehnică. Or, el susține cu vehemență că simte, că a simțit toate rolurile, că simte cu aceeași intensitate și acuitate ca oricare om din jur. Dar misiunea lui era să portretizeze un personaj pentru public și, pentru a-l construi verosimil, era necesar să facă uz de tot felul de efecte exterioare; aceasta era metoda lui pusă în slujba adevărului personajului.

REVĂZIND acum scena, regret că nu am tăiat-o din film. Pentru că i-am atins o coardă foarte sensibilă, și pentru că în ziua respectivă se afla într-o formă foarte proastă; și pentru că voia să-și protejeze metoda care s-a dovedit atît de fructuoasă în viața lui profesională. A-i sugera că „nu exista nimic pe dinăuntru” a însemnat o lovitură crudă. Singurul actor care nu s-a referit la tehnica lui Olivier, cel care l-a cunoscut, poate, cel mai bine și l-a iubit cel mai mult, anume Ralph Richardson, ne-a vorbit tot timpul despre „marea lui măreție”, dar și el, arătîndu-ne cite o fotografie, comenta: „era total plictisit”, sau, după o excursie prin marile lui roluri, a adăugat: „și totuși nu dădea doi bani pe tot”. Richardson cunoștea teama de pustietate din inima lui. Dar mai știa că teama de pustietate nu-i totuna cu pustietatea, și că atunci cînd Olivier protestează afirmînd că simte la fel cu oricare altul, are dreptate. Într-adevăr, simte la fel de mult ca oricare dintre personajele create de el, pentru că toate acestea au fost chemate să-l scoată din el însuși.

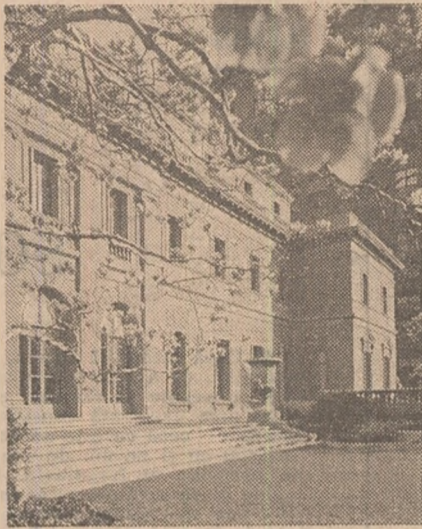
Dîndu-și seama că o mare perioadă de realizări răsunătoare din viața lui se apropia de sfîrșit, în 1955, cu instinctul care-l caracterizează, procedeză la o regroupare de forțe. Se întoarce la scena primului său triumf, la izvorul multiplelor sale personaje, la Stratford-on-Avon, unde interpretează un Malvolio, un tîtanic și cutremurător Macbeth și un Titus Andronicus care au cutremurat în asemenea măsură publicul, încît a fost necesar să se aducă infirmiere în sală. Măcînd o trăsătură de caracter necunoscută pînă atunci în cariera lui, la sfîrșitul ultimei reprezentații cu Titus Andronicus — un rol uriaș, care ar fi scăzut de forțe orice alt actor — a pășit în fața scenei și

a mulțumit nominal tuturor membrilor companiei și echipei de tehnicieni, citînd nouăzeci și șapte de nume.

Și pe urmă a apărut Marilyn. Căvelerul și Jarliera. **Prințul și dansatoarea** — o prelucrare cinematografică a piesei **Prințul adormit** de Rattigan. Un paradis pentru presa publicitară, un iad pentru producător. Olivier era producătorul. Marilyn Monroe devenise simbolul **sex appeal**-ului, ingerul senzualității, mitul modului de viață american, fata ridicată din cruntă mizerie prin mrejele sexului, ale celuloizului și ale unui erou sportiv — Joe Di Maggio — pînă la gloria ecranului și rețeaua de înaltă intelectualitate a dramaturgului Arthur Miller. Marilyn Monroe era delicioasă, minunată, formidabilă ca succes de casă și un coșmar pentru regizori. Olivier era regizorul. Certurile ei cu studiourile, ambiția ei reală de a-și educa jocul, gîndirea, cultura, munca, precumpăneau asupra perfecte-publice-senzaționalei ei senzualități. Stăruia să-și impună linia ei de interpretare, cerea reluări după reluări care înghețau timpul, banii și nervii, pînă cînd obținea ceea ce dorea. Se părea că o amuza să-și scoată din sărite partenerii. Olivier îi era partenerul principal în film. „Las-o în pace, îl sfătuia vechea și înțeleapta lui prietenă Sybil Thorndike, care juca și ea în film. Las-o că știe ea ce face.” Dar Olivier voia să-și exercite controlul. A făcut apel la întreața lui răbdare, la imensa lui curtoazie, la tot farmecul lui incontestabil, ca s-o determine să facă ceea ce voia el. Dar și ea își dădea bătălia ei. Și a câștigat.

Traducere și adaptare de
Antoaneta Ralian

Muzee și colecții

Fundațiile Frick și Guggenheim

ÎNCERC să înțeleg America prin intermediul artelor și încerc să o descopăr în cel mai american oraș din U.S.A., New York-ul, cel mai mare și cel mai paradoxal centru urban al lumii. Imensele „zgirii nori” anihilează prin cantitatea de beton, de oțel și de sticlă inocența orientală a magnoliilor înflorite din micile grădini sau squaruri și fac inofensivă frumusețea naivă a straturilor de lălele de pe Park Avenue din Manhattan. Le Corbusier spunea (în celebrul său jurnal, *Cind catedralele erau albe*, Paris 1937) că aici zgirile norii sînt mai mari decît arhitectii, pentru că, adăuga marele arhitect, „stilul se pregătește fără ei, în afara lor, prin însuși evenimentul, prin impulsul intern formidabil care le mobilizează antreprizele. Aceste evenimente discutabile, curioase, amuzante sau surprinzătoare se desfășoară în plin văzduh. Trei sute de metri înălțime este regula acestui rugby inspălmîntător. Ei bine, trei sute de metri în înălțime, din piatră, fier și sticlă, totul ridicat în cerul minunat de albastru al New York-ului, este un eveniment nou în istoria omenirii, care, asupra unei astfel de teme, nu avea pînă acum decît o legendă: aceea a Turnului Babel”.

Impresia de „turn Babel” a New York-ului nu este o descoperire a lui Le Corbusier, dar autorul citat, prin vocația sa de constructor modernist de „mașini de locuit”, certifică competent o realitate. Mă întreb dacă aceste clădiri agresive definesc (sau încearcă să definească) spiritualitatea americană?

America (și înțelegem prin acest termen Statele Unite ale Americii) nu are o unică tradiție, cum are Europa, ci un conglomerat de tradiții care nu s-au contopit încă într-o sinteză istorică, ci numai s-au asociat într-o comunitate economică, mai exact de interes social-economic. Valorile civilizației sînt mai frecvente aici decît cele ale culturii. În Europa primează comentariul umanist al vieții dus pînă la gratuitatea artistică. Americanul nu caută în niciun domeniu gratuitul, ci funcționalul. Un ins înzestrat cu mult spirit, dar lipsit de „nervum rerum”, nu are audiență în mediul american.

Americanii cumpără cantități enorme de artă și au, poate, cele mai multe muzee din lume: după opinia lui Roland Tissot (*Penture et sculpture aux Etats-Unis*, Armand Colin, Paris, 1973) muzeologia e o știință americană. Miliardarii alimentează domeniul culturii prin masive achiziții. Un Van Gogh s-a cumpărat (scriu ziarele) în luna aprilie a.c. la suma de 25 milioane de dolari. Numele unor Barnes, Chester Dale, Mellon, Kress, Frick, Guggenheim, Burton Tremaine, ca să nu cităm decît pe cei mai activi achizitori de artă, au trecut în istoria universală a culturii. Chiar și aranjarea operelor în muzee evidențiază setea de cumpărare și de colecționare. Metropolitan Museum din New York este un adevărat bric-à-brac de pinze suprapuse, de la simeză la cornișe, unde capodoperele sînt vecine cu mediocritatea, alăturare inamovibilă, consfințită prin dispoziție testamentară.

Am întîrziat mai întîi prin galeriile de artă donate statului de acești colecționari bogați și generoși, dornici să-și lege numele de realitatea unui domeniu pe care americanul de rînd îl ignoră cu desăvîrșire.

CONSTANTIN BRÂNCUȘI : Muza

ÎNĂTĂ mai întîi o vizită la o fundație ce se constituie ca o oază de europenism într-un mediu urbanistic atît de american. Colecția Frick, de pe strada 70 din Manhattan. Nici exteriorul clădirii, nici interioarele, nici decorația, ca să nu mai vorbim de operele de artă adăpostite aici, nu dau senzația de America. Totul este european.

Casa a fost o rezidență a industriașului Henry Clay Frick (1849—1919), care a comandat proiectul arhitectului american Thomas Hastings. Arhitectul a ținut seama de gustul european al proprietarului, realizînd o locuință ce aducea aminte de occidentul vechiului continent. Bineînțeles că, devenind o colecție publică, acest spațiu domestic european a suferit unele extensiuni fără să i se altereze structura arhitectonică. Printre extensiuni se numără amenajarea grădinii interioare, o mirabolantă rezervată vegetată, cu un bazin oval, acoperit cu un plafon de geamuri glisante, cu un pavaj de trecere în marmoră albă, cu bănci de marmoră, așezate în terasă. Peste parchetul original din unele încăperi, parchet intarsiat cu lemn nobil, au fost aplicate mochetă moderne în care piciorul se afundă cu toată talpa. E, și acesta un mod de conservare a unor valori, ascunzîndu-le. Europeanii și asiaticii folosesc în cazuri similare papucii obligatorii.

Încăperile acestui palat în stil baroc, organizat pe orizontal (printre atîtea verticalități arhitectonice), sînt mobilate ca-n Franța sau ca-n Anglia secolului trecut (sau secolelor trecute). În South Hall, sub un superb Renoir admir un secrete Marie Antoinette; într-o spațioasă cameră cu picturi de Boucher (variații cu Madame de Pompadour) întîlnesc niște capodopere din porțelan de Sevres. Cu ce grijă sînt asortate obiectele! Porțelanurile de Sevres nu mergeau decît cu pictură franceză; cele chinezești se acomodează perfect cu pictorii englezi (Hogarth, Gainsboroug, Reynolds) din camera de cină.

În Vestibulul vestic, aceeași Madame de Pompadour de Boucher (într-o nouă ipostază) domină o masă neagră semnată de Andry Charles Boule (1642—1732), maestru ebenist al lui Ludovic al XIV-lea.

În camera ilustrată de Fragonard aflăm, bine armonizate, mobile franceze și vase originale incluzînd piese de Riessner, Lacroix, Gouttière, Carlin, și Duprè, ca și nelipsitele porțelanuri de Sevres sau o infuzie de vechi și patinate chinezării.

În Living Hall mă întîlnesc cu marea pictură italiană: un imens tablou de Giovanni Bellini, dedicat Sfîntului Francisc din Asisi, în deșert, două portrete de Tițian, printre care unul al lui Pietro Aretino. În mijloc tronează Sf. Jerom al lui El Greco și două portrete de Holbein (Thomas More și Thomas Cromwell). Se adaugă bronzuri din Renașterea italiană, printre care un Hercule de Rossignuolo, furnituri de Boule, porțelanuri orientale.

Biblioteca este orantă cu pictură engleză (Gainsborough, Reynolds, Constable, Lawrence, Romney și Turner). Se adaugă două portrete consacrate americanilor George Washington (de Stuart) și Henry Clay Frick (de Johansen). În holul nordic, un extraprdinar portret de Ingres.

În sala de recepții (imensa galerie din vest) — cu mobilă din Renașterea italiană — tronează un celebru autportret la lui Rembrandt, însoțit de portrete de El Greco, Van Dyck, Velasquez, Hals, compoziții de Constable și Turner, picturi alegorice de Veronese, un Goya. O surpriză sînt micile dar extraordinarele compoziții aparținînd lui Piero della Francesca sau Bruegel.

TOT o oază europeană, dar o oază americanizată, e Muzeul Solomon R. Guggenheim. Clădirea este foarte originală, s-ar putea spune chiar extravagantă, în formă de spirală în beton alb. Aici este conservată aproape toată arta modernă și modernistă universală, prin exemplare deosebit de valoroase, ce pot concura pe cele din Muzeul de Artă Modernă. Pinzele ce atrag atenția europenilor sînt, îndeobște, cunoscute, dar dincolo de așezarea lor în spațiul stabilit după criterii ce țin de principii cronologice sau geografice, administrația muzeului le grupează periodic pe teme sau pe curente artistice. Iată în acest sens aproape un întreg etaj consacrat artei colajului, continînd operele cele mai reprezentative ale modernismului universal, de la explozia cubistă pînă în prezent, din 1912, cînd cubiștii au încorporat în colajele lor, în premieră absolută, materiale convenționale luate din viața, de toate zilele. Din acel moment, conceptul tradițional de pictură a fost restructurat, marele experiment cubist contribuind astfel la apariția altor forme de artă, de la dadaism la constructivism și chiar la suprarealism. Interesant de reținut faptul că prin această expoziție se poate urmări și modalitatea prin care cubismul european a favorizat apariția unei școli specifice americane de sculptură la New York, școală în care s-au grupat artiști cunoscuți sub numele de noii realişti. Expoziția colajului modern cuprinde opere de Arhipenko, Braque, Chamberlain, Cornell, Duchamp, Max Ernst, Gris, Kiefer, Man Ray, Matisse, Picasso, Rauschenberg etc.

În Muzeul Guggenheim, lucru bine cunoscut, sînt adăpostite și opere de Brâncuși, printre care Musa (1912) Adam și Eva (1916—1921), *Vrăjitoarea* (1916), *Miracolul* sau *Foca* (1936). Dealtfel, în muzeele americane sînt conservate cele mai multe din operele marelui sculptor român ce a revoluționat arta lumii. O listă completă cu muzeele și colecțiile americane în care se află opere de Brâncuși a publicat *Athena Tacha*, cercetătoare la Colegiul Oberlin. Numai parcurgînd această listă îți dai seama ușor că Brâncuși s-a bucurat în America de un mai mare prestigiu decît în Europa, numărul de muzee și colecții ce-l acordă găzduire trecînd în prezent de cincizeci. În acest cadru, New York-ul ocupă primul loc. Vizitîndu-i colecțiile te convingi că sculptorul gorjan rămîne mereu avangardist, deși opera sa e trecută de regulă în istoria modernismului devenit „clasic”.

Emil Manu

Prezențe românești

„MIORIȚA, A JOURNAL OF ROMANIAN STUDIES”

● Departamentul de Limbi Străine, Literatură și Lingvistică al Universității din Rochester, prin Charles M. Carlton, și Asociația Culturală Neozelandeză-Română, prin Norman T. Simms, au publicat recent cel de-al XI-lea volum (1987) al „Mioriței. Revistă de Studii Românești” ce apare la Rochester, New York. Reamintim că în 1981, Mircea Eliade declara că „Miorița” este o excelentă publicație dedicată studiilor de romanică profesate în S.U.A. Această apreciere a fost preluată de editori și înscrisă pe fața exterioară a celei de a doua coperte, ca motto și program.

Sumarul tomului apărut nu demult este deschis de Mac Linscott Ricketts, care semnează, în cadrul rubricii *In memoriam*, o schiță portret intitulată *Mircea Eliade: 1907—1986*.

Istoricul Gerald J. Bobanga deschide rubrica *Articole*, făcînd o trecere în revistă a publicațiilor românești care au apărut în America, trage concluzii din presa românească de la Ocean militează și azi, ca altădată, pentru „propagarea consolidarea românismului printre „frații din depărtare”. Utilă și relevantă este lista întocmită de autor și adusă la zi de Charles M. Carlton, listă în care sînt prezentate 62 de publicații ce apar sau au apărut în S.U.A. și 12 în Canada. În continuare aceleiași rubrici, Joel Marran scrie despre *Tătarul în Maramureș. Tradiții orale*. După o schiță a contextului general istoric, care a determinat apariția tradițiilor orale în discuție, autorul apreciază că acestea sînt „poate cele „mai adevărate” din toate documentele umane”. Andrew S. Allen semnează articolul *Originea, distribuția și răspîndirea sufixului verbal românesc — ex. Doctă* — bine venită, această contribuție, articlă demonstrativă stadiu înalt atins de studiile de romanică din Lumea Nouă.

În paginile aceleiași publicații sînt recenzate trei volume care privesc România ori sînt semnate de scriitorii și oame de știință români. Adrian Marino discută volumul lui Eugenio Coseriu: *Textlinguistică. Eine Einführung* (Tübingen, Gunter Narr Verlag, 1981). Paul Schweiger se referă la volumul editat de Peter Hanák: *Zsidók, asszimiláció, antiszemitizmus* (Budapest, Gondolat, 1984), în anul în care „popoarele Centrului și Estului Europei au comemorat 40 de ani de exterminarea comunităților vreiești din Ungaria, Nord Transilvaniei ocupate de rînghiari, Slovacia și Ucraina”. Norman T. Simms prezintă volumul *Remember*, al lui A. E. Bacorsky, în traducere de Max Demeter Peyt.

La rubrica notelor bibliografice, Nicholas Catanoy avansează cîteva considerații pe marginea volumului *Exercices d'admiration. Essais et portraits* (Paris, Gallimard, 1986), volum în care E. M. Cioran și-a adunat eseurile ocazionale publicate în periodicele franceze în ultimii 30 de ani. Tot el comentează și *Hermeneutica ideii de literatură* (Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978), afirmînd despre autorul acestei valoroase cărți (Adrian Marino) că „este greu să nu-l admiri, chiar dacă cea mai mare parte a lucrării sale este cit se poate de cerebrală”.

În totul, „Miorița, A Journal of Romanian Studies” ilustrează un centru al românisticii americane — Rochester, New York — și activitatea unui grup de specialiști ale căror investigații predilecte privesc istoria și cultura României.

GH. I. F.

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei